

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น :
กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชาบริหารการศึกษา

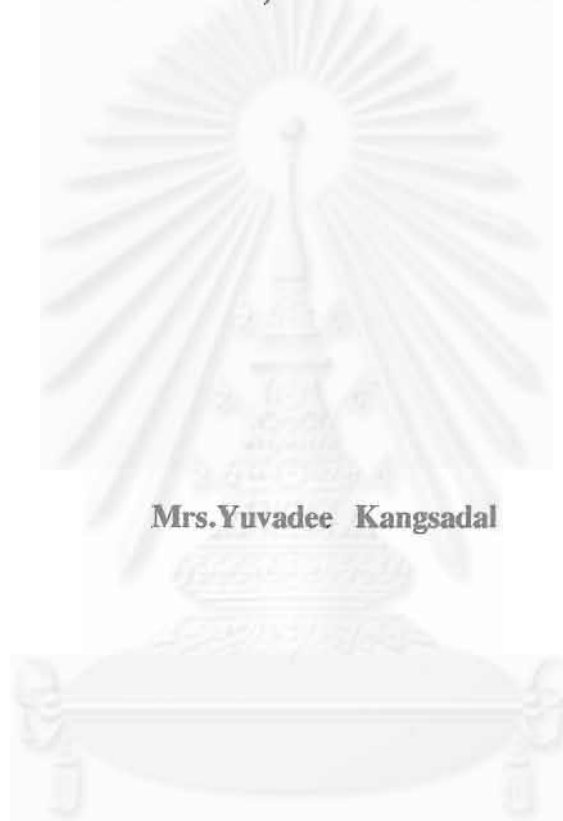
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-334-096-3

ลิขสิทธิ์ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**A STUDY OF FUNDAMENTAL DATA
IN LOCAL CURRICULUM DEVELOPMENT:
A CASE STUDY OF WAT YAI TONPHO COMMUNITY SCHOOL,
AMPHOE BANGPHAE, CHANGWAT RATCHABURI**

Mrs.Yuvadee Kangsadal

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Supervision and Curriculum Development**

Department of Educational Administration

**Faculty of Education
Chulalongkorn University**

Academic Year 1999

ISBN 974-334-096-3

ยุวดี กังสตาล: การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี (A STUDY OF FUNDAMENTAL DATA IN LOCAL CURRICULUM DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF WAT YAI TONPHO COMMUNITY SCHOOL, AMPHOE BANGPAE, CHANGWAT RATCHABURI)

อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ.ดร. ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 123 หน้า ISBN 974-334-096-3

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ และชุมชนตันโพธิ์ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน และแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประชากรได้แก่บุคคลในโรงเรียนและบุคคลในชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตกับบุคคลในโรงเรียนและชุมชน ศึกษาเอกสารของโรงเรียนและชุมชน และใช้แบบสอบถามกับนักเรียนในโรงเรียนดังกล่าว วิเคราะห์ข้อมูลโดย วิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์แบบอุปนัย การแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า

คนในชุมชนตันโพธิ์ ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างลากุ้งและมีฐานะอยู่ในระดับปานกลาง มีลักษณะแบบครอบครัวขยาย และยังคงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่ ชุมชนมีทรัพยากรท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน บุคคลในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการยังไม่มียุทธศาสตร์หรือผลงานทางการศึกษาที่เด่นชัด ส่วนผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการเป็นที่ยอมรับและศรัทธาจากคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ปัญหาของชุมชนที่พบคือปัญหาอาเสพติด ปัญหาการรुक้าที่ดินสาธารณะ และปัญหาไม่มีรายได้ไม่เพียงพอ

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ จัดการศึกษาตั้งแต่อนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผู้บริหารและครูผู้สอน รวม 32 คน และนักเรียน 811 คน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังจัดการเรียนการสอนแบบเน้นเนื้อหา โรงเรียนเคยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ครูในโรงเรียนมักมีความขัดแย้งในเรื่องส่วนตัวแต่ยังให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนเป็นอย่างดี ปัญหาของโรงเรียนที่พบ คือปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน ปัญหาบุคลากร ปัญหาการจัดการเรียนการสอน ปัญหาการจัดการภายในโรงเรียน

บุคคลในโรงเรียนและชุมชนส่วนใหญ่ต้องการให้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเครื่องจักสานของชุมชน เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนตันโพธิ์ และเพื่อช่วยให้นักเรียนนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ โรงเรียนและชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์และชุมชนตันโพธิ์มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี รวมทั้งให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของทั้งสองฝ่ายอย่างสม่ำเสมอ สำหรับแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนต้องมีบทบาทสำคัญในการนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม ให้เกียรติและเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ส่วนผู้นำชุมชนควรแนะนำให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจและเห็นความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

ภาควิชา บริหารการศึกษา
สาขาวิชา นิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

##4083748627 MAJOR SUPERVISION AND CURRICULUM DEVELOPMENT

KEY WORD: FUNDAMENTAL DATA, LOCAL CURRICULUM DEVELOPMENT, RATCHABURI.

YUVADEE KANGSADAL: A STUDY OF FUNDAMENTAL DATA IN LOCAL CURRICULUM DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF WAT YAI TONPHO COMMUNITY SCHOOL, AMPHOE BANGPHAE, CHANGWAT RATCHABURI. THESIS ADVISOR: ASSO. PROF. JAITIP CHUARATANAPHONG, Ph.D. 123 pp. ISBN 974-334-096-3

The objectives of this research were to study: 1) fundamental data of Wat Yai Tonpho Community School, 2) fundamental data of Tonpho community, 3) the relationship between Wat Yai Tonpho Community School and local community, and 4) how the community participate in local curriculum development . The population was persons in the school and the community. Data were collected by interviewing and observing school staff and community people; studying the school and community documents; and having students to fill out the questionnaires. Data were analyzed by means of content analysis, inductive analysis, frequency distribution and percentage.

The research results revealed that most community people were middle class, living by catching prawns. They were extended families and still sustained their own culture and old custom. The community had the resources which were essential to the teaching and learning process. Most of the community people willingly participated in local activities. Formal leaders didn't have any policy or distinct work on education while informal leaders were highly accepted and respected from the community people. The problems of this community were drug addict, public land invasion and insufficient income.

Wat Yai Tonpho Community School offered education from kindergarten up to Grade 6. There were administrators and teachers totally 32 persons, and 811 students. Most teachers still employed content-oriented instruction. The school used to develop local curriculum. Teachers had the conflict in personnel issues; however, they co-operated to do the school and community activities. The school had the problems relating to students, staff, instruction and school management.

Most people in both community and school needed to develop a local curriculum on "basketry" in order to conserve their culture and custom, and to help students be able to earn their livings in the future. Furthermore, both community and school had the readiness in developing this local curriculum.

The school and the community had the good relationship and regularly helped each other in the activities. Regarding the ways to involve the community to participate in local curriculum development, school had to play the important role in encouraging the community members to involve in thinking, doing and planing the school activities. The community leaders should inform the community people to understand and realize how important to participate in local curriculum development and teaching learning process.

ภาควิชา บริหารการศึกษา
สาขาวิชา นิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ โดยความช่วยเหลือสนับสนุนจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ และอาจารย์หัวหน้าโครงการวิจัย คือ รองศาสตราจารย์ ดร. บุญเรียง ขจรศิลป์ อาจารย์ผู้ร่วมโครงการวิจัย คือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี โพธิสุข ที่ได้กรุณาให้ความรู้เกี่ยวกับการวิจัย ข้อคิดเห็น และคำแนะนำที่ดียิ่งตลอดระยะเวลาของการวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจพิจารณาเครื่องมือให้กับผู้วิจัยด้วย

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้วิจัย รวมทั้งผู้เขียนเอกสาร ตำราต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของผู้วิจัย

ขอขอบคุณทุกท่านในสนามวิจัยที่ได้อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล รวมทั้งให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย อีกทั้งยังให้ความเอาใจใส่ ดูแล ทำให้ผู้วิจัยได้รับความอบอุ่นใจ ในขณะที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในสนามวิจัย ตลอดระยะเวลาการวิจัย ทั้งที่ผู้วิจัยมิใช่บุคลากรในชุมชน ทำให้การวิจัยครั้งนี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ พี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ ในกรมวิชาการ ที่คอยเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัย รวมทั้งให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้วิจัย ให้ข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษาตามโอกาสอันควร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในครั้งนี้

ขอขอบคุณพี่ ๆ บริหารนอกเวลา รุ่น 7 เพื่อน ๆ นิตศฯ รุ่น 35 และน้อง ๆ นิตศฯ รุ่น 36 ที่คอยติดตามผลและเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยเสมอมา

ประโยชน์อันพึงได้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบให้กับคุณพ่อ คุณแม่ พี่และน้องที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นางสาวปริศนา กังสดาลและเด็กชายเอกภาวิน กังสดาล ซึ่งให้ความช่วยเหลือในการจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์เล่มนี้จนเสร็จสมบูรณ์ รวมทั้งให้ความรักและเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา หากงานวิจัยนี้เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษา ขอมอบความดีให้แก่ทุกท่านที่กล่าวมา

นางยุวดี กังสดาล

เมษายน 2543

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ปัญหาการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย.....	7
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	8
คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	8
2 ทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	11
ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา.....	24
การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	35
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	44
กลุ่มตัวอย่าง.....	44
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	45
การสร้างเครื่องมือวิจัย.....	45
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	46
การตรวจสอบข้อมูล.....	49
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	49

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	51
ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล.....	52
ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนต้นโพธิ์.....	59
ตอนที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์.....	75
ตอนที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับชุมชนต้นโพธิ์.....	93
ตอนที่ 5 แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน.....	95
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	98
สรุปผลการวิจัย.....	100
อภิปรายผลการวิจัย.....	106
ข้อเสนอแนะ.....	110
รายการอ้างอิง.....	111
ภาคผนวก.....	114
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจพิจารณาเครื่องมือ.....	122
ประวัติผู้เขียน.....	123

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน.....	52
2 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูผู้สอนในโรงเรียน.....	53
3 สถานภาพของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม.....	55
4 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลในชุมชน.....	57
5 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียน.....	80
6 ความต้องการของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนเรื่องราวในท้องถิ่น.....	91

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1 แสดงที่ตั้งของชุมชนต้นโพธิ์.....	60
2 แสดงที่ตั้งของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์.....	76
3 แผนผังโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์.....	77
4 แผนภูมิการบริหารงานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์.....	84

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 พร้อม ๆ กับสถานการณ์ต่าง ๆ ของโลก ที่ผันแปรไปอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านประชากร สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการเมือง ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดกว้าง พร้อมทั้งจะยอมรับสภาวะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภายนอกมาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตน แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจ รวมทั้งวัฒนธรรมอันดีงาม ควบคู่ไปกับการพัฒนาให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์

ด้วยเหตุนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539) จึงกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายไว้รองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมีจุดเน้นในการพัฒนาศักยภาพของคนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ยังได้กำหนดแนวคิด และการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนโดยเน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังจะเห็นได้ในแผนงานหลักที่ 6 ในส่วนของการพัฒนาระบบบริหารและการจัดการศึกษา ซึ่งมีนโยบายข้อหนึ่งกำหนดไว้ว่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

“...มุ่งปรับเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหาร และการจัดการของ รัฐใหม่ เพื่อให้การจัดการศึกษามีอิสระเสรีมากขึ้น ปรับเปลี่ยนการ ตัดสินใจจากกรมในส่วนกลาง เป็นการตัดสินใจในพื้นที่ทุกส่วนของ สังคมตั้งแต่ประชาชน ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางสังคม องค์กร พัฒนาเอกชน ธุรกิจเอกชน และองค์กรภาครัฐ มีส่วนร่วมและรับ ผิดชอบต่อการจัดการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ...”

ในส่วนของกรมวิชาการ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการพัฒนาหลักสูตร ของกระทรวงศึกษาธิการนั้น ได้เล็งเห็นความสำคัญของการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วน ร่วมในการจัดการศึกษา จึงได้มีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายมาตั้งแต่หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ทั้งนี้เพราะ เห็นว่าหลักสูตรเดิมนั้นยังไม่ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้ง

ยังมีจุดอ่อนอยู่หลายประการ (พะนอม แก้วกำเนิด, 2533) โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นเนื้อหาสาระ ทำให้การเรียนของนักเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมแต่ละท้องถิ่นน้อยมาก อีกทั้งไม่ได้ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักพัฒนา มีทักษะในการทำงาน และมีค่านิยมที่ดีงาม ผลการเรียนที่เกิดขึ้นกับนักเรียนคือนักเรียนต้องท่องจำเนื้อหาสาระมากมายและลืมไปในที่สุด หรือกลายเป็นเนื้อหาสาระที่ล้าสมัยไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน นักเรียนไม่ได้รับการพัฒนาทักษะความสามารถในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งไม่ได้รับการส่งเสริม ให้มีการพัฒนาความสามารถ ความถนัดของแต่ละบุคคล ถึงขีดความสามารถสูงสุดตามศักยภาพที่มีอยู่ การศึกษาจึงไม่มีความเด่นชัดในการพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพที่สามารถพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของตนเอง ชาคติบ้านเมือง และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติตามแผนพัฒนาประเทศของรัฐ

ดังนั้นในหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 (กรมวิชาการ, 2540) จึงกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจนว่า ในระดับประถมศึกษามุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมุ่งให้ผู้เรียนแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนในการทำประโยชน์ให้กับสังคม ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมุ่งให้ผู้เรียนลงมือทำประโยชน์ให้กับสังคมตามความสามารถของตน โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ 3 ประการคือ ประการที่ 1 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ ประการที่ 2 ส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และประการสุดท้ายคือ เน้นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนได้เลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ อย่างหลากหลาย

จากจุดเน้นทั้ง 3 ประการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหนทางสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ ถึงแม้ว่าจะมีหลักสูตรแกนกลางเป็นหลักสูตรแม่บทอยู่แล้วก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรแม่บทไม่อาจประมวลรายละเอียดสาระความรู้ของท้องถิ่นได้ทั้งหมด หลักสูตรท้องถิ่นจะสามารถปรับสภาพของผู้เรียนให้เท่าทันกับสภาพความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่ผันแปรไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะผลกระทบที่มีต่อท้องถิ่น ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ชีวิตจริงที่ใกล้ตัวก่อนที่จะไปเรียนรู้สภาพไกลตัว รู้จักและเข้าใจในท้องถิ่นของตน ซึ่งทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความหวงแหนและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนรวมทั้งยังสามารถบูรณาการทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์และคงรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามดั้งเดิมเอาไว้ได้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539 และ กรมวิชาการ, 2540)

ดังนั้นในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 มาตราที่ 27 จึงได้กำหนดให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาชั้นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) และเมื่อพิจารณาถึงหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย จะพบว่าหลักสูตรดังกล่าวได้เปิดโอกาสและส่งเสริมให้ท้องถิ่นอันได้แก่ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และหลักสูตรยังได้กำหนดให้เรียนเนื้อหาซึ่งเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง โดยเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนนี้อาจจัดเป็นหน่วยหรือรายวิชาโดยเฉพาะ หรืออาจแทรกอยู่ในเนื้อหาเรื่องอื่นๆ ก็ได้ โดยมีแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับท้องถิ่นซึ่งถือว่าเป็นเสมือนยุทธศาสตร์ที่จะทำให้การนำเอาหลักสูตรไปใช้บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

ระดับประถมศึกษา จะต้องจัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ต้องจัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาสภาพแวดล้อมและความต้องการของท้องถิ่นในด้านต่างๆ รวมทั้งให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

จากแนวปฏิบัติข้างต้น สถานศึกษาต่างๆ สามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ในลักษณะต่างๆ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2540)

1. **ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม** เป็นลักษณะที่ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ ในหลักสูตรประถมศึกษาและในรายวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา และทุกกลุ่มวิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โดยไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

2. **ปรับรายละเอียดของเนื้อหา** เป็นการลดหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชาของวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีของทุกรายวิชา ทุกกลุ่มวิชา ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้และหัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป

3. **ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนให้เหมาะสม** เป็นการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่างๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา ของทุกกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

4. **จัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่** เป็นการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่นๆ ขึ้นมาใหม่เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้สื่อการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ อาจจะใช้กับเนื้อหา/รายวิชาที่มีอยู่แล้ว หรือใช้กับเนื้อหา/รายวิชาที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ได้

5. **จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม** เป็นการจัดทำคำอธิบายหรือจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม จากที่ปรากฏในเอกสารหลักสูตรแม่บท

จากปัญหาและเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จึงสนับสนุนให้มีการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นมากขึ้น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เป็นหน่วยงานหนึ่งให้การสนับสนุนในเรื่องดังกล่าวเช่นกัน จึงได้พิจารณาให้ทุนวิจัยกับโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาโคนม : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” ซึ่งโครงการนี้ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม และได้นำหลักสูตรดังกล่าวไปทดลองใช้ ในปีการศึกษา 2540 กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ และโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งการนำหลักสูตรดังกล่าวไปใช้ในครั้งนี้ ได้ใช้กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม มุ่งให้นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์จริง เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นอกจากนี้การเรียนการสอนยังได้มีการบูรณาการระหว่างเนื้อหาวิชาต่างๆ มีการประเมินผลจากแฟ้มสะสมผลงาน และในการจัดการเรียนการสอนนั้น ได้อาศัยความร่วมมือจากชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น และองค์กรต่างๆ ในชุมชน ผลจากโครงการวิจัยดังกล่าวพบว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชนเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” นั้นประกอบด้วย 10 ขั้นตอนคือ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการต่อการจัดหลักสูตรท้องถิ่น 2) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 3) เตรียมบุคลากร 4) จัดประชุมผู้ปกครอง 5) นำหลักสูตรไปทดลองใช้ 6) ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะแรก 7) จัดสัมมนาเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข 8) ปรับปรุงแก้ไข

ข้อบกพร่องต่าง ๆ 9) ประเมินสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไป 10) โรงเรียนและชุมชนปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรและดำเนินการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (บุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ, 2543)

จากผลการวิจัยดังกล่าว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ได้เล็งเห็นประโยชน์และให้ทุนสนับสนุนการดำเนินโครงการเรื่อง “การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท” ซึ่งเป็นโครงการขยายผลไปยังอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดราชบุรี เพื่อเป็นการยืนยันว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้สามารถนำไปใช้ได้ทุกที่ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาหรือสภาพของชุมชนก็ตาม ซึ่งสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีเห็นประโยชน์ของโครงการขยายผลนี้ และยินดีให้ความร่วมมือสนับสนุน โดยมีมติให้ บุญเรียง ขจรศิลป์และคณะ ทำการศึกษาวิจัยตามโครงการดังกล่าว

โครงการการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท มีการวิจัยเป็น 2 ระยะ โดยในระยะที่ 1 ได้ดำเนินการคัดเลือกโรงเรียนโดยความร่วมมือจากศึกษานิเทศก์ในจังหวัดราชบุรี และคณะผู้วิจัยในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ผลปรากฏว่ามีโรงเรียนที่ผ่านการคัดเลือก 4 โรงเรียนจาก 4 อำเภอ ในจังหวัดราชบุรี ซึ่งโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ (ชื่อสมมติ) อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี เป็นโรงเรียนหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยในฐานะผู้ช่วยวิจัยในโครงการดังกล่าวจึงดำเนินการศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาดังกล่าว เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน และแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน ส่วนในระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 และนำหลักสูตรไปทดลองใช้ในโรงเรียนดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตันโพธิ์ อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรีในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับชุมชนต้นโพธิ์
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการให้ชุมชนต้นโพธิ์เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

ปัญหาการวิจัย

1. โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีสภาพและปัญหาที่เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอะไรบ้าง
2. ความต้องการและความพร้อมของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีอะไรบ้าง
3. ชุมชนต้นโพธิ์มีสภาพและปัญหาที่เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอะไรบ้าง
4. ความต้องการและความพร้อมของชุมชนต้นโพธิ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีอะไรบ้าง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับชุมชนต้นโพธิ์เป็นอย่างไร
6. ชุมชนต้นโพธิ์จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ได้อย่างไรบ้าง

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชนต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี และโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่อยู่ในชุมชนดังกล่าวในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลในโรงเรียนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และบุคคลในชุมชนต้นโพธิ์
3. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาตามกรอบแนวคิดดังนี้
  - 3.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
    - 3.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน
      - 3.1.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน
      - 3.1.1.2 ลักษณะเศรษฐกิจ
      - 3.1.1.3 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม
      - 3.1.1.4 ทรัพยากรท้องถิ่น

3.1.1.5 ภาวะผู้นำของคนในชุมชน

3.1.1.6 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชน

3.1.2 ปัญหาของชุมชน

3.1.3 ความต้องการของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.1.4 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของชุมชน

3.1.4.1 ผู้รู้ในชุมชน

3.1.4.2 แหล่งศึกษาหาความรู้ในชุมชน

3.1.4.3 สื่อ วัสดุ อุปกรณ์

3.1.4.4 เงินสนับสนุน

3.2 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

3.2.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน

3.2.1.1 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

3.2.1.2 ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร

3.2.1.3 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

3.2.1.4 การบริหารจัดการภายในโรงเรียน

3.2.1.5 ภาวะผู้นำของบุคคลในโรงเรียน

3.2.1.6 การจัดการเรียนการสอน

3.2.1.7 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

3.2.1.8 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

3.2.2 ปัญหาของโรงเรียน

3.2.3 ความต้องการของบุคคลในโรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.2.4 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของโรงเรียน

3.2.4.1 บุคลากร

3.2.4.2 อาคาร สถานที่

3.2.4.3 แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียน

3.2.4.4 สื่อ วัสดุ อุปกรณ์

3.2.4.5 งบประมาณ

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์กับชุมชนตันโพธิ์

3.4 แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

ในการเสนอรายงานการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้ชื่อสมมติทั้งที่เป็นตัวบุคคล สถานที่ และที่ตั้งของสถานที่

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์ในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปพิจารณาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนดังกล่าว ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมีข้อจำกัดในการสรุปอ้างอิงไปยังประชากรและชุมชนอื่น ๆ

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่บุคลากรในสถานศึกษาและชุมชนร่วมกันจัดให้แก่ผู้เรียน ตามสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

ข้อมูลพื้นฐาน หมายถึง สภาพทั่วไป ปัญหา ความต้องการและความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน สำหรับนำมาพิจารณาในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ความต้องการ หมายถึง ความประสงค์ของบุคคลในโรงเรียนและบุคคลในชุมชนที่จะให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องและเหมาะสมกับท้องถิ่น

ความพร้อม หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม สื่อ/วัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง ความร่วมมือ การให้ความช่วยเหลือ และการพึ่งพาค้ำค้ำกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม หมายถึง ข้อเสนอแนะจากบุคคลในโรงเรียนและบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

บุคคลในโรงเรียน หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

บุคคลในชุมชน หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ผู้รู้ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องราวของท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของบุคคลในชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ และชุมชนต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
2. เป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนต้นโพธิ์ เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อประโยชน์ในการกำหนดกรอบแนวคิดและการทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ซึ่งสาระสำคัญที่ได้จากทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่ศึกษา ประกอบด้วยประเด็นสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
  - 1.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น
  - 1.2 ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
  - 1.3 การดำเนินงานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
    - 1.3.1 ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
    - 1.3.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
    - 1.3.3 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
  - 2.1 ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน
  - 2.2 แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน
  - 2.3 บทบาทของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษา
3. การวิจัยเชิงคุณภาพ
  - 3.1 ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ
  - 3.2 ลักษณะเด่นของงานวิจัยเชิงคุณภาพ
  - 3.3 วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสและส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นใช้ในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถพัฒนาชีวิต พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่นของตน เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักผูกพันกับท้องถิ่น หลักสูตรดังกล่าวจึงมุ่งตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นในการร่วมพัฒนาหลักสูตรตามข้อกำหนดในโครงสร้างของหลักสูตร (กรมวิชาการ, 2540) ในเรื่องความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย โดย วิชัย วงษ์ใหญ่ (2527) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น สาระการเรียนรู้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่นมากขึ้น ไม่ใช่การเรียนรู้แบบรู้ไว้ใช้ว่า แต่เป็นการเรียนรู้ที่นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ส่วน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) และ สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้กล่าวไว้คล้ายคลึงกันว่า เป็นการนำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับ เพิ่ม ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็นหรือความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ โดยการนำเอาทั้งจุดมุ่งหมาย และเนื้อหา มาขยายความจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ซึ่งมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นพอที่ครูจะนำไปสอนได้

จากความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นหมายถึง หลักสูตรซึ่งปรับ เพิ่ม หรือขยายมาจากหลักสูตรแม่บท หรือจัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่ โดยศึกษาข้อมูลจากสภาพท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

1.2 ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรถือเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา เพื่อที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิต สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามหลักสูตรแม่บทซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศนั้น ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา โดยสามารถปรับหลักสูตรให้เหมาะสมและสอดคล้อง

กับท้องถิ่นของตน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และ วิถีชีวิตของตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักการในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่า ในการจัดการเรียนการสอนนักเรียนควรเรียนรู้จากเรื่องที่ใกล้ตัวที่สุดก่อนที่จะไปเรียนรู้สิ่งไกลตัว เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น จากนั้นจึงเรียนรู้สังคมในระดับชาติก่อนขยายไปสู่การเรียนรู้สังคมโลกต่อไป และยังเป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้ท้องถิ่นมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้โรงเรียนและชุมชนร่วมมือกันในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชน ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ทุกคนในสังคมควรร่วมกันมีบทบาทในความรับผิดชอบที่มีต่อเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติต่อไป ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งกรมวิชาการ (2540:3) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

“...การจัดการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงนั้น ต้องเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องเกื้อกูลต่อชีวิตจริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่น กระทรวงศึกษาธิการจึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรลักษณะต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นได้...”

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้อย่างหลากหลายโดย สิปปนนท์ เกตุทัต (2528:103) ได้เสนอแนะไว้ในรายงานของคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาในเรื่องหลักสูตรว่า เนื้อหาของหลักสูตรควรมีส่วนของสาระสำคัญที่ทุกคนเรียนเหมือนกัน และอีกส่วนหนึ่งที่เรียนแตกต่างกันให้เหมาะสมกับผู้เรียนและเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น โดยท้องถิ่นควรรับผิดชอบในเรื่องการทำเอกสารหลักสูตรเอง การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นจึงเท่ากับเป็นการเสริมสร้างกำลังของท้องถิ่นทางด้านวิชาการในการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของตนเอง ส่วน บุญมี เฌรยอด (ม.ป.ป.: 49) วิรัตน์ บัวขาว (2535) และพนม พงษ์ไพบูลย์ (2537) กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า การพัฒนาหลักสูตรที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศได้คือการพัฒนาและปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ที่สำคัญคือด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และอาชีพของแต่ละท้องถิ่น การให้การศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นจะช่วยให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น จะช่วยแก้ปัญหาสำคัญๆ ของประเทศได้ เพราะหลักสูตรจากส่วนกลางไม่ยืดหยุ่นตามสภาพ สอนไปแล้วนักเรียนมองไม่เห็นภาพ เป็นการสอนในสิ่งที่ไกลตัว นักเรียนมีโอกาสศึกษาสิ่งรอบตัวน้อยมาก ไม่เกิดความภูมิใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคมอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน กระบวนการเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวผู้เรียนสามารถดูดซับ

ได้รวดเร็วกว่า ท้องถิ่นจึงควรร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาท้องถิ่นของเขาเองเพื่อเจ้าของท้องถิ่น จะได้มีส่วนร่วมในการจัดและการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการให้บริการและรับบริการ และเมื่อ สังคมแต่ละแห่งมีการพัฒนาตามความต้องการของสังคมเอง ด้วยคนและทรัพยากรของตนเป็นหลัก ย่อมจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติโดยส่วนรวมนั่นเอง ส่วนใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:109-110) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ถึงแม้จะมีหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทแล้ว แต่ยังคงมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีเหตุผลและความจำเป็นในเรื่องที่แตกต่างจาก นักวิชาการท่านอื่น ๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรมไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระ และประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่วไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึงต้องพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัว และท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข

3. ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งหลักสูตรแม่บทไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรระดับท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอนได้ ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความผูกพันกับท้องถิ่น และสามารถให้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

นอกจากนี้ สัจจ อูทรานันท์ (2528:307) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของการมีหลักสูตรท้องถิ่นว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตร ได้มากที่สุดด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ ก็ย่อมตอบสนองความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตร ได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่า สมควรที่ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย ในทางปฏิบัติถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางนัก ย่อมสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

จากเหตุผลดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความจำเป็น และต้องมีการดำเนินการให้มีการพัฒนาขึ้นเพราะ

1. หลักสูตรแกนกลางไม่สามารถกำหนดเนื้อหา ให้สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียนได้ครอบคลุมทุกท้องถิ่นของประเทศ ดังนั้นจึงไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดปัญหาต่อการดำรงชีวิตของผู้คน ดังนั้นจึงต้องพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตจริงของตนเอง และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ ดังนั้นจึงสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนและตัวผู้เรียนได้มาก โดยได้เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่ไกลตัว ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาตนเองได้มากขึ้น

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการให้การศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจในการนำการพัฒนาไปสู่ชุมชนของตน และเป็นหลักการนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติโดยส่วนรวมต่อไป

5. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทำให้สามารถนำองค์ความรู้ ซึ่งเป็นทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน มีความผูกพันกับท้องถิ่น และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

1.3 การดำเนินงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การดำเนินงานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะทำให้ได้มาซึ่งหลักสูตรที่มีความสอดคล้องเหมาะสมและเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงการดำเนินงานในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรมีการศึกษาให้ชัดเจนในประเด็นต่อไปนี้

1.3.1 ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.3.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.3.3 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.3.1 ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ก่อนที่จะมีการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้น ควรมีการศึกษาลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เพราะมีลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรได้หลากหลาย ดังที่ส่งอุดรพันธ์ (2528:308-310) ได้กล่าวถึงวิธีดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่นไว้ใน 2 ลักษณะคือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับท้องถิ่น ซึ่งครูผู้สอนจะต้องมีส่วนโดยตรงในการปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับท้องถิ่น
2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหลักสูตรวิชาชีพในท้องถิ่นที่มีการปฏิบัติกันอยู่เห็นได้ชัด

เมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตรเมื่อปี พ.ศ. 2533 จะเห็นได้ว่าการปรับหลักสูตรดังกล่าวไว้สอดคล้องกับวิธีดำเนินการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวไว้ข้างต้น และเพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ทั้งหลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2540)

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม เป็นลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ทำได้กับทุกรายวิชาและทุกกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งในการปรับจะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท ผู้พัฒนาหลักสูตรต้องวิเคราะห์ภาระงานสอน โดยศึกษาจากคำอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เพราะคำอธิบายรายวิชาจะประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 กิจกรรม ได้แก่ส่วนที่ระบุถึงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะต้องจัดให้กับผู้เรียน

ส่วนที่ 2 เนื้อหา ได้แก่ส่วนที่ระบุถึงหัวข้อหรือขอบข่ายของเนื้อหาที่จะนำมาให้ผู้เรียนเรียนรู้ หรือฝึกให้บรรลุตามจุดประสงค์

ส่วนที่ 3 จุดประสงค์ ได้แก่ส่วนที่ระบุพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะตามที่ระบุไว้ในส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 ซึ่งควรจะประกอบไปด้วยพฤติกรรม 4 ส่วนคือ ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ

ผลจากการวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา ซึ่งมักกำหนดไว้เป็นคำกว้าง ๆ จะทำให้ผู้สอนเห็นภาพการจัดการเรียนการสอนชัดเจนยิ่งขึ้นว่า จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีใดให้เหมาะสมกับขอบข่ายของเนื้อหา และบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ในเรื่องนี้ พะนอม แก้วกำเนิด (2533:34) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สอนสามารถจัดให้ผู้เรียนได้ออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น หรือกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรง หรือลงมือปฏิบัติงานที่เป็นอาชีพของท้องถิ่น มีโอกาสใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือสถานประกอบการในท้องถิ่น โดยเลือกนำมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนได้ทั้งสิ้น

2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา มีวิธีการเช่นเดียวกันกับการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน คือสามารถทำได้ในทุกรายวิชา ทุกกลุ่มประสบการณ์ โดยไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท มีการนำคำอธิบายรายวิชามาวิเคราะห์ เพื่อทำการศึกษาและพิจารณาปรับรายละเอียดของเนื้อหา เพราะเนื้อหาที่ระบุไว้ในหลักสูตรมักกำหนดไว้กว้าง ๆ เป็นขอบข่ายหรือหัวข้อไว้เท่านั้น ดังนั้นในส่วนที่เป็นรายละเอียดของเนื้อหา จึงสามารถนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความเหมาะสม ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้เอง โดยรายละเอียดที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นี้จะปรากฏในแผนการสอน และหลังจากการปรับเนื้อหาแล้วควรพิจารณาแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาด้วย

3. การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน สำหรับลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยวิธีนี้ ให้พิจารณาสื่อที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์เนื้อหา และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นการพัฒนาต่อเนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรตามลักษณะที่ 1 และลักษณะที่ 2 เพราะการพัฒนาตามลักษณะดังกล่าวควรมีการปรับสื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมหรือเนื้อหาที่พัฒนาไป หรืออาจมีการพิจารณาเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยพิจารณาจากกิจกรรมหรือเนื้อหาที่กำหนดไว้แต่เดิมในหลักสูตรแม่บท

สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถพัฒนาขึ้นเองเพื่อนำมาใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย หนังสือเรียน แบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือครู คู่มือการเรียนการสอน นอกจากนี้อาจเป็นสื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น

สำหรับการกำหนดหรือเลือกใช้สื่อนั้น นอกจากจะทำการสำรวจเอกสารหรือหนังสือแล้ว ควรมีการวิเคราะห์สื่อที่เป็นเอกสารหรือหนังสือ เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมต่อการนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตร โดยพิจารณาจากการสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร ความเหมาะสมของเนื้อหา เวลาเรียน ความยากง่าย ลักษณะของการนำเสนอ การใช้ภาษาและกิจกรรมที่เสนอแนะไว้มีประโยชน์ต่อผู้เรียนมากน้อยเพียงใด การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นใน

ลักษณะนี้ควรมีการสำรวจแหล่งสื่อ ซึ่งหากมีการระบุรายละเอียดของรายชื่อสื่อ แหล่งที่มา และการใช้ไว้ในแผนการสอนจะเป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าเพิ่มเติมของผู้เรียนด้วย

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง ถึงแม้หลักสูตรจะระบุให้โรงเรียนสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เลือกใช้สื่อการเรียนอย่างหลากหลาย รวมทั้งการนำเอาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุดก็ตาม แต่สื่อที่ท้องถิ่นได้ปรับปรุงและเลือกใช้ตามหลักเกณฑ์จะต้องให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายรับทราบ และให้ความเห็นชอบก่อนนำเอามาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่ระบุไว้ในแผนการสอน

4. การจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ การที่ท้องถิ่นจะทำการพัฒนาสื่อการเรียนชิ้นใหม่ โดยเฉพาะที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์นั้น จะต้องไม่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกับสื่อการเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้สำหรับเนื้อหาหรือรายวิชานั้นไปแล้ว ลักษณะของสื่ออาจเป็นคู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่นๆ โดยทำการพัฒนาขึ้นให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพท้องถิ่น ซึ่งอาจใช้กับเนื้อหา/รายวิชาที่มีอยู่แล้ว หรือเนื้อหา/รายวิชาที่จัดทำเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้ และสามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ความเห็นชอบ

ในกรณีที่ท้องถิ่นมีความประสงค์จะให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศ กำหนดเป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ สำหรับกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาต่างๆ จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้

5. การจัดทำคำอธิบาย/รายวิชาเพิ่มเติมชิ้นใหม่ เป็นการจัดทำคำอธิบาย หรือทำรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในเอกสารหลักสูตรแม่บท โดยในการจัดทำสำหรับระดับประถมศึกษาสามารถจัดทำได้ในกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ รวมทั้งกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งจะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเปลี่ยนแปลงไป และเนื่องจากการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ การจัดทำจึงควรคำนึงถึงเอกลักษณ์และความมั่นคงของชาติ รวมทั้งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ส่วนในระดับมัธยมศึกษา สามารถจัดทำได้เฉพาะส่วนที่เป็นวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีทุกกลุ่มวิชา โดยต้องไม่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกับรายวิชาบังคับแกน บังคับเลือก และเลือกเสรีที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะนี้ท้องถิ่นควรดำเนินการในรูปของคณะทำงาน มีการวางแผนและการศึกษาในรายละเอียดเกี่ยวกับจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้างเนื้อหา/รายวิชาต่างๆ จากหลักสูตรแม่บท การวิเคราะห์สภาพของท้องถิ่น และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ก่อนกำหนดเป็นจุดประสงค์ของรายวิชาที่จะดำเนินการจัดทำขึ้นใหม่ ตลอดจนการกำหนดเนื้อหา คาบเวลาเรียน รวมทั้งการจัดทำรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับคำอธิบายรายวิชา และ

เอกสารชี้แจง และควรเป็นไปตามเกณฑ์ที่จะใช้ในการพิจารณาอนุมัติ เพื่อประกอบการเสนอขอ อนุมัติต่อหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วจึงจะสามารถนำมา ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนได้

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอน เนื้อหา และสื่อ โดยยังคงคำอธิบายรายวิชา และจุดประสงค์ตามหลักสูตรแม่บทไว้ไม่เปลี่ยนแปลง ในการปรับอาจเป็นการเพิ่ม ลด หรือเลือก ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและสภาพความจำเป็น ของผู้เรียน

2. การจัดทำขึ้นใหม่ คือการจัดทำสื่อการเรียน และการจัดทำรายวิชาใหม่ การจัดทำใหม่ทั้ง 2 ลักษณะนี้ จะต้องไม่ซ้ำซ้อนกับที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ไว้แล้ว ดังนั้น ขั้นตอนของการจัดทำจึงต้องมีการศึกษารายละเอียดให้ชัดเจน มีการวางแผนและการดำเนินงาน ในการจัดทำอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะการจัดทำรายวิชาขึ้นใหม่นั้น จะต้องมีการขออนุมัติอย่างเป็นทางการ และเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จึงสามารถนำมาใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนได้

1.3.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าท้องถิ่น สามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ในระดับเขตการศึกษาจนถึงระดับ โรงเรียน โดยที่ถ้าเป็นการดำเนินงานเพื่อจัดทำรายวิชาใหม่นั้นจะมีขั้นตอนมากกว่าการจัดทำใน ลักษณะอื่น ทั้งนี้เพราะมีระเบียบและเกณฑ์ในการพิจารณาขออนุมัติ ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นควรมีการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อความเหมาะสมในการปฏิบัติ ซึ่งในเรื่องนี้ สัจ จูทรานันท์ (2528:310-312) กรมวิชาการ (2540:51-53) และจิตพิสัย เข็วรัตนพงษ์ (2539:123-135) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันดังนี้

ขั้นที่ 1 การจัดตั้งคณะทำงาน ควรมีการคัดเลือกจากผู้มีความรู้ในด้านต่าง ๆ และมีความตั้งใจจริงในการทำงาน ประมาณ 5-8 คน โดยที่บุคคลสำคัญที่ควรอยู่ในคณะทำงานได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ครูวิชาการ ศึกษานิเทศก์ วิทยากรท้องถิ่น นักวิชาการอื่น ๆ อาจเป็น อาจารย์จากสถาบันราชภัฏ หรือมหาวิทยาลัย ซึ่งแต่ละคนจะสามารถให้คำแนะนำ ในด้านต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุม และควรมีผู้ประสานงานที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างน้อย 1 คน เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามความมุ่งหมาย คณะ

ทำงานควรศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ โครงสร้าง เนื้อหารายวิชาต่าง ๆ จากหลักสูตรแม่บท เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกับสิ่งที่มีอยู่เดิม

ขั้นที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน มีขั้นตอนในการดำเนินการเริ่มตั้งแต่ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ทำการศึกษา สํารวจ เก็บรวบรวมข้อมูลท้องถิ่นในหลายๆ ด้าน และสำรวจสภาพและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้หลักสูตรที่จะพัฒนาขึ้นนั้น ถูกกำหนดขึ้นอย่างเหมาะสมกับผู้เรียน และควรศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรแม่บท ในรายละเอียดทุกส่วนของหลักสูตร เพื่อพิจารณาว่ามีส่วนใดที่หลักสูตรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนในการพัฒนา รวมทั้งการวิเคราะห์ศักยภาพโรงเรียน เป็นการศึกษาสภาพโดยทั่วไปของโรงเรียน เพื่อทราบถึงความพร้อมของโรงเรียน จุดค้อย จุดเด่นของโรงเรียน เมื่อสรุปการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั้งหมดได้แล้ว จึงกำหนดเรื่องที่จะจัดทำเป็นหลักสูตรรายวิชาใหม่ต่อไป

ขั้นที่ 3 การกำหนดองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร ตั้งแต่จุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่นที่จะจัดทำขึ้นใหม่ ซึ่งหมายถึงสิ่งที่มุ่งหวังจะให้ผู้เรียนได้บรรลุผลหลังจากที่ได้เรียนในรายวิชาที่ได้จัดทำขึ้นใหม่ โดยศึกษาจากสภาพ ปัญหา ความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน โดยควรกำหนดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชา/กลุ่มประสบการณ์ ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน คือความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ เขียนด้วยภาษาที่ชัดเจนกระชับรัดและนำไปปฏิบัติได้จริง จากนั้นจึงกำหนดเนื้อหาสาระอย่างกว้างๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา ครอบคลุมทั้งความรู้และทักษะ เหมาะสมกับวัยและพื้นความรู้เดิมของผู้เรียน เหมาะสมต่อคาบเวลา และไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ ระบบการปกครองตามหลักประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และศีลธรรมอันดี จากนั้นจึงแยกแยะเป็นเนื้อหาย่อยๆ ซึ่งเป็นส่วนที่คณะทำงานสามารถปรับเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นได้ เมื่อได้เนื้อหาสาระแล้วจึงกำหนดกิจกรรม โดยพิจารณาจากจุดประสงค์ของรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่อย่างละเอียด เพื่อจะได้จัดกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกัน ควรเน้นทักษะกระบวนการและเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ประสานกิจกรรมและชี้แนะ และทำให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ แล้วจึงกำหนดคาบเวลาเรียนให้เหมาะสมโดยถือเอาโครงสร้างของหลักสูตรแม่บท และปริมาณของเนื้อหาเป็นตัวกำหนดสำหรับการกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล นั้นควรระบุถึงประเภทของการวัดและประเมินผล วิธีการวัดผลหรือเครื่องมือที่ใช้วัดผล เกณฑ์ในการประเมินรวมทั้งเกณฑ์ในการตัดสินผลการเรียนให้ชัดเจน เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้ดำเนินการได้ตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

ขั้นที่ 4 การจัดทำเอกสารหลักสูตร อันได้แก่ แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม และสื่อต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรหรือครูผู้สอนสามารถนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 5 การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร คณะทำงานอาจมีการประชุมพิจารณา ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรเกี่ยวกับความสอดคล้องและความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ จากนั้นจึงมีการเตรียมครูผู้สอนให้มีความเข้าใจก่อนนำหลักสูตรไปทดลองใช้ โดยในช่วงนี้ควรให้ความสำคัญต่อการนิเทศและการติดตามผลการทดลองใช้หลักสูตรอย่างใกล้ชิด เพื่อร่วมกันวิเคราะห์หาข้อบกพร่อง เพื่อนำมาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพก่อนการนำไปใช้จริงต่อไป

ขั้นที่ 6 การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร คณะทำงานต้องนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามระเบียบและขั้นตอนที่กำหนดไว้ โดยในส่วนภูมิภาค กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้ คณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมเขตการศึกษา (ศสว.ช) ที่ท้องถิ่นตั้งอยู่เป็นผู้พิจารณาอนุมัติ กรุงเทพมหานครมอบหมายให้กรมต้นสังกัดเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะพิจารณาตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นหน่วยงานดังกล่าวจึงเสนอไปยังกรมวิชาการเพื่อให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ต่อไป

ขั้นที่ 7 การนำหลักสูตรไปใช้ ช่วงที่มีการขออนุมัติการใช้หลักสูตร คณะทำงานควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการอบรมครูผู้สอน เพื่อเตรียมการใช้หลักสูตร และเมื่อครูผู้สอนนำหลักสูตรไปใช้แล้ว ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายควรนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ขั้นที่ 8 การประเมินผลหลักสูตร เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตร จะทำให้ทราบว่า หลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการใช้หลักสูตรจะเป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในลำดับต่อไป

นอกจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งเป็นผลจากการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้ได้ให้ความสำคัญกับการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน การบูรณาการเนื้อหาวิชาต่าง ๆ การใช้กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็น

ศูนย์กลาง และการประเมินผลจากแฟ้มสะสมผลงาน กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน ดังนี้ (บุญเรียง ชจรศิลป์ และคณะ, 2543)

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยทำการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการต่อการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” วิเคราะห์ศักยภาพของ โรงเรียนและชุมชน
2. พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” โดยความร่วมมือของชุมชน โรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญ และคณะผู้วิจัย
3. เตรียมบุคลากร โดยคณะผู้วิจัยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครู ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การวิเคราะห์จุดประสงค์ แนวการจัดการ เรียนรู้ตามจุดประสงค์ การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการใช้แฟ้มสะสมงานในการประเมิน ผล รวมทั้งพหุบุคลากรดังกล่าวไปดูงาน
4. จัดประชุมผู้ปกครอง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการจัดการเรียน การสอน และขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล
5. นำหลักสูตรไปใช้
6. ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะแรก
7. จัดสัมมนาเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข โดยผู้เข้าร่วมสัมมนา ได้แก่ คณะครู ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้แทนองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง
8. ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ แล้วนำหลักสูตรไปใช้
9. ประเมินสถานะที่เปลี่ยนแปลงไป โดยพิจารณาจากนักเรียน ครูผู้สอน ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง
10. โรงเรียนและชุมชนปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร และดำเนินการจัดการเรียน การสอนอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีขั้นตอนสำคัญคือ การจัด ตั้งคณะทำงาน การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การยกร่างหลักสูตรและจัดทำเอกสารหลักสูตรต่าง ๆ การเตรียมบุคลากร การประชุมชี้แจงให้ผู้ปกครองทราบและขอความร่วมมือ การนำ หลักสูตรไปใช้ การติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร การปรับปรุงแก้ไข การประเมินผล หลักสูตร

1.3.3 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น การปฏิบัติได้ตามขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และปฏิบัติได้ครบถ้วนทุกขั้นตอนนั้น นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรเป็นอย่างยิ่ง หนึ่งในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริงนั้น คือการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งในเรื่องนี้ ควรศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พะนอม แก้วกำเนิด (2533:35) ได้กล่าวถึงข้อมูลข้อสนเทศของท้องถิ่นที่ควรศึกษาสำรวจไว้ด้วยกัน 7 ประการคือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติ
2. ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น
3. ทรัพยากรมนุษย์
4. สภาพปัญหาความต้องการในท้องถิ่น
5. แผนพัฒนาท้องถิ่น
6. สภาพการจัดการศึกษา
7. สภาพปัญหาความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน ฯลฯ

สำหรับ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:39, 125-126) ได้กล่าวถึงในเรื่องนี้ไว้สอดคล้องกับกรมวิชาการ (2540:9-11) ว่าข้อมูลพื้นฐานที่จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และควรมีการศึกษาให้ชัดเจนก่อนการพัฒนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ ได้แก่

1. ศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา เป็นการศึกษาว่าท้องถิ่นนั้น ๆ มีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด เพื่อให้ท้องถิ่นมองเห็นลู่ทาง ในการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม กับภาวะที่อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
2. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น เป็นการสำรวจความต้องการของผู้รับบริการในชุมชน ซึ่งได้แก่นักเรียน ผู้ปกครอง พ่อค้า ประชาชน ฯลฯ ว่ามีความต้องการในเรื่องใด อย่างไร มากน้อยเพียงใด รวมทั้งการศึกษาสภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การประกอบอาชีพ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ตรงกับความเป็นไปได้ที่ควรจัดทำ และตรงกับความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น

3. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ รวมทั้งสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

4. ศึกษาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาถึงสิ่งที่มีบทบาท มีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ทำให้ต้องจัดการศึกษาหรือการเรียนการสอนให้สอดคล้องหรือเป็นไปตามที่สิ่งเหล่านี้กำหนด ซึ่งได้แก่ แผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายการศึกษาทุกระดับ ปรัชญาการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการศึกษาถึงหลักสูตรแม่บท เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของหลักสูตรเกี่ยวกับปรัชญา จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง และการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อดูทิศทางหรือแนวทางของการจัดการศึกษา และพิจารณาว่ามีส่วนใดของหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ

5. ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาสภาพของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะลักษณะการการบริหารงานของโรงเรียน ความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ฯลฯ เพื่อดูความพร้อมและข้อจำกัดของโรงเรียนว่ามีอยู่ในด้านใดบ้าง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาตัดสินใจเลือกหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อสามารถเลือกปฏิบัติได้ตรงกับความพร้อมของโรงเรียน

การศึกษาข้อมูลทั้ง 5 ประการที่กล่าวมา สามารถศึกษาได้จากบุคลากรในโรงเรียน และคนในชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สอบถาม การสังเกต หรือประชุมระดมความคิดเห็น (ใจทิพย์ เข็วรัตนพงษ์, 2539:44) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมด ควรนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อกำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดอันได้แก่ ระดับคุณภาพชีวิตที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต โดยที่เป้าหมายสูงสุดที่กำหนดนั้นจะต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขที่เป็นอยู่ และเป็นเป้าหมายที่ท้องถิ่นสามารถจะพัฒนาไปให้ถึง โดยมีความเป็นไปได้ในโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากที่สุด (กรมวิชาการ, 2540:11)

สำหรับ สัจจ อูทรานันท์ (2528:203, 205-208) ได้กล่าวไว้ในเรื่องของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกัน และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรที่ใช้ในระดับท้องถิ่น ในระดับโรงเรียน หรือใช้ในท้องถิ่น โดยศึกษาปัญหาเฉพาะที่สำคัญได้ และยึดหลักการตั้งคำถามสำคัญ คือ ในเขตพื้นที่ที่หลักสูตรจะถูกนำไปใช้นั้น มีสภาพปัญหาอย่างไร และผู้เรียนซึ่งเรียนตามหลักสูตรนั้นมีความต้องการอย่างไร ดังนั้นแหล่งข้อมูลจึงสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชน
2. ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น จะได้จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชนและโรงเรียน โดยศึกษาถึงรายละเอียดในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
2. ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน
3. ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน
4. ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และความร่วมมือกันในการจัดกิจกรรม
5. แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้หลักสูตรเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2. ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ในเรื่องของการจัดการศึกษา โรงเรียนหรือสถานศึกษานับว่าเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีจุดเน้นในการมุ่งตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2540) จึงเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งของโรงเรียนที่จะจัดกระบวนการศึกษาให้สนองความต้องการของชุมชน ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับชุมชนอยู่เสมอ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน จึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งต่อความเจริญงอกงามของเยาวชนและต่อความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนด้วย (ยนต์ ชุ่มจิต, 2528:129)

ความหมายของ “ชุมชน” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2528:272) หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคน ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกันคือ อุ่นตา นพคุณ (2540:41) หวน พินธุพันธ์ (2529:19) พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2532:21) ยนต์ ชุ่มจิต (2528:129) ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชนนั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับสังคม แต่เป็นสังคมขนาดเล็ก มีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่รวมกันในอาณาบริเวณที่มีขอบเขตของท้องที่ หรือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ในเขตเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันและผูกพันกันทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน มีการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งมีความสัมพันธ์กันในแง่ของผลประโยชน์ด้วย

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าลักษณะที่เด่นชัดของชุมชนคือการเป็นจุดรวมความสัมพันธ์ของกลุ่มคน การมีกิจกรรมและผลประโยชน์ร่วมกัน กิจกรรมทางการศึกษาเป็นกิจกรรมหนึ่งของชุมชนที่ก่อประโยชน์ให้กับชุมชนโดยตรง เพราะสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนสามารถพัฒนาบุคลากรให้กับชุมชน โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญต่อชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงถือเป็นหน้าที่สำคัญที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และใช้ประโยชน์จากโรงเรียนในการพัฒนาคนในชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนให้มากที่สุด ซึ่งในเรื่องนี้มีแนวคิดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน และบทบาทของชุมชน ซึ่งจะทำให้มองเห็นความสำคัญของชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ดังนี้

- 2.1 ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน
- 2.2 แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน
- 2.3 บทบาทของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษา

2.1 ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

โรงเรียนและชุมชนมีความผูกพันใกล้ชิดกันมาตั้งแต่สมัยแรก ๆ ที่มีการก่อตั้งโรงเรียนเพื่อเป็นสถาบันที่ให้การศึกษแก่เยาวชนในชุมชน ในระยะเวลาต่อ ๆ มาการศึกษาเกือบจะกลายเป็นหน้าที่ของรัฐเพราะการจัดการเกี่ยวกับการศึกษามารวมกันอยู่ที่หน่วยงานกลางเป็นส่วนใหญ่ ความห่างเหินระหว่างโรงเรียนและชุมชนมีมากขึ้น ในขณะที่โรงเรียนยังคงตั้งอยู่ในชุมชน และมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษานั้น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนจึงยังคงความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษา ในเรื่องนี้ สุวัฒน์ มุทธเมธา (2524:104-111) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนไว้ดังนี้

1. เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่โรงเรียนให้กับนักเรียนไปสู่ชุมชน เพราะนักเรียนเป็นคนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ การที่นักเรียนได้นำสิ่งที่เรียนรู้ในโรงเรียนไปใช้ประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตประจำวัน เท่ากับเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับไปสู่ชุมชนโดยทางอ้อม จึงเป็นเรื่องที่โรงเรียนจะต้องสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการจัดการศึกษาร่วมกัน

2. เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาทรัพยากรของชุมชนที่เป็นตัวบุคคล เท่ากับเป็นการพัฒนาชุมชนไปด้วย ซึ่งในเรื่องนี้โรงเรียนจำเป็นต้องรับรู้เรื่องราวของชุมชน มีการสำรวจสภาพและปัญหาของชุมชนในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือชุมชน เพื่อเป็นการประสานสัมพันธ์ ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในด้านกำลังทรัพย์ กำลังกาย ซึ่งการที่ชุมชนจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือ

โรงเรียนนั้น ต้องหมายความว่าชุมชนมองเห็นคุณค่าของโรงเรียนที่จะก่อประโยชน์ให้กับบุคลากรของเขา รวมทั้งตัวเขาเองด้วย และโรงเรียนต้องเห็นคุณค่าของชุมชน ให้เกียรติ ให้ความยกย่อง ยอมรับ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

3. เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพราะการสร้างความสัมพันธ์เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่าย สามารถแก้ไขข้อข้องใจ หรือมีโอกาสชี้แจงความไม่เข้าใจต่าง ๆ ที่อาจทำให้เกิดความเสื่อมเสีย โดยเฉพาะในภาพพจน์ของความเป็นครู ถ้ามีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและผู้บริหาร จะทำให้ครูและผู้บริหารมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทำความเข้าใจกันได้

4. เพื่อร่วมกันจัดการเรียนการสอน ให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน ซึ่งในเรื่องนี้โรงเรียนจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน เกี่ยวกับสภาพและปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้ชีวิตในโรงเรียนและชีวิตในชุมชนเจริญก้าวหน้าสัมพันธ์กันไป รวมทั้งยังเป็นผลต่อการดำรงชีวิตของนักเรียน และประชาชนในชุมชนนั้นอย่างแท้จริง การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

5. เพื่อใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาให้มากที่สุด ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางสังคม เท่ากับเป็นการนำสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน ถ้าโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนย่อมได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการนำทรัพยากรดังกล่าวมาใช้ประโยชน์

ในเรื่องนี้ สุพิชญา ธีระกุล (2521:42-43) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในด้านของความสำเร็จของโรงเรียนว่า โรงเรียนเป็นแหล่งคัดเลือกและพัฒนาคนในชุมชน เป็นแหล่งรวมสาขาวิชาต่าง ๆ และถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นศูนย์รวมของชุมชน และมีเป้าหมายเดียวกันกับชุมชนในการพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ จึงพอจะกล่าวเป็นข้อสรุปได้ว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการที่จะพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ

2.2 แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

เมื่อมองเห็นความจำเป็นของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่จะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา ให้เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้ว จึงควรศึกษาถึงแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดย สุพิชญา ธีระกุล (2521:46-49) ได้กล่าวถึงแนวทางในการปฏิบัติไว้ดังนี้

1. ศึกษาชุมชนโดยละเอียดในทุกๆ เรื่องนับตั้งแต่โครงสร้าง วัฒนธรรม ประเพณี อาชีพ สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากร ฯลฯ รวมทั้งทัศนคติและความเชื่อต่างๆ ที่มีต่อการศึกษาดูด้วย และต้องมีการวางแผนร่วมกันกับครูในโรงเรียน เพื่อทำความเข้าใจกับครูเกี่ยวกับความมุ่งหมายที่จะปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งในเรื่องนี้ สุวัฒน์ มุทเมธา (2524:112) กล่าวไว้ว่า ควรคำนึงถึงความแตกต่างและความหลากหลายของบุคคลในชุมชน ซึ่งต่างกันทั้งในด้านความรู้ บทบาทหน้าที่ ความคิด ความเชื่อ ฯลฯ กระบวนการที่จะเข้าถึงชุมชนจึงมีลักษณะแตกต่างกันด้วย

2. จัดรายการประชาสัมพันธ์แก่ชุมชน ซึ่งอาจเป็นการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่น เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น หรือจัดทำข่าวสารของโรงเรียนเอง หรืออาจออกเป็นหนังสือแบบราชการ ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบความเคลื่อนไหวและกิจการของโรงเรียนเป็นระยะ นอกจากนี้ ภิญโญ สาธร (อ้างใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2532:129) ได้กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์ยังสร้างความเชื่อถือ ความมั่นใจ ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษา รวมทั้งเป็นการประสานงานระหว่างผู้ปกครอง ครู และชุมชน

3. ออกเยี่ยมเยียนชุมชน เป็นกระบวนการติดต่อสัมพันธ์แบบสองทาง (Two Way Communication) เป็นการเปิดโอกาสให้มีการสนทนาซักถาม สามารถสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดียิ่งขึ้น ควรปฏิบัติในลักษณะเป็นกันเอง และควรทำอย่างปกติสม่ำเสมอ รวมทั้งมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานถึงผลของการออกเยี่ยมเยียนด้วย

4. จัดให้มีกรรมการศึกษาของชุมชน เป็นคณะกรรมการที่ประกอบด้วย ผู้ปกครอง และคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีครูร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วยเพียงเล็กน้อย โดยปกติมักตั้งผู้บริหารโรงเรียนเป็นกรรมการหรือเลขานุการ คณะกรรมการศึกษาจะมีความรู้สึกที่จะต้องร่วมรับผิดชอบ รวมทั้งรู้สึกเป็นหน้าที่ที่จะให้การสนับสนุนในเรื่องต่างๆ

5. จัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี เพื่อเป็นการส่งเสริม ฟื้นฟู และอนุรักษ์วัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ เช่น ประเพณีลอยกระทง การแห่เทียนพรรษา ฯลฯ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด เพื่อความกลมกลืนระหว่างชุมชนและโรงเรียน นอกจากนี้ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2532:172) ยังได้เสนอแนะกิจกรรมในลักษณะของนิทรรศการ โดยจัดในบริเวณที่เป็นศูนย์กลางของโรงเรียน ให้โอกาสนักเรียนได้แสดงผลงานของตนเองในวาระสำคัญต่างๆ และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง หรือคนในชุมชน เข้าเยี่ยมชมได้ ทำให้ชุมชนได้รับรู้ความเป็นไปในโรงเรียน และการเรียนของลูกหลาน

6. ร่วมกิจกรรมกับชุมชนในโอกาสที่ชุมชนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับ วัฒนธรรม ประเพณีและการพัฒนาชุมชน โรงเรียนควรให้ความร่วมมือและสนับสนุน หรือเป็นที่ปรึกษาในงานพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะในงานพัฒนาชุมชนนั้น โรงเรียนมีโอกาสให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนได้หลายด้าน ดังที่ หวน พินรุพันธ์ (2529:83) ได้กล่าวถึงงานพัฒนาชุมชนที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนได้แก่ การพานักเรียนไปช่วยพัฒนาชุมชน จัดอบรมเกี่ยวกับอาชีพให้กับชุมชน ช่วยเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ๆ เป็นต้น

7. ให้บริการชุมชนเพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของชุมชน โรงเรียนจึงควรเป็นศูนย์กลางที่สามารถให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน เช่นอาคารสถานที่ในการจัดงานต่าง ๆ หรือจัดประชุมคณะบุคคล ซึ่งในเรื่องอาคารสถานที่นี้ ทวน พินธุพันธ์ (2529:87) ยังเสนอให้จัดบริการห้องสมุด ห้องพยาบาล และสนามกีฬาให้แก่ประชาชนด้วย นอกจากนี้ควรให้บริการให้ยืมเครื่องใช้ที่โรงเรียนมีอยู่เช่นโต๊ะ เก้าอี้ ซึ่งชุมชนไม่มีไว้สำหรับจัดกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งการให้บริการในด้านความรู้และข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตและมีความเหมาะสมกับชุมชน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเป็นกำลังของชุมชนในด้านความคิด แรงงาน จะยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเหนียวแน่นยิ่งขึ้น

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น โรงเรียนต้องเป็นหลักสำคัญในการเข้าหาชุมชน เพราะโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ต้องพยายามให้ชุมชนเกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของโรงเรียน พร้อมทั้งจะร่วมพัฒนาและเห็นประโยชน์ในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนด้วย โดยมีแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ตั้งแต่การศึกษารายละเอียดของชุมชน การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับรู้เรื่องราวข่าวสารของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ การออกเยี่ยมเยียนชุมชนเป็นปกติวิสัยพร้อมทั้งบันทึกผลไว้เป็นระบบ จัดให้มีคณะกรรมการที่มีคนในชุมชนร่วมเป็นกรรมการเป็นส่วนใหญ่ เพื่อร่วมรับผิดชอบและให้การสนับสนุนในเรื่องต่างๆ การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี รวมทั้งร่วมกิจกรรมในงานดังกล่าวที่ชุมชนจัดขึ้น โดยเฉพาะช่วยเหลือในด้านการพัฒนาชุมชน และสุดท้ายคือการให้บริการในด้านต่างๆ กับชุมชนตามกำลังของโรงเรียน ซึ่งจากแนวทางดังกล่าวหากโรงเรียนสามารถปฏิบัติได้แม้เพียงส่วนหนึ่ง เท่ากับเป็นการสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน อันนำไปสู่ความร่วมมือกันในการพัฒนาการศึกษาต่อไป

2.3 บทบาทของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษา

ในฐานะที่โรงเรียนเป็นองค์กรที่ตั้งอยู่ในชุมชน จึงเป็นหน้าที่ที่ชุมชนควรให้ความสำคัญต่อโรงเรียนในฐานะเป็นองค์กรทางการศึกษาที่จะผลิตบุคลากรให้กับชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะในปัจจุบันชุมชนยิ่งมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น เพราะโรงเรียนต้องจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของชุมชน สุวัฒน์ มุทเมธา (2524:41-51) จึงได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการกำหนดปรัชญา และจุดหมายของโรงเรียน ซึ่งเป็นหน้าที่ที่โรงเรียนจะต้องทำความเข้าใจจากปรัชญาของการศึกษาทั่วไป รวมทั้งของชาติ และของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

2. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาคนซึ่งเป็นส่วนสำคัญของชุมชนนั้น
4. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยการแก้ปัญหาในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เป็นไปตามวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาการอนุรักษ์ หรือปัญหาสังคมต่างๆ เป็นต้น ชุมชนจะต้องชี้ให้โรงเรียนเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อความร่วมมือในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง
5. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนเมื่อโรงเรียนต้องการพัฒนาปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ชุมชนควรให้คำชี้แนะ และให้การสนับสนุน
6. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในฐานะที่ชุมชนเป็นแหล่งปฏิบัติชีวิตที่แท้จริงของนักเรียน ดังนั้นการนำนักเรียนออกไปเรียนรู้ชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้นอกเหนือจากการเรียนในโรงเรียน
7. ชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อโรงเรียนในการเป็นแหล่งทรัพยากรทั้งทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยโรงเรียนสามารถพิจารณานำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาได้
8. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องกันไปเพื่อชีวิตที่ดีของผู้เรียนและชุมชน
9. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่จะอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ เป็นแบบอย่างให้โรงเรียนใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน
10. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่างๆ
11. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในฐานะที่เป็นที่ตั้งของหน่วยงานองค์กร และสถาบันต่างๆ รวมทั้งตัวโรงเรียนเองด้วย
12. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการควบคุมดูแลโรงเรียนให้มีการดำเนินงานที่มีคุณภาพ เพื่อชุมชนจะได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมในเรื่องต่างๆ

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน จากเดิมที่เราให้ความสำคัญต่อระบบการศึกษาที่รัฐเป็นผู้ผูกขาดในเรื่องนี้เป็นส่วนใหญ่ จนทำให้สถาบันและองค์กรต่างๆ ของชุมชนลดความสำคัญลง จนชุมชนอ่อนแอไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม โรงเรียนยังคงเป็นหลักสำคัญที่จะดึงความเข้มแข็งของชุมชนให้กลับคืนมาและมองเห็นศักยภาพของชุมชนเด่นชัดขึ้น เพราะความสำคัญของชุมชนยังคงมองเห็นได้ชัดเจนที่

จะร่วมมือกับโรงเรียนในการพัฒนาการศึกษา ด้วยชุมชนยังคงบทบาทมากมายและมีความสำคัญต่อโรงเรียนในด้านต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ

3.1 ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาจมีชื่อเรียกอื่น ๆ อีกเช่น การวิจัยเชิงคุณลักษณะ (บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ์, 2535:19) การวิจัยเชิงมนุษยวิทยา การวิจัยเกี่ยวกับชาติพันธุ์ หรือการวิจัยภาคสนาม (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ, 2536:224) ส่วนในภาษาอังกฤษมีการเรียกงานวิจัยลักษณะนี้อยู่หลายคำ เช่น Ethnographic Research, Anthropological Research, Field Research หรือ Phenomenological Research (สุภางค์ จันทวานิช, 2540:17) โดยที่ถึงแม้ว่าจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันอย่างไร แต่มีความหมายใกล้เคียงกัน คือเป็นการแสวงหาความรู้โดยการศึกษาจากปรากฏการณ์ทางสังคมจากสภาพแวดล้อมในทุก ๆ ด้านเพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์เหล่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะสนใจศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาระยะยาว ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นหลักในการเก็บข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช, 2540:13) ซึ่งมีนักวิชาการอื่นได้ให้ความหมายเพิ่มเติมโดย บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ์ (2535:19) กล่าวว่า ลักษณะของข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลในเชิงภาพรวม และวัดในเชิงปริมาณได้โดยยาก ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ไม่มีโครงสร้างแน่นอน สังเกตตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติละเอียดทุกแง่มุม แล้วนำผลมาวิเคราะห์หิวจรณ์เพื่อหาข้อสรุปโดยใช้ภาษาเป็นหลัก ส่วนอมรา พงศาพิชญ์ (2537:12) มีข้อมูลเพิ่มเติมว่า เป็นการวิจัยภาคสนาม โดยเลือกหน่วยที่จะศึกษาจำนวนน้อยและเป็นชุมชนมากกว่าบุคคล โดยศึกษาบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน เลือกกรณีศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะไม่ได้คำนึงถึงว่าจะต้องเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากร ลักษณะข้อมูลเป็นข้อมูลด้านลึก มีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลายและวิเคราะห์ข้อมูลโดยเน้นหลักการและเหตุผลมากกว่าข้อมูลทางสถิติ

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาข้อมูลที่เป็นภาพรวมของชุมชน หรือหน่วยของสังคมที่มีขนาดเล็ก โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะที่จะเจาะลึกให้ได้ข้อมูลที่เป็นรายละเอียดของหน่วยที่จะศึกษา ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ไม่มีโครงสร้างแน่นอน ใช้วิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพิจารณาจากหลักการและเหตุผล เพื่อนำมาทำให้ตรงตามวัตถุประสงค์

3.2 ลักษณะเด่นของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะเด่นหรือคุณลักษณะเฉพาะของงานวิจัยเชิงคุณภาพเอาไว้หลายประการ เพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของงานวิจัยเชิงคุณภาพ จึงขอนำเสนอทั้งในส่วนที่สอดคล้องกันและแตกต่างกันดังนี้

สุภางค์ จันทวานิช (2540:12-15) บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2535:157) และ อมรา พงศาพิชญ์ (2537:12-15) มีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับลักษณะเด่นของงานวิจัยเชิงคุณภาพดังนี้

1. มีลักษณะที่ต้องการข้อมูลในภาพรวม (Holistic) เป็นการมองจากหลาย ๆ ด้าน ศึกษาถึงเนื้อหาที่เน้นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อความเข้าใจบริบทของสังคมรอบด้านทุกแง่ทุกมุม เก็บรายละเอียดด้านสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ การศึกษาจึงต้องใช้แนวคิด ทฤษฎี ที่มีความหลากหลายมากกว่ายึดแนวคิดอันใดอันหนึ่งเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้การวิจัยเชิงคุณภาพจึงมักศึกษาตัวแปรจำนวนมากและเป็นสหวิทยา
2. เป็นการศึกษาที่จะต้องมีความต่อเนื่องในการติดตามระยะยาวและเจาะลึก มักต้องการศึกษาถึงกระบวนการของปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาที่จะมองความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และอาจต้องศึกษาทำความเข้าใจในระดับลึกซึ่งต่อปรากฏการณ์นั้น ๆ
3. เป็นลักษณะการวิจัยในเรื่องที่มีเนื้อหาที่เป็นนามธรรมเช่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ค่านิยม โลกทัศน์ ความเชื่อถือ ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ข้อมูลที่ได้จะต้องเป็นข้อมูลที่สะท้อนความคิดของผู้ให้ข้อมูล โดยจะเรียกข้อมูลหรือการวิเคราะห์ที่มาจากระบบคิดของชาวบ้านโดยตรงว่า Emic และข้อมูลหรือการวิเคราะห์ของนักวิจัยว่า Etic ซึ่งความแตกต่างระหว่าง Emic และ Etic นี้ต้องแยกจากกันได้อย่างชัดเจน เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ที่สะท้อนความเป็นจริงของชุมชนหรือสังคมมากที่สุด
4. เป็นการศึกษาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ จึงมีลักษณะเป็นการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ไม่มีการควบคุมในห้องทดลอง หรือห้องปฏิบัติการ เพื่อให้ได้ข้อมูลแท้จริงเกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในสังคมที่ลงไปศึกษา
5. สามารถทำการศึกษาข้อมูลได้จากสังคมที่มีผู้ไม่รู้หนังสือ หรือผู้มีการศึกษาชั้นต่ำ เพราะการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาโดยการสัมผัสกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง

นอกจากนี้ยังมีการให้ความเห็นเกี่ยวกับลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงคุณภาพในส่วนที่มีความแตกต่างกันคือ สุภางค์ จันทวานิช (2540:14) มีความเห็นว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็น

การศึกษาที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย ให้ความเคารพต่อผู้ถูกวิจัย นักวิจัยเชิงคุณภาพ จึงเข้าไปสัมผัสบุคคลเหล่านั้นด้วยความสนิทสนมไว้นั่นเอง รวมทั้งไม่นำข้อมูลที่ได้จากผู้ถูกวิจัยไปใช้ในทางที่จะเกิดความเสียหาย ส่วน อมรา พงศาพิชญ์ (2537:14-15) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า เป็นการศึกษาข้อมูลกับผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่ต้องการศึกษาเป็นอย่างดี เรียกผู้ให้ข้อมูลว่า Key Informant และเป็นการศึกษาที่ตีความจากข้อมูลที่มีอยู่ เพื่อเข้าใจในความหมายที่ซ่อนอยู่ ซึ่งนักวิจัยจะนำมาศึกษาและนำมาวิเคราะห์ภาพสะท้อนจากเรื่องที่ศึกษา

จากลักษณะดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเฉพาะเป็นการศึกษาภาพรวมของสังคมและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่จะต้องติดตามอย่างต่อเนื่อง และใช้ระยะเวลาในการติดตามความเป็นไปค่อนข้างยาวนาน มักมีลักษณะของเนื้อหาที่จะศึกษาที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับ ระบบความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ ลักษณะของการศึกษาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลเป็นไปด้วยความเคารพผู้ถูกวิจัยจนได้รับความไว้วางใจในการให้ข้อมูล ข้อมูลที่ได้รับสามารถสะท้อนความหมายได้มากมายจากการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง

3.3 วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

การดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพควรศึกษาวิธีการวิจัยอย่างลึกซึ้ง เพื่อความเหมาะสมของการนำไปใช้ เพราะศาสตร์แต่ละศาสตร์ต้องการวิธีการวิจัยต่างกันตามเนื้อหาความรู้ของศาสตร์นั้นๆ นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วย (สุภางค์ จันทวานิช, 2540:21) ดังนั้น การศึกษาถึงวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพก่อนลงมือทำวิจัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งในเรื่องนี้มีนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ์ (2535:156-157) สุภางค์ จันทวานิช (2540:92-113) อมรา พงศาพิชญ์ (2537:16-17) ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ (2536:224-225) ได้แนะนำไว้คล้ายคลึงกันดังนี้

1. การตั้งสมมติฐาน วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยไม่นิยมตั้งสมมติฐาน มีแต่การตั้งปัญหาหรือประเด็นที่จะศึกษา โดยมีแนวคิดทฤษฎีที่เป็นกรอบแนวคิดโดยกว้างๆ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการหาข้อมูลและสรุปผลการวิจัย หรือถ้าจะมีการตั้งสมมติฐานจะสามารถปรับเปลี่ยนได้ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับ นอกจากนี้สุภางค์ จันทวานิช (2540:21) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า การวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสร้างสมมติฐาน หรือทฤษฎีใหม่ๆ ได้โดยการไว้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพก่อน แล้วใช้วิธีการเชิงปริมาณมาช่วยทดสอบย้ำความเชื่อถือได้

2. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง สำหรับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะเลือกกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก ต้องไม่ใหญ่ ไม่ซับซ้อนเพื่อจะได้มองโครงสร้างในภาพรวมได้อย่างชัดเจน ต้องคำนึงถึงการ

เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างจะต้องมีขนาดไม่เกินกำลังของผู้วิจัย และระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย

3. การเลือกใช้เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการวิจัยเชิงคุณภาพคือ ตัวผู้วิจัยเอง นักวิจัยจะต้องออกภาคสนาม และสัมผัสกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง การเตรียมตัวเข้าสู่สนามจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ซึ่งในเรื่องนี้ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2540:81-82) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเข้าสนามไว้ว่า ก่อนเข้าสนามควรมีการสำรวจพื้นที่ เพื่อการวางแผนงาน และทำแผนที่ การสร้างความคุ้นเคยกับสถานที่ การฝึกซ้อมการสัมภาษณ์ การสังเกตและการจดบันทึกข้อมูล เมื่อเข้าสนามอย่างเป็นทางการแล้ว ควรแนะนำตัว ถ้าเป็นสถานที่ราชการควรมีหนังสือแนะนำตัวอย่างเป็นทางการ และต่อมาคือการสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกที่จะเข้าไปเก็บข้อมูล เพื่อให้เกิดความไว้วางใจในการให้ข้อมูล จะทำให้นักวิจัยได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงมากที่สุด แต่นักวิจัยเองต้องระวังตัวไม่ให้เกิดความลำเอียงด้วย นอกจากนี้ตัวนักวิจัยจะเป็นเครื่องมือสำคัญ ยังอาจใช้เครื่องมืออื่นๆ ช่วยในการเก็บข้อมูลได้ ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ (2536:224) ได้กล่าวเน้นถึงเครื่องมือวิจัยที่มีประโยชน์มากสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพคือ บันทึกภาคสนาม ของนักวิจัย ซึ่งเป็นการบันทึกรายละเอียดต่างๆ ที่นักวิจัยได้รับระหว่างสังเกตและสัมภาษณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น วิธีการที่ใช้กันมากที่สุดใน การวิจัยเชิงคุณภาพ คือการสังเกตและการสัมภาษณ์ โดยมักใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือการสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) มีลักษณะคล้ายกับการพูดคุยกัน แต่มีจุดมุ่งหมาย ไม่เคร่งครัดในเรื่องขั้นตอน ซึ่งการที่จะทำได้ ข้อมูลหลายๆ ด้านนั้น ผู้วิจัยควรเข้าไปอยู่ในชุมชนและทำการสัมภาษณ์ในลักษณะเจาะลึก นอกเหนือจากการสังเกตและสัมภาษณ์แล้ว การใช้ข้อมูลเอกสารนับเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่มีความสำคัญมาก เพราะมีข้อมูลบางอย่างที่ไม่สามารถหาได้จากการทำงานภาคสนาม เช่น ข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องในอดีต หรือข้อมูลที่อยู่ในลักษณะที่ทันเวลากว่าการเก็บด้วยตนเอง เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสถิติต่างๆ นอกจากนี้ ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ (2536:225) ยังได้ประมวลวิธีการรวบรวมข้อมูลอื่นๆ ไว้อีก ได้แก่ การตะล่อมกล่อมเกลา (Probe) การเก็บรวบรวม ประวัติชีวิต การใช้แบบสอบถามและแบบสำรวจ การให้คะแนนและจัดลำดับ การใช้เครื่องมือวัดที่ไม่เปิดเผย การใช้อุปกรณ์ภาคสนามเช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป กล้องถ่ายภาพยนต์ ส่วน บุญธรรม กิจปริดาภิรสุทธิ์ (2535:157) ยังกล่าวเพิ่มเติมถึงวิธีการสัมภาษณ์แบบกลุ่มห้อย ลึก (Focus Group Interview or Discussion) เป็นการสนทนาระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับนักวิจัย เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

5. การตรวจสอบข้อมูล ขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งในวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะมักมีการสงสัยว่าข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีความเชื่อถือได้เพียงใด ดังนั้นการแสดงถึงวิธีการตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยจะทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ สำหรับวิธีการตรวจสอบข้อมูลนั้นสามารถทำได้ตั้งแต่ตอนเก็บข้อมูล เป็นการตรวจสอบทันทีในสนาม และยังสามารถทำการตรวจสอบได้เป็นระยะๆ โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล(Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบซึ่งอาจเลือกตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน สถานที่ต่างกัน เวลาต่างกัน หรือผู้เก็บข้อมูลที่ต่างกัน หรือทำการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต่างกันเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกัน นอกจากนี้ยังสามารถตรวจสอบโดยการให้ผู้เป็นเจ้าของข้อมูลได้ตรวจสอบเองก่อนนำไปเผยแพร่ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2537:108)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลในวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการตีความข้อมูลเชิงพรรณนา โดยนักวิจัยจะต้องสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ในขณะที่ปฏิบัติงานภาคสนาม ดังนั้นนักวิจัยจึงต้องมีพื้นฐานความรู้ทางทฤษฎีและระเบียบวิธีการวิจัยเป็นอย่างดี เพื่อการตีความและหาความหมายของข้อมูล โดยใช้หลักการวิทยาศาสตร์แบบอุปมานวิธี (Induction)

7. การเขียนรายงาน วิธีการเขียนรายงานในการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การบรรยายเชิงพรรณนาและตีความหมายอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆ ที่นักวิจัยได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่ออธิบายให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์และกระบวนการต่างๆ ซึ่งในเรื่องนี้ อมรา พงศาพิชญ์ (2537:17) ได้ให้ความเห็นว่า เป็นการยากที่จะแยกการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานออกจากกันสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะนักวิจัยจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลอยู่เสมอ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดของตนเองและคนในชุมชน ดังนั้นนักวิจัยบางคนจึงเขียนรายงานตั้งแต่อยู่ในชุมชน

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนไม่แตกต่างจากวิธีการวิจัยในลักษณะอื่น แต่การดำเนินการในแต่ละขั้นตอนนั้น มีลักษณะเฉพาะของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ทำให้วิธีการวิจัยแตกต่างไปโดยสิ้นเชิง พอสรุปได้ดังนี้

1. ไม่นิยมตั้งสมมติฐาน เว้นแต่จะทำการวิจัยเพื่อสร้างสมมติฐานหรือทฤษฎีใหม่
2. เจาะจงกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กที่เหมาะสมกับกำลังของผู้วิจัยและระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย
3. มีเครื่องมือที่สำคัญคือนักวิจัย และอาจใช้เครื่องมืออื่นๆ ร่วมด้วย แต่ที่สำคัญที่สุดนักวิจัยต้องมีการบันทึกภาคสนามที่มีรายละเอียดตลอดระยะเวลาการวิจัย

4. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์เป็นสำคัญ แต่อาจใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีอื่นๆ ร่วมด้วยเพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลมากที่สุด
5. ตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยวิธีตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน เวลาต่างกัน ผู้เก็บข้อมูลต่างกัน หรือให้เจ้าของข้อมูลตรวจสอบ
6. วิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะการตีความข้อมูลเชิงพรรณนา โดยใช้หลักตรรกวิทยาและอุปมานวิธี (Induction)
7. เขียนรายงานในลักษณะการบรรยายเชิงพรรณนา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรภรณ์ บางเลี้ยง (2534) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ และโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า มีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการนิเทศการติดตามผลการใช้หลักสูตร ปัญหาที่พบได้แก่ ทักษะในการพัฒนาหลักสูตรของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและแหล่งความรู้

อังกูล สมคะเนย์ (2535) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหานำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยและได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพท้องถิ่นมาใช้พัฒนาหลักสูตรในลักษณะ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม สำหรับปัญหาที่พบ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการโรงเรียน ส่วนใหญ่ระบุว่า ขาดงบประมาณ ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านนโยบาย และการนิเทศติดตามผล ตลอดจนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

วิจิตร ไชยศิลป์ (2536) ศึกษาเรื่อง การสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน ประชากรได้แก่ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 2 และ 3 ในปีการศึกษา 2536 ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่มีการพัฒนาหลักสูตรในกลุ่ม

สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มภาษาไทย โดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริม ปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้วและจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ การจัดทำเนื้อหารายวิชาใหม่มีการดำเนินการค่อนข้างน้อย ส่วนปัญหาที่พบได้แก่ ขาดเอกสารหรือแหล่งความรู้ สำหรับให้ครูศึกษาและค้นคว้า ขาดวัสดุและงบประมาณในการดำเนินงาน

กิตติพิศ ศิริสูตร (2537) ศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ประชากรที่ใช้ศึกษาได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์อำเภอและปราชญ์ชาวบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับ เพิ่มรายละเอียดเนื้อหา ปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน โดยการเชิญเจ้าของภูมิปัญญามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและใช้กิจกรรมนิเทศโดยการให้คำปรึกษาแนะนำเป็นรายบุคคล ปัญหาที่พบ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่า ขาดงบประมาณและเอกสารในการค้นคว้า ผู้บริหารโรงเรียนและศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2538) ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้รวบรวมความรู้ประสบการณ์ของชาวบ้านไว้ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนโรงเรียนที่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนจะดำเนินการโดยการนำนักเรียนไปศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น การนำเนื้อหาและกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากร ซึ่งในระดับประถมส่วนใหญ่ ดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาจะดำเนินการในวิชาสังคมศึกษา ภาษาไทย และการทำงานพื้นฐานอาชีพ สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ ครูผู้สอนมีภาระกิจมากและมีความรู้ในการนำความรู้และประสบการณ์ชาวบ้านไปใช้น้อย อีกทั้งวิทยากรท้องถิ่นมีความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

รสริน เลปวิทย์ (2539) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเขตการศึกษา 9 โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้บริหารและครูผู้สอนจำนวน 196 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมและแต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีเพียงด้านเดียวที่อยู่ในระดับมากคือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น และการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์ในระดับสูง มีปัจจัยส่งผล 6 ด้านคือ การประเมินผล ทรัพยากรมนุษย์ นโยบายโรงเรียน อาคารสถานที่ การประสานงาน และบุคลากร

รชนีวัลย์ จุลบาท (2539) ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า การจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพในระดับจังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ และศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนการจัดทำหลักสูตร มีการเตรียมการโดยการให้ศึกษานิเทศก์อำเภอเป็นวิทยากรแกนนำในการจัดทำแนวการสอน ส่วนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นระดับอำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ แต่ไม่มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาที่พบคือ วิทยากรไม่เพียงพอ คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ขาดงบประมาณสนับสนุน ความไม่ทั่วถึงและต่อเนื่องของการนิเทศติดตามผลการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น สำหรับการนำหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพไปใช้ในโรงเรียนในด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนพบว่า โรงเรียนมีการวางแผน ผู้บริหารส่งเสริมการจัดทำแผนการสอน/บันทึกการสอน ด้านการจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียนพบว่ามี การสำรวจความพร้อมและเตรียมบุคลากรโดยส่งเข้ารับการอบรม มีการนิเทศติดตามผลและการประชาสัมพันธ์หลักสูตร ด้านการสอนของครูพบว่า มีการเตรียมการสอนและแจ้งจุดประสงค์ก่อนการสอนทุกครั้ง วิธีที่ใช้สอนส่วนใหญ่เน้นการปฏิบัติ มีเกณฑ์การเลือกใช้สื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน มีการวัดผลโดยการตรวจผลงาน การสังเกตการปฏิบัติงาน และการทดสอบ ปัญหาที่พบคือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ครูไม่มีเวลาเตรียมการสอนเนื่องจากสอนหลายวิชา ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ และขาดแหล่งวิชาการค้นคว้าเทคนิคการสอนใหม่ๆ

มณฑิชา ชนะสิทธิ์ (2539) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการสร้างหลักสูตร โรงเรียนส่วนใหญ่ มีแนวคิดของโครงการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะของการศึกษาเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งมี วัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพโดยใช้ทรัพยากรในชุมชน โรงเรียนส่วนใหญ่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยครูผู้สอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5-6 และในวิชาเลือกเสรีในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียน การสอนและกิจกรรมเสริม และการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ส่วนในด้านการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่เชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในด้านการเกษตร มาเป็นวิทยากรในบาง เนื้อหา สื่อการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นของจริงที่ได้จากแหล่งทรัพยากรในชุมชน มีการวัดผล ด้วยการสังเกต การประเมินผลโดยใช้เกณฑ์การผ่านจุดประสงค์ ครูผู้สอนประชาสัมพันธ์หลักสูตร อย่างไม่เป็นทางการ ผู้บริหารทำการนิเทศการสอนโดยให้คำปรึกษาและสังเกตการสอน สำหรับใน ด้านการประเมินผลหลักสูตรนั้น โรงเรียนส่วนใหญ่มีการปรับปรุงหลักสูตรโดยพิจารณาจากผล การปฏิบัติและผลงานของนักเรียน ปัญหาที่พบคือ ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของโครงการ ขาดแคลนงบประมาณ ปราชญ์ชาวบ้านไม่มีเวลา กิจกรรมการเรียนการสอนใช้เวลามากกว่าที่ กำหนด และครูผู้สอนไม่มีเวลาจัดทำแผนการสอน

ลัดดาวลย์ โพธิ์สุวรรณ (2540) ศึกษาเรื่อง สภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้ที่ อยู่ในโรงเรียนและชุมชนในการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนมของโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี โดยการสัมภาษณ์และใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียน ศึกษานิเทศก์ และเกษตรกรผู้เลี้ยง โคนม ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอโพธาราม ไม่เคยมีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนม เนื่องจากโรงเรียนขาดบุคลากร ขาดอาคารสถานที่ที่จะเลี้ยงโคนม ไม่มีงบประมาณสนับสนุนในการเลี้ยงโคนม และผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องการให้บุตรหลานเรียนต่อในระดับสูง ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และนักเรียนส่วนใหญ่ ต้องการให้จัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนม โดยผู้บริหารและครูผู้สอนให้เหตุผล ว่า นักเรียนจะได้นำความรู้ที่ได้รับไปช่วยบิดา มารดา ผู้ปกครองในการเลี้ยงโคนม และนักเรียน อาจนำไปประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต ส่วนนักเรียนให้เหตุผลว่าเป็นการเสริมสร้างความรู้และ ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเลี้ยงโคนม และเพื่อจะได้นำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพ เสริม ส่วนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ต้องการให้โรงเรียนประถมศึกษาจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่ เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนมให้บุตรหลาน เพื่อจะได้มีความรู้มาช่วยพ่อแม่ในการดูแลโคนม เพราะ ปัญหาการเลี้ยงโคนมที่พบมากคือ การผสมเทียม และโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับโคนม

ชญาติ พ่วงสมจิตร (2540) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษา และชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนใน 3 กลุ่มปัจจัย คือ กลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ เศรษฐกิจที่มีอุตสาหกรรมเป็นแกนหลัก และสถานะในช่วงเศรษฐกิจดี การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องถิ่น และลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนไทย ส่วนกลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ความศรัทธาความเป็นเจ้าของโรงเรียน ความห่วงใย ผูกพันกับลูกหลาน ผู้นำชุมชน ความพร้อมของคนในชุมชน การเห็นความสำคัญของตนเอง และการเห็นแก่ความเจริญของส่วนรวม ในส่วนของกลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้บริหาร และครูผู้สอน ที่ทำให้เกิดภาพพจน์ดี ๆ กับโรงเรียนและวิธีการปฏิบัติงานที่เข้าถึงชุมชน ซึ่งในส่วนที่เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนนั้นก็ประกอบด้วย 3 กลุ่มปัจจัย เช่นเดียวกัน แต่จะเป็นลักษณะที่เกิดตรงกันข้ามกับปัจจัยที่เป็นการส่งเสริม

กรมวิชาการ (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โดยศึกษาจากแนวคิดของผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียนและผู้รู้ในท้องถิ่นจาก 10 จังหวัดในทุกภาคภูมิศาสตร์ของประเทศ โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างคือโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ 13 โรงและสังกัดกรมสามัญศึกษา 8 โรง เก็บข้อมูลโดยใช้การสอบถามและการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของผู้บริหารและครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนให้สนองความต้องการของท้องถิ่น ควรให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม นับตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม และการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้และประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับสอดคล้องกับชีวิตจริง และนักเรียนมีโอกาสได้เลือกเรียนในสิ่งที่มีความถนัด นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในด้านการดำเนินงานของโรงเรียนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน วิธีที่โรงเรียนดำเนินการได้แก่ เชิญผู้รู้มาร่วมในการพัฒนาหลักสูตร สอนนักเรียน หรือส่งนักเรียนไปฝึกงาน ให้นักเรียนสำรวจข้อมูลท้องถิ่นและนำสิ่งที่ป็นองค์ความรู้มาจัดการเรียนการสอน จัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรืออุทยานการศึกษา โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบตามความเหมาะสม ส่วนผู้รู้ในท้องถิ่นนั้นเห็นด้วยกับการเปิดโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ในส่วนของนักเรียนนั้น นักเรียนได้เรียนกับผู้รู้ในท้องถิ่นด้วยการไปฝึกงานที่บ้านและสถานประกอบการ การเข้าร่วมกิจกรรมที่สอนโดยผู้รู้ในท้องถิ่น การไปสำรวจข้อมูลจากแหล่งความรู้ในชุมชน การไปศึกษาค้นคว้าจากพิพิธภัณฑ์หรืออุทยานการศึกษานั้น ส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากต่อความภูมิใจ และการนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

บุญเรียง ขจรศิลป์และคณะ (2543) ได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็น โครงการที่พัฒนาและประเมินกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเลี้ยงโคนม โดยเน้นในเรื่องความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ครูใช้การสอนแบบบูรณาการ โดยนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ และโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง ผู้บริหาร ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ คนในชุมชน และผู้แทนองค์กรท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชนเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” นั้นประกอบด้วย 10 ขั้นตอนคือ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการต่อการจัดหลักสูตรท้องถิ่น 2) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 3) เตรียมบุคลากร 4) จัดประชุมผู้ปกครอง 5) นำหลักสูตรไปทดลองใช้ 6) ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะแรก 7) จัดสัมมนาเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข 8) ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ 9) ประเมินสถานะที่เปลี่ยนแปลงไป 10) โรงเรียนและชุมชนปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร และดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมา นั้น พบว่า คณะครูที่เข้าร่วมโครงการมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนโดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีการประเมินผลโดยการใช้แฟ้มผลงานช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการปรับปรุงผลงานของตนเองให้ดีขึ้น นักเรียนมีความสามารถในการทำงานเป็นทีม มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมมากขึ้น มีคุณลักษณะและทักษะที่พึงประสงค์อยู่ในระดับดี มีความสุขในการเรียนและมีเจตคติต่ออาชีพการเลี้ยงโคนมดีขึ้น บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นต่อการนำหลักสูตรดังกล่าวมาใช้ว่ามีผลดีและเป็นประโยชน์ ซึ่งควรนำกระบวนการในลักษณะนี้ไปปรับใช้ในชุมชนอื่น ซึ่งเนื้อหาของหลักสูตรนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ ความต้องการ และศักยภาพในการจัดหลักสูตรของแต่ละท้องถิ่น

จากการศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น พบว่าหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรซึ่งปรับ เพิ่ม หรือขยายมาจากหลักสูตรแม่บท หรือจัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นเพื่อให้หลักสูตรมีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการที่จะทำให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเอง เพื่อให้เกิดความรัก ความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และนำการพัฒนาไปสู่ท้องถิ่นของตนเอง อันเป็นหลักการที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติโดยส่วนรวม นอกจากนั้นยังเป็นการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วน

ร่วมในการจัดการศึกษาอีกด้วย ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ขั้นตอนที่น่าจะมีความสำคัญ ขั้นตอนหนึ่งคือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาข้อมูลพื้นฐานนั้นจะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ปัญหา และความต้องการของโรงเรียนและชุมชนเพื่อพิจารณาศักยภาพและความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนที่จะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของโรงเรียนและชุมชนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ต้องศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อหาแนวทางที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาให้มากที่สุด โดยมีแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่โรงเรียนจะต้องเป็นหลักของการสร้างความสัมพันธ์และเป็นฝ่ายที่จะต้องเข้าหาชุมชนก่อนด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งการร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนพร้อมที่จะให้การสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เนื่องจากชุมชนยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาอย่างมากหลายด้านด้วยกัน

นอกจากนี้ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยหลายเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา แต่มีงานวิจัยน้อยมากที่ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้น ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี จึงศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตันโพธิ์และโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ซึ่งอยู่ในชุมชนดังกล่าว โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลในชุมชนและบุคคลในโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาภายในโรงเรียนและชุมชน ความต้องการและความพร้อมของชุมชนและโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน โดยกำหนดเป็นกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัญหาในการวิจัย	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	เนื้อหาและขอบเขตการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูล
<p>1. โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีสภาพและปัญหาที่เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอะไรบ้าง</p> <p>2. ความต้องการและความพร้อมของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีอะไรบ้าง</p>	<p>1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี</p>	<p>1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน</p> <p>1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประวัติความเป็นมาของชุมชน - ลักษณะเศรษฐกิจ - ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม - ทรัพยากรท้องถิ่น - ภาวะผู้นำของคนในชุมชน <p>ความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชน</p> <p>1.2 ปัญหาของชุมชน</p> <p>1.3 ความต้องการของคนในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น</p> <p>1.4 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของชุมชน</p>	<p>บุคคลในโรงเรียนและบุคคลในชุมชน</p>
<p>3. ชุมชนต้นโพธิ์มีสภาพและปัญหาที่เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอะไรบ้าง</p> <p>4. ความต้องการและความพร้อมของชุมชนต้นโพธิ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีอะไรบ้าง</p>	<p>2. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี</p>	<p>2.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน - ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร - ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน - การบริหารจัดการ - ภาวะผู้นำของบุคลากรในโรงเรียน - การจัดการเรียนการสอน - ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน 	<p>บุคคลในชุมชน</p>

ปัญหาในการวิจัย	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	เนื้อหาและขอบเขตการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูล
		2.2 ปัญหาของโรงเรียน 2.3 ความต้องการของบุคลากร ในโรงเรียน เกี่ยวกับการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 2.4 ความพร้อมในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นตาม ความต้องการของโรงเรียน	
5. ความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนชุมชน วัดใหญ่ต้นโพธิ์กับ ชุมชนต้นโพธิ์เป็น อย่างไร	3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนชุมชน วัดใหญ่ต้นโพธิ์กับ ชุมชนต้นโพธิ์	3. ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน	บุคคลใน โรงเรียนและ บุคคลใน ชุมชน
6. ชุมชนต้นโพธิ์จะเข้า มามีส่วนร่วมในการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียน การสอนในโรงเรียน ชุมชนวัดใหญ่ต้น โพธิ์ได้อย่างไรบ้าง	4. เพื่อศึกษาแนว ทางในการให้ชุมชน ต้นโพธิ์เข้ามามี ส่วนร่วมในการ พัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นและการจัด การเรียนการสอน	4. แนวทางในการให้ชุมชนเข้า มามีส่วนร่วมในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นและการจัด การเรียนการสอน	บุคคลใน โรงเรียนและ บุคคลใน ชุมชน

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: กรณีศึกษา โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการ และความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน และแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคคลในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ และบุคคลในชุมชนตันโพธิ์ ได้แก่

1. บุคคลในโรงเรียนรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากร ซึ่งประกอบด้วย
  - 1.1 ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 3 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน 2 คน
  - 1.2 ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 23 คน
  - 1.3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 157 คน
2. บุคคลในชุมชนรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่าง มีรายละเอียดดังนี้
  - 2.1 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 6 คน
  - 2.2 บุคลากรจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นจำนวน 3 คน ได้แก่ศึกษานิเทศก์ อำเภอ หัวหน้าสถานีตำรวจ และปลัดเทศบาล
  - 2.3 สมาชิกเทศบาล จำนวน 8 คน
  - 2.4 กรรมการโรงเรียน จำนวน 4 คน
  - 2.5 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 3 คน
  - 2.6 ผู้รู้ในชุมชน จำนวน 6 คน
  - 2.7 เจ้าอาวาสวัดใหญ่ตันโพธิ์ 1 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. **แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)** ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์สามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมได้เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำตอบมากขึ้น ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 แบบสัมภาษณ์สำหรับบุคคลในโรงเรียน ประกอบด้วยประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ สภาพทั่วไปและปัญหาของชุมชน สภาพทั่วไปและปัญหาของโรงเรียน ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียน และแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

ฉบับที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับบุคคลในชุมชน ประกอบด้วยประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ สภาพทั่วไปและปัญหาของชุมชน ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชน ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

2. **แบบสอบถาม** เป็นแบบสอบถามสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) และความต้องการของนักเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเป็นแบบคำถามปลายเปิด

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้สมุดบันทึกข้อมูลภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย

การสร้างเครื่องมือวิจัย

การสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิด
2. สร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญตามกรอบแนวคิดที่วางไว้
3. นำเสนอเครื่องมือให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแก้ไขปรับปรุง
4. นำเครื่องมือที่ผ่านการพิจารณาแล้วมาแก้ไขปรับปรุงให้สมบูรณ์

5. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ และความชัดเจนของ ภาษา

6. นำแบบสอบถามมาแก้ไขปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และพร้อมที่จะนำไป ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จึงใช้การเก็บ รวบรวมข้อมูลหลายวิธีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ครอบคลุม และสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ หนึ่ง ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยคือเครื่องมือการวิจัย และเนื่องจากผู้วิจัยไม่ใช่บุคคลใน ชุมชน จึงต้องมีการเตรียมตัวเพื่อลงสนาม และสร้างความคุ้นเคยกับบุคคลในชุมชน โดยผู้วิจัย ได้เปิดเผยบทบาทของตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น งานบวช ทำบุญ เป็นต้น รวมทั้งได้พักอยู่กับชาวบ้านคนหนึ่งเป็นระยะๆ ตั้งแต่ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2542 จนถึง เดือน มกราคม พ.ศ. 2543

วิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ใช้ในการเก็บรวบรวม ข้อมูลที่เกี่ยวกับชุมชนและโรงเรียน โดยผู้วิจัยศึกษาเอกสารเฉพาะในส่วนที่มีการเชื่อมโยงถึง ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ และข้อมูลที่ได้รับการกล่าวถึงในการสัมภาษณ์ ซึ่งสามารถ จำแนกเอกสารที่ศึกษาออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1.1 เอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและโรงเรียน ได้แก่ อาจารย์ยา นุสรณ์ อนุสรณ์กลุ่มเกษตรทำนาต้นโพธิ์

1.2 เอกสารเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของชุมชนและโรงเรียน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐาน ของโรงเรียน รายงานการสำรวจวิถีชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่อนามัยจัดทำขึ้น

1.3 เอกสารของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและโรงเรียน ได้แก่ แผน ปฏิบัติงานของเทศบาล ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางแพ หนังสือเสริมประสบการณ์เรื่อง “จักสานบ้าน ต้นโพธิ์”

1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและโรงเรียน ได้แก่ คำสั่ง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานของเทศบาล คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานของโรงเรียน

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เนื่องจากผู้วิจัย ไม่ใช่คนในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนหรือโรงเรียนจึงเป็นการร่วมกิจกรรมในฐานะที่ ผู้วิจัยเป็นบุคคลภายนอกโดยตลอด และผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตร่วมกับการสัมภาษณ์เพื่อศึกษา

ลักษณะการให้ข้อมูลของผู้ถูกสัมภาษณ์ นอกจากนั้นผู้วิจัยยังใช้การสังเกตเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หลังจากการสังเกตผู้วิจัยจัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตโดยละเอียด ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสังเกตเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ดังนี้

2.1 สภาพการดำเนินชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์และความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของบุคคลในชุมชน

2.2 ความสัมพันธ์ของบุคคลในโรงเรียน รวมทั้งความร่วมมือของบุคคลในโรงเรียนในการจัดกิจกรรมต่างๆ

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนรวมทั้งความร่วมมือระหว่างบุคคลในชุมชนและบุคคลในโรงเรียนในการจัดกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

3. การสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) สำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการนั้น ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลในโรงเรียนและชุมชน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งมีคำถามเป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับสภาพและปัญหา ทั้งในส่วนของชุมชนและโรงเรียน รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยสามารถดัดแปลงข้อคำถามโดยให้คงความหมายเดิมและไม่จำเป็นต้องเรียงข้อคำถาม เพื่อให้การสัมภาษณ์มีความต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2540:54) สำหรับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ในขณะที่ทำการสังเกตหรือร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนและชุมชนดำเนินการอยู่ เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลเพิ่มเติม รวมทั้งเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาก่อนด้วย เพราะการสัมภาษณ์ในลักษณะนี้สามารถสัมภาษณ์แบบมีจุดความสนใจเฉพาะ (Focus Interview) คือสามารถเลือกสัมภาษณ์แต่จุดที่ต้องการ โดยจะต้องรู้ล่วงหน้าก่อนแล้วว่าต้องการข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องอะไร (สุภางค์ จันทวานิช, 2540:77-78)

ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการสัมภาษณ์ ดังนี้

3.1 ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์

1) ก่อนลงสนามเพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นทำความคุ้นเคยกับครูผู้สอนในโรงเรียนคนหนึ่ง ซึ่งได้จากการสังเกตว่าเป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น รู้จักกับคนในชุมชนเป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ผู้วิจัยได้ติดต่อขอเอกสารข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยจากครูผู้สอนดังกล่าว ให้ครูผู้สอนช่วยเป็นผู้แนะนำผู้วิจัยให้เป็น

รู้จักของคนในชุมชนซึ่งรวมทั้งผู้นำชุมชน และผู้รู้ในชุมชนหลายคน ตลอดจนพาผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนด้วย

2) เมื่อทราบว่าผู้ให้ข้อมูลที่จะไปสัมภาษณ์เป็นใครแล้ว ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลพื้นฐานบางประการของผู้ให้ข้อมูล จากนั้นจึงนัดหมายวัน-เวลาในการสัมภาษณ์ สำหรับการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียนนั้น ผู้วิจัยจะนัดหมายกับผู้บริหารและครูผู้สอนโดยตรง แต่การสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนนั้นจะมีครูผู้สอนที่เป็นคนในชุมชนเป็นผู้นัดหมายเวลาให้ในบางครั้ง

3) ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

3.2 ขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์

1) ผู้วิจัยเริ่มทำการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียนก่อน โดยมีหนังสืออย่างเป็นทางการจากหัวหน้าโครงการวิจัย เพื่อขออนุญาตผู้อำนวยการโรงเรียนทำการสัมภาษณ์บุคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน และครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวนทั้งสิ้น 26 คน ส่วนการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนจะมีการนัดหมายล่วงหน้าทุกครั้ง จำนวนบุคคลในชุมชนที่ให้สัมภาษณ์รวมทั้งสิ้น 24 คน

2) ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสังเกตความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลที่ต้องใช้เครื่องบันทึกเสียง และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่ามีข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์คนใดไม่สบายใจที่จะให้บันทึกเสียง ผู้วิจัยจะไม่บันทึก

3) ในขณะสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยสนทนากัน และจะจำประเด็นคำถามไว้โดยไม่ถือแบบสัมภาษณ์ในขณะสัมภาษณ์ การสนทนาจะต่อเนื่องตามเรื่องที่พูดคุยกันอยู่ โดยอาจไม่จำเป็นต้องถามคำถามในแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องพยายามเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้คำตอบตรงตามที่ต้องการ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้จดบันทึกข้อมูลในขณะสัมภาษณ์ด้วย

3.3 ขั้นตอนหลังการสัมภาษณ์

1) ผู้วิจัยหาเวลาหลังการสัมภาษณ์เพื่อจดรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้บันทึกในขณะสัมภาษณ์ ข้อสังเกตต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ปฏิกริยาของผู้ให้สัมภาษณ์และการให้ข้อมูล รวมทั้งความคิดเห็นของผู้วิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์

2) สारรวมวันเทปที่ทำการบันทึกเสียงไว้ จดวัน เวลาและชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์ลงในเทปแต่ละม้วน เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนเมื่อนำมาฟังอีกครั้งในช่วงวิเคราะห์ข้อมูล

4. การใช้แบบสอบถาม ดำเนินการใช้แบบสอบถามกับนักเรียนในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการหรือความสนใจของนักเรียนที่จะเรียนเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ของท้องถิ่น ในการดำเนินการเพื่อใช้แบบสอบถามกับนักเรียนนั้น ผู้วิจัยได้แจ้งให้อำนาจการโรงเรียนทราบล่วงหน้าเพื่อเป็นการขออนุญาตดำเนินการ แต่ไม่ได้แจ้งกำหนดเวลาที่แน่นอนล่วงหน้า เนื่องจากผู้วิจัยไม่ต้องการให้โรงเรียนมีการเตรียมนักเรียนเพื่อตอบแบบสอบถาม ในวันที่ผู้วิจัยให้นักเรียนตอบแบบสอบถาม ได้มีการจัดให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ทั้ง 5 ห้องตอบแบบสอบถามในเวลาเดียวกัน โดยมีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 2 ห้อง จำนวน 78 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 จำนวน 3 ห้อง จำนวน 79 คน รวมนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 157 คน

การตรวจสอบข้อมูล

ในการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการตรวจสอบทันทีในสนาม โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง (Denzin 1970 อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช, 2540)
2. ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน เป็นการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อทำการตรวจสอบดูว่าเมื่อบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะยังคงเหมือนเดิมหรือไม่ (Denzin, 1970 อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช, 2540)
3. การตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ไว้วิเคราะห์แล้วไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของโรงเรียนและชุมชนอ่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ไว้วิเคราะห์แล้ว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถปรับแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นวิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์เอกสาร โดยจะวิเคราะห์เฉพาะกับเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารเท่านั้น (Manifest Content) ไม่วิเคราะห์เนื้อหาที่เป็นความนัยหรือแฝงอยู่ (Latent Content) จากนั้นจะสรุปใจความในเอกสารตามประเด็นที่ศึกษา

2. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นวิธีที่ใช้กับการวิเคราะห์เอกสารและข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมด้วยวิธีอื่นๆ เช่น การสังเกต และการสัมภาษณ์ โดยการแยกข้อมูลอย่างเป็นระบบ ตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้

3. การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเบื้องต้นสำหรับข้อมูลที่เป็นเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนักเรียน โดยใช้วิธีการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่อง “การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” โดยแบ่งเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตันโพธิ์

- 2.1 สภาพทั่วไปของชุมชน
- 2.2 ปัญหาของชุมชน
- 2.3 ความต้องการของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 2.4 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์

- 3.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน
- 3.2 ปัญหาของโรงเรียน
- 3.3 ความต้องการของบุคคลในโรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 3.4 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของโรงเรียน

ตอนที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์กับชุมชนตันโพธิ์

ตอนที่ 5 แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม ผู้วิจัยขอนำเสนอสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน

สถานภาพ	ผู้อำนวยการ N=1	ผู้ช่วยผู้อำนวยการ N=2	รวม N=3
1. เพศ			
ชาย	1	2	3
หญิง	-	-	-
2. อายุ			
42 ปี	-	1	1
47 ปี	-	1	1
49 ปี	1	-	1
3. อายุราชการที่อยู่ในโรงเรียนนี้			
5 ปี	1	-	1
7 ปี	-	1	1
18 ปี	-	1	1
4. วุฒิการศึกษา			
ปริญญาตรี	1	2	3
5. อื่นกำหนด			
เป็นบุคคลในชุมชน	-	1	1
ไม่ใช่บุคคลในชุมชน	1	1	2
6. ความคิดในการโยกย้าย			
คิดที่จะโยกย้ายไปโรงเรียนอื่น	1	-	1
ไม่คิดจะโยกย้าย	-	2	2

จากตารางที่ 1 แสดงสถานภาพผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน ปรากฏผลดังนี้

ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นชาย มีอายุ 49 ปี มีอายุราชการที่อยู่ในโรงเรียนนี้ 5 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ไม่ใช่บุคคลในชุมชน และคิดที่จะย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่นที่ใกล้บ้าน

ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน มี 2 คน เป็นเพศชาย คนหนึ่งมีอายุ 42 ปี มีอายุราชการที่อยู่ในโรงเรียนนี้ 7 ปี และไม่ใช่บุคคลในชุมชน ส่วนอีกคนหนึ่งมีอายุ 47 ปี มีอายุราชการที่อยู่ในโรงเรียนนี้ 18 ปี และเป็นบุคคลในชุมชน ทั้ง 2 คนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี และไม่คิดจะโยกย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น

โดยสรุปผู้บริหารทั้ง 3 คนเป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 42 - 49 ปี มีอายุราชการที่อยู่ในโรงเรียนนี้ 5 - 18 ปี ทั้ง 3 คนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยเป็นบุคคลในชุมชน 1 คน ไม่ใช่บุคคลในชุมชน 2 คน และคิดว่าจะย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น 1 คน และไม่คิดจะโยกย้าย 2 คน

ตารางที่ 2 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูผู้สอนในโรงเรียน

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
	N=23	
1. เพศ		
ชาย	9	39.13
หญิง	14	60.87
2. อายุ		
36 - 40 ปี	8	34.78
41 - 45 ปี	3	13.04
46 - 50 ปี	8	34.78
51 - 55 ปี	3	13.04
56 - 60 ปี	1	4.36

ตารางที่ 2 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูผู้สอนในโรงเรียน (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน N=23	ร้อยละ
3. อายุราชการที่อยู่ในโรงเรียนนี้		
1 - 5 ปี	3	13.04
6 - 10 ปี	3	13.04
11 - 15 ปี	2	8.70
16 - 20 ปี	9	39.13
21 - 25 ปี	6	26.09
4. ตำแหน่ง		
อาจารย์ 2 ระดับ 6	4	17.39
อาจารย์ 2 ระดับ 7	19	82.61
5. วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	3	13.04
ปริญญาตรี	20	86.96
6. อินเทอร์เน็ต		
เป็นบุคคลในชุมชน	14	60.87
ไม่ใช่บุคคลในชุมชน	9	39.13
7. ความคิดในการโยกย้าย		
คิดที่จะย้ายไปโรงเรียนอื่น	3	13.04
ไม่คิดจะโยกย้าย	20	86.96

จากตารางที่ 2 แสดงสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูผู้สอนในโรงเรียน
จำนวน 23 คน ปรากฏผลดังนี้

ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นหญิงคิดเป็นร้อยละ 60.87 และเป็นชาย คิดเป็นร้อยละ 39.13 มีอายุระหว่าง 36-40 ปี และ 46 - 50 ปีคิดเป็นร้อยละ 34.78 เท่ากัน รองลงมา มีอายุระหว่าง 41 - 45 ปี และ 51 - 55 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.04 เท่ากัน ส่วนอายุราชการที่อยู่ในโรงเรียนนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีอายุราชการที่โรงเรียนนี้ 16 - 20 ปีคิดเป็นร้อยละ 39.13 รองลงมา มีอายุราชการที่อยู่โรงเรียนนี้ 21 -25 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.09 มีอายุราชการ 1 - 5 ปี และ 6 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.04 เท่ากัน

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ มีตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7 คิดเป็นร้อยละ 82.61 และ ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 6 คิดเป็นร้อยละ 17.39 ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 86.96 และจบการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 13.04 นอกจากนี้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นบุคคลในชุมชนคิดเป็นร้อยละ 60.87 และไม่ใช่บุคคลในชุมชนคิดเป็นร้อยละ 39.13 ส่วนใหญ่ร้อยละ 86.96 ไม่คิดโยกย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น และร้อยละ 13.04 คิดที่จะโยกย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น

ตารางที่ 3 สถานภาพของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน N=157	ร้อยละ
1. เพศ		
หญิง	75	47.77
ชาย	82	52.23
2. ระดับชั้น		
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	78	49.68
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	79	50.32
3. ผู้ที่นักเรียนอาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน		
บิดา และ/หรือมารดา	138	87.90
ญาติ	18	11.46
พระ	1	0.64

ตารางที่ 3 สถานภาพของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
N=157		
4. อาชีพของบิดา		
รับจ้าง	90	57.32
ค้าขาย	8	5.10
เกษตรกรรม	34	21.66
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	6	3.82
บวช	3	1.91
ไม่ระบุ	16	10.19
5. อาชีพของมารดา		
รับจ้าง	103	65.61
ค้าขาย	18	11.46
เกษตรกรรม	30	19.11
แม่บ้าน	5	3.18
ไม่ระบุ	1	0.64
6. สถานภาพการอยู่ร่วมกันของบิดา-มารดา		
อยู่ด้วยกัน	125	79.62
หย่า	23	14.65
บิดาเสียชีวิต	8	5.09
มารดาเสียชีวิต	1	0.64

จากตารางที่ 3 แสดงสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักเรียนจำนวน 157 คน ปรากฏผลดังนี้

นักเรียนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชายคิดเป็นร้อยละ 52.23 และ เป็นนักเรียนหญิงคิดเป็นร้อยละ 47.77 ศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 50.32 และในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 คิดเป็นร้อยละ 49.68

นักเรียนส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับ บิดาและ/หรือมารดา คิดเป็นร้อยละ 87.90 รองลง มาคืออาศัยอยู่กับญาติ คิดเป็นร้อยละ 11.46 นักเรียนส่วนใหญ่มีบิดาประกอบอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 57.32 รองลงมา มีอาชีพเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 21.66 ส่วนอาชีพของมารดา นั้นส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างคิดเป็นร้อยละ 65.61 รองลงมา มีอาชีพเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 19.11 และมีอาชีพค้าขายคิดเป็นร้อยละ 11.46

ในด้านสถานภาพการอยู่ร่วมกันของบิดามารดาของนักเรียนส่วนใหญ่มีบิดา-มารดา ที่อยู่ด้วยกันคิดเป็นร้อยละ 79.62 รองลงมาคือบิดา-มารดาหย่ากันคิดเป็นร้อยละ 14.65

ตารางที่ 4 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลในชุมชน

สถานภาพ	จำนวน n=24	ร้อยละ
1. เพศ		
หญิง	3	12.50
ชาย	21	87.50
2. อายุ		
31 - 40 ปี	7	29.17
41 - 50 ปี	4	16.67
51 - 60 ปี	7	29.17
61 - 70 ปี	1	4.16
71 - 80 ปี	5	20.83

ตารางที่ 4 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลในชุมชน (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน n=24	ร้อยละ
3. ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	3	12.50
ประถมศึกษา	9	37.50
มัธยมศึกษาตอนต้น	2	8.33
มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	12.50
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	2	8.33
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	1	4.17
ปริญญาตรี	4	16.67
4. ลักษณะการประกอบอาชีพของผู้ให้ข้อมูลในชุมชน		
ประกอบอาชีพหลักและอาชีพรอง	6	25.00
ประกอบอาชีพหลักอย่างเดียว	13	54.17
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	5	20.83
5. อาชีพหลัก (n=19)		
รับจ้าง	3	15.79
ค้าขาย	2	10.53
เกษตรกรรม	11	57.89
รับราชการ	3	15.79
6. อาชีพรอง (n = 6)		
รับจ้าง	2	33.33
ค้าขาย	3	50.00
เกษตรกรรม	1	16.67

จากตารางที่ 4 แสดงสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลในชุมชน จำนวน 24 คน ปรากฏผลดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชายคิดเป็นร้อยละ 87.50 และเป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ 12.50 ส่วนใหญ่มีอายุ 31 - 40 ปี และ อายุ 51 - 60 ปีคิดเป็นร้อยละ 29.17 เท่ากัน รองลงมาคืออายุ 71 -80 ปีคิดเป็นร้อยละ 20.83 และอายุ 41 - 50 ปีคิดเป็นร้อยละ 16.67

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลในชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 37.50 รองลงมา คือระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 16.67 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และไม่ได้รับการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 12.50 เท่ากัน

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียวคิดเป็นร้อยละ 54.17 ประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองคิดเป็นร้อยละ 25.00 และไม่ได้ประกอบอาชีพคิดเป็นร้อยละ 20.83 ในจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่ประกอบอาชีพหลักนั้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 57.89 รองลงมาคืออาชีพรับราชการและรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 15.79 เท่ากัน ส่วนในจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่ประกอบอาชีพรองนั้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายคิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาคืออาชีพรับจ้างคิดเป็นร้อยละ 33.33 และอาชีพเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 16.67

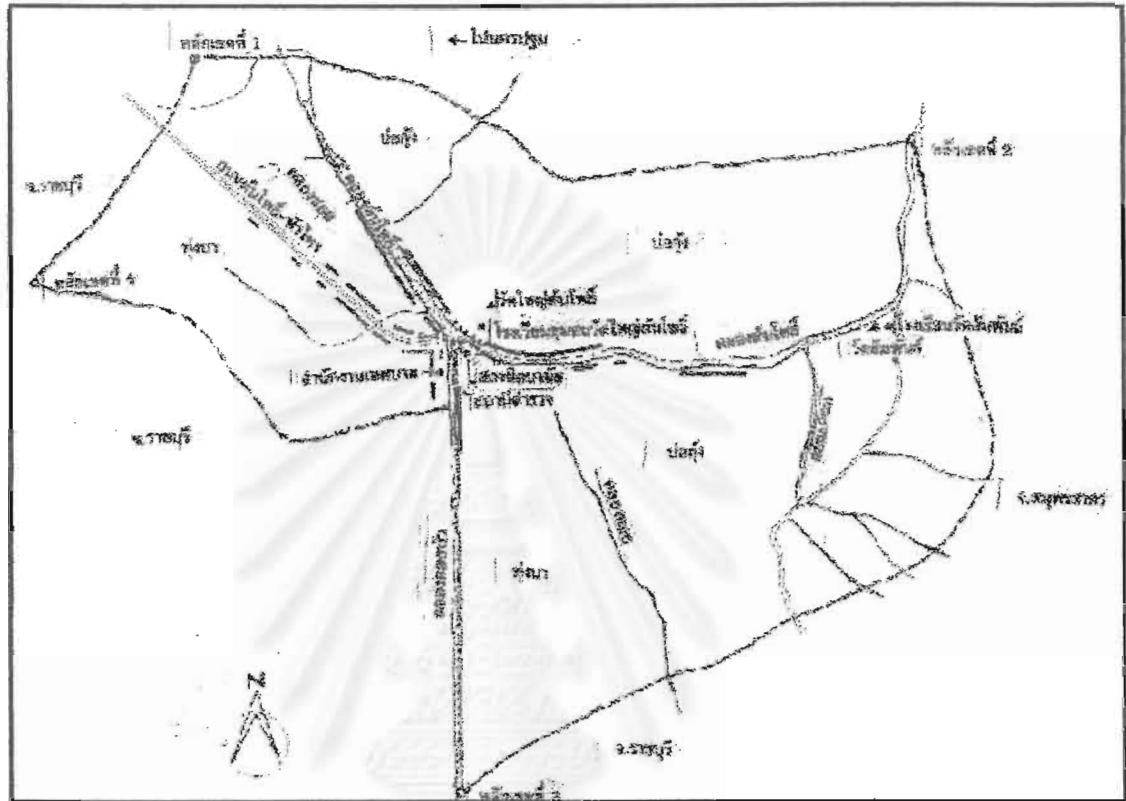
ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนต้นโพธิ์

2.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

2.1.1 ที่ตั้งของชุมชน

ชุมชนต้นโพธิ์คือตำบลต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์ประมาณ 80 กิโลเมตร เป็นเขตติดต่อระหว่างจังหวัดราชบุรี กับจังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร ลักษณะทางกายภาพของชุมชนต้นโพธิ์ ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มที่มีความอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวต้นโพธิ์ภูมิใจที่บรรพบุรุษเลือกตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ บ้านเรือนของชาวต้นโพธิ์ตั้งเรียงรายอยู่ริมแหล่งน้ำ โดยเฉพาะริมคลองต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นคลองสายหลักของหมู่บ้าน พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นท้องทุ่งนา ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งก้ามกรามไปเป็นจำนวนมาก ทั้งหมู่บ้านมีพื้นที่ประมาณ 40 ตารางกิโลเมตร ดังแสดงที่ตั้งของชุมชนในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงที่ตั้งของชุมชนต้นโพธิ์

2.1.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชาวต้นโพธิ์ คนในชุมชนต้นโพธิ์มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน โดยมีการตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณที่สูงที่ชื่อว่า โคนพลับ (โคก หมายถึงบริเวณที่เป็นที่สูง) มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยที่บริเวณโคนพลับนี้อยู่ห่างจากบริเวณที่เป็นชุมชนของชาวต้นโพธิ์ปัจจุบันประมาณ 3 กิโลเมตร และบรรพบุรุษของชาวต้นโพธิ์อพยพมาตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวรในบริเวณที่เป็นชุมชนปัจจุบันได้ประมาณ 300 ปี เนื่องจากได้ค้นพบโบราณสถานที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดคือ กุฎอุด หรือวิหารอุด (เป็นโบสถ์โบราณที่มีประตูทางเข้าออกเพียงด้านเดียว) ในวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ซึ่งมีอายุเพียง 280 ปีเท่านั้น ในระยะแรกของการตั้งหลักแหล่ง คนต้นโพธิ์จะมีอยู่เฉพาะบริเวณรอบๆ วัดเท่านั้น (บริเวณหมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 ในปัจจุบัน) ส่วนบริเวณอื่นๆ ที่ไกลออกไป ยังคงไม่มีการตั้งบ้านเรือน ดังเช่นได้มีผู้เฒ่าในหมู่บ้านที่อายุ 80 ปี กล่าวว่า “...เมื่อ 70 ปีที่แล้ว ชาวต้นโพธิ์ยังทำนากันอยู่ริมขอบบึง (หมายถึงคลองต้นโพธิ์) เท่านั้น พื้นที่บริเวณอื่นๆ ที่ไกลออกไปเพิ่งได้รับการตากถางเป็นไร่นาเมื่อไม่นานมานี้เอง เพราะคนในชุมชนมีจำนวนมากขึ้น...” ชาวต้นโพธิ์มีความภาคภูมิใจกับ

ท้องถิ่นของตนเองเป็นอย่างมาก โดยกล่าวถึงบรรพบุรุษอย่างรู้คุณในการเลือกตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ไม่เคยมีภัยพิบัติรุนแรงว่า “...ที่นี่ไม่เคยน้ำท่วม ไม่เคยแห้งแล้ง ปู่ย่าตายายรู้จักเลือกที่ทำมาหากิน...”

นอกจากชาวดันโพธิ์ดั้งเดิมที่ย้ายถิ่นฐานมาจากบริเวณโคกพลับแล้ว ในชุมชนดันโพธิ์ไม่ปรากฏชนชาติใดเข้ามาทำมาหากินหรือตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน นอกจากชาวจีนที่บรรพบุรุษเข้ามาค้าขายและประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์มาตั้งแต่ดั้งเดิมเท่านั้น ชุมชนดันโพธิ์ปัจจุบัน คือตำบลดันโพธิ์ มีประชากรประมาณหนึ่งหมื่นคนเศษ ได้รับการยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล และมีการเลือกตั้งสมาชิกเทศบาลครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2542 ก่อนการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล ชุมชนดันโพธิ์มีผู้นำชุมชนเป็นกำนัน และผู้ใหญ่บ้านจาก 11 หมู่บ้าน ซึ่งตำแหน่งกำนัน และผู้ใหญ่บ้านนี้จะหมดไปภายใน 5 ปีหลังการยกฐานะเป็นเทศบาล สำหรับผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับการเลือกตั้งใหม่ประกอบขึ้นเป็นสมาชิกเทศบาล จำนวน 12 คน มีนายกเทศมนตรีเป็นผู้นำ ทำหน้าที่ในการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นชุมชนดันโพธิ์อยู่ในปัจจุบัน

2.1.3 ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน

ชาวดันโพธิ์ดั้งเดิมเป็นชาวนา มีอาชีพหลักคือการทำนา พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นทุ่งนาจนในช่วงประมาณปี พ.ศ.2520-2539 อาชีพการทำนาเริ่มขาดทุน ชาวนาส่วนใหญ่เปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ปัจจุบันชาวดันโพธิ์ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือรับจ้าง โดยเฉพาะการรับจ้างลากกุ้ง (การจับกุ้งขึ้นจากบ่อ) และรองลงมาคือการรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้เคียงชุมชน ชาวนาที่ยังคงประกอบอาชีพทำนามีเพียงประมาณร้อยละ 20 เท่านั้น การที่ชาวดันโพธิ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างลากกุ้งเพราะมีชาวนาส่วนหนึ่ง(ประมาณร้อยละ 10 ของครัวเรือน) ได้เปลี่ยนจากอาชีพทำนามาเลี้ยงกุ้งก้ามกรามซึ่งเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับเจ้าของกิจการ กล่าวคือ บ่อเลี้ยงกุ้งขนาด 8-10 ไร่ถ้าไม่เกิดปัญหาใดๆ จะจับขายได้ประมาณ 7 ครั้งต่อปี ทำรายได้ปีละประมาณแสนกว่าบาท แต่สาเหตุที่มีคนทำอาชีพเลี้ยงกุ้งก้ามกรามน้อยเนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องมีเงินลงทุนสูง และสามารถเลี้ยงได้เฉพาะบริเวณที่มีการถ่ายเทน้ำได้เท่านั้น และถ้าเกิดปัญหากุ้งตายก่อนเวลาช่อมเกิดปัญหาการขาดทุนได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม อาชีพเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวดันโพธิ์ ทำให้บุคคลในชุมชนจำนวนมากมีอาชีพหลักคือรับจ้างลากกุ้ง ซึ่งมักจะมีทำแทบทุกวัน ได้รับค่าจ้างครั้งละ 70 บาทโดยทำงานเพียงครึ่งวันเช้าและนายจ้างยังเลี้ยงอาหารด้วย คนดันโพธิ์ก็กล่าวกันว่า “...ชาวดันโพธิ์นั้น ถ้าไม่ชื้อเกียจ ไม่มีวันอดตาย เพราะมีงานให้ทำทุกวัน...” คือลากกุ้งนั่นเอง แต่ในภาวะเศรษฐกิจที่ค่าครองชีพสูงขึ้นมากในปัจจุบัน ชาวดันโพธิ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีอาชีพเสริมอื่นๆ ด้วยจึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อนสำหรับอาชีพรองของชาวดันโพธิ์ คือการรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ส่วนใหญ่เป็นแรงงาน

ในวัยหนุ่มสาว เพราะมีโรงงานอยู่ใกล้เคียงชุมชน เช่น มหาชัย บ้านแพ้ว สมุทรสงคราม เป็นต้น โดยโรงงานจะมีรถรับส่งถึงชุมชน ซึ่งมีรายได้รายวันตามอัตราค่าแรงขั้นต่ำของกรมแรงงาน แต่จากการประสบปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้บางโรงงานต้องจัดสรรแรงงานให้ทำงานวันเว้นวันบ้าง หรือ ทำงานเดือนละ 10-15 วัน

ชานาจำนวนหนึ่งซึ่งมีไม่มากนักเปลี่ยนจากทำนาไปเพาะเห็ด เลี้ยงปลา และหลายคนขายที่ดินให้กับนายทุน ปัจจุบันที่ดินที่นายทุนซื้อไว้โดยมีโครงการพัฒนาที่ดินให้เป็นบ้านจัดสรร และนิคมอุตสาหกรรม กลายเป็นที่รกร้างประมาณ 1,400 ไร่ ชานาบางคนกลับไปเช่าที่ดินจากนายทุนทำนา หรือทำป่อเลี้ยงปลา

ดังนั้นถ้าจะกล่าวถึงภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของชาวดันโพธิ์ในปัจจุบัน ชาวดันโพธิ์ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง มีชาวดันโพธิ์ที่มีฐานะดีอยู่ไม่มากนัก มีคนจนส่วนหนึ่งที่ยังต้องหาเช่ากินค่า และจากจำนวนประชากรในชุมชนที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ชาวดันโพธิ์ต้องออกไปทำงานนอกท้องถิ่นเพราะอาชีพในชุมชนมีไม่เพียงพอที่จะรองรับได้ อย่างไรก็ตามเรื่องการพัฒนาอาชีพของคนในท้องถิ่นนับเป็นเรื่องหนึ่งที่อยู่ในความหวังใจของผู้นำชุมชน ดังเช่นที่บุคคลในชุมชนได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “...กำลังปรึกษากันอยู่เรื่องที่จะให้คนในชุมชนไปฝึกทำเครื่องจักสานที่บ้านโป่งโดยใช้เส้นพลาสติก เพราะที่นั่นเขาจัดหาตลาดให้ ในชุมชนเราก็มีฝีมือเรื่องนี้อยู่แล้ว...”

2.1.4 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

1) **ด้านครอบครัว** สภาพครอบครัวของชาวดันโพธิ์ดั้งเดิมนั้นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว เนื่องจากตามประเพณีเมื่อลูกแต่งงานแล้วจะแยกบ้านไปอยู่ต่างหากจากพ่อแม่ เพราะมีประเพณีที่จะต้องปลูกเรือนหอใหม่ที่เป็นบ้านเรือนไทย และเป็นส่วนหนึ่งของสินสอดด้วย แต่บริเวณที่ปลูกเรือนหอ อาจเป็นบริเวณเดียวกันกับบ้านของพ่อแม่ฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายก็ได้ ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้กล่าวว่า “...เป็นเรื่องที่บรรพบุรุษชาวดันโพธิ์คิดว่า เมื่อลูกแต่งงานแล้วควรมีอิสระที่จะอยู่ด้วยกันตามลำพัง...” แต่ปัจจุบันลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะครอบครัวขยาย เพราะลูกที่แต่งงานแล้วไม่สามารถแยกบ้านไปอยู่ลำพังได้เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ ในปัจจุบันมีชาวดันโพธิ์จำนวนน้อยที่จะเรียกสินสอดเป็นบ้านเรือนไทยตามประเพณีเดิม อีกประการหนึ่งคือเมื่อแต่งงานแล้วมีลูกส่วนใหญ่ไม่มีเวลาดูแลลูกได้ตลอดเวลา เพราะชาวดันโพธิ์ปัจจุบันส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ถ้าไปลากุ้งต้องออกไปเช่ามาก ถ้าทำงานในโรงงาน กำหนดเวลาของการทำงานไม่แน่นอน ถ้าเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา มีความจำเป็นต้องนอนเฝ้าบ่อซึ่งจะอยู่ไกลจากบ้าน ทำให้ลูกต้องอยู่ในความดูแลของปู่ย่า ตายาย ปัจจุบันความสัมพันธ์ภายใน

ในครอบครัว ระหว่างพ่อแม่ลูกจึงค่อนข้างห่างเหิน ครูในโรงเรียนมักกล่าวกันว่า “...พ่อแม่เลี้ยงลูกด้วยเงิน มากกว่าจะให้เวลาในการเอาใจใส่ดูแล...”

2) ด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา จากเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวดันโพธิ์ระบุว่าชาวดันโพธิ์เป็นคนไทย และไม่ปรากฏว่ามีคนเชื้อชาติอื่นๆ มาตั้งหลักแหล่งอยู่ในชุมชนแห่งนี้ นอกจากชาวจีนเท่านั้น ทั้งๆ ที่โดยรอบชุมชนมีคนเชื้อชาติอื่น เช่น ลาว มอญ เขมร ฯลฯ ส่วนในเรื่องภาษานั้น ชาวดันโพธิ์มีสำเนียงในการพูดสั้น ห้วน แต่หนักแน่น และเป็นคนพูดเสียงดัง สำเนียงท้องถิ่นของชาวดันโพธิ์นั้น คนส่วนใหญ่ได้ยิน จะว่าเสียงเหนือ แต่สำหรับชาวดันโพธิ์แล้วถือว่าเป็นสำเนียงที่พูดได้อย่างถูกต้องชัดเจน เช่น คำว่า “ฉัน” คนกรุงเทพฯ จะพูดว่า “ชัน” แต่ชาวดันโพธิ์จะออกเสียง “ฉัน” อย่างชัดเจน หากใครจากท้องถิ่นไปนานๆ กลับมาพูดไม่เหมือนเดิมจะถูกกล่าวหาว่าตัดจริต สำหรับเรื่องภาษานี้ยังปรากฏภาษาไทยโบราณที่ชาวดันโพธิ์ยังใช้อยู่จนปัจจุบัน เช่นคำว่า “พ่อแก่” หมายถึง “ตา” และคำว่า “แม่คุณ” หมายถึง “ยาย” ซึ่งโดยทั่วไปเราใช้คำว่าตา ยาย เรียกคนแก่ทุกคน และยังหมายถึง ตา ยาย แท้ๆ ด้วย แต่ชาวดันโพธิ์ใช้คำเฉพาะ ซึ่งยังมีคำเฉพาะลักษณะนี้อีกหลายคำด้วยกัน รวมทั้งคำที่มีรากฐานมาจากราชาศัพท์ ซึ่งมีการรวบรวมไว้ในเอกสารที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวดันโพธิ์ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชาวดันโพธิ์มีภาษาท้องถิ่นของตนเอง

ส่วนในด้านศาสนานั้น ชาวดันโพธิ์ทุกคนนับถือพุทธศาสนา และมีศรัทธาในการทำบุญที่วัดใหญ่ตันโพธิ์ซึ่งถือว่าเป็นวัดของชุมชน ชาวดันโพธิ์ส่วนใหญ่ใส่บาตรทุกเช้า และมาทำบุญที่วัดกันทุกวันพระ จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ชาวดันโพธิ์จะมาวัดก่อนเวลา 7.00 น. ใส่บาตร จัดสำรับ รोजนพระให้ศีลเสร็จแล้ว จะกลับกันเกือบหมด เหลือแต่โยมพระ (ญาติของพระที่บวชอยู่) และผู้ถืออุโบสถศีลซึ่งนอนค้างที่วัดเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้มีผู้ให้ความเห็นว่า “...ทำบุญถือเป็นที่สำคัญของชาวดันโพธิ์ที่ต้องทำ เพื่อความเป็นสิริมงคล ความสบายใจในการออกไปทำงาน ในชีวิตประจำวัน...” วันที่มีการทำบุญใหญ่ในวันสำคัญทางศาสนา เช่น งานทอดกฐิน งานเทศน์มหาชาติ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา หรือการขอความร่วมมือในการสร้างถาวรวัตถุใดๆ ในวัด สามารถเรียกศรัทธาของชาวดันโพธิ์ ให้เกิดความร่วมแรงร่วมใจกัน จนประสบความสำเร็จลงได้โดยไม่ยากเย็นนัก ดังคำกล่าวที่ว่า “...ถ้าวัดจะสร้างสิ่งก่อสร้างสักมูลค่า 50 ล้าน ในฐานะของคนตันโพธิ์เชื่อว่าไม่เกิน 3 ปีก็น่าจะประสบความสำเร็จ...” จะเห็นได้ว่าชาวดันโพธิ์ยังถือว่าการได้มีโอกาสทำบุญนั้นเป็นเรื่องสำคัญ ที่จะทำให้เกิดความดีงามขึ้นกับตนเองและ ครอบครัวรวมทั้งความรุ่งเรืองในหน้าที่การงานด้วย ชาวดันโพธิ์จึงมีพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจในการดำเนินชีวิต

3) ด้านประเพณี วัฒนธรรม ชาวตันโพธิ์มีวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่มากมายที่มีการสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน หลายอย่างไม่มีให้เห็นในปัจจุบันนี้ แต่มีผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนหลายคนที่ยังสามารถจดจำเรื่องราวในอดีตของชาวตันโพธิ์ บอกเล่าให้ลูกหลานได้รับรู้ จากความทรงจำที่เป็นประสบการณ์ชีวิตของตนเองได้อย่างชัดเจน เนื่องจากสังคมดั้งเดิมของชาวตันโพธิ์เป็นสังคมชานา วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชานา เช่น การลงแขกทำนาเป็นการช่วยแรงงาน ประเพณีขันอาสา อันเป็นที่มาของเครื่องจักสานที่ประดิษฐ์งดงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเครื่องจักสานของชุมชน ซึ่งสมัยก่อนนั้นฝ่ายชายจะสานเครื่องใช้ขึ้นเพื่อมอบให้หญิงสาวที่ตั้งใจไปคู่ขอเรียกว่า เครื่องจักสานอาสา ปัจจุบันเรื่องนี้เป็นเพียงตำนานที่มีหลักฐานเป็นเครื่องจักสานอาสาที่บางคนยังเก็บรักษาไว้อย่างดี รวมทั้งประเพณีการร่วมแรงร่วมใจกันปลูกเรือนหอบ้านทรงไทยให้เสร็จภายในวันเดียวคือวันที่แต่งงานเรียกว่า เรือนไทยอาสา นอกจากนั้นชาวตันโพธิ์ยังมีการละเล่นพื้นบ้านในเทศกาลต่าง ๆ เช่น การเล่นมอญซ่อนผ้า การแข่งวัวลาน การเล่นเพลงพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชานา อันได้แก่ เพลงสงฟาง สงข์ลอ่าพวน เพลงชักกระดาน เป็นต้น ประเพณีเหล่านี้ไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบันเช่นกัน เพราะสังคมชานาลดน้อยลง ถึงอย่างไรการได้ย้อนระลึกถึงความทรงจำในอดีต เป็นความภาคภูมิใจที่ชาวตันโพธิ์มีต่อบรรพบุรุษของตน

ความภาคภูมิใจต่อสิ่งที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ยังคงอยู่ในใจของชาวตันโพธิ์ตลอดมา ดังนั้นเมื่ออาจารย์ท่านหนึ่ง จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ซึ่งเป็นชาวตันโพธิ์ร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดให้มีการประกวดเครื่องจักสานของชุมชน จึงเท่ากับเป็นการกระตุ้นเตือนให้ชาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและคุณค่าของเครื่องจักสานของชุมชนมากขึ้น ผู้รู้ที่มีฝีมือทางจักสานเริ่มมองเห็นคุณค่าในผลงานของตนเองและผลิตผลงานเผยแพร่มากขึ้น เครื่องจักสานมีราคาสูงขึ้น แต่ยังคงขึ้นอยู่กับฝีมือและความประณีตของชิ้นงาน ตะกร้าสำหรับใส่ข้าวไปวัด สำหรับผู้ที่มีฝีมือจักสานเป็นที่ยอมรับมีราคา 1,000-1,500 บาท งานจักสานจึงเริ่มถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน บางคนเข้าไปสอนในโรงเรียนให้กับนักเรียนที่มีความสนใจ เพราะเครื่องจักสานของชุมชนกลายเป็นของมีค่านำมาประกอบอาชีพพอเลี้ยงตัวได้ ผู้มีฝีมือทางด้านจักสานบางคนก็ชราภาพมากแล้วจะเก็บเครื่องจักสานไว้ให้เป็นมรดกของลูกหลานไม่ยอมขาย เพราะเวลานี้ทำชิ้นมาใหม่ไม่ได้แล้ว โดยกล่าวว่า “...เคยมีฝรั่งมาตามหนังสือท่องเที่ยว มาขอซื้อหาบ ให้ราคาเป็นหมื่นยังไม่ขายเลย เดียวลูกหลานเราจะไม่มีโอกาสได้เห็น...” ปัจจุบันยังมีชาวตันโพธิ์อีกมากที่ยังคงใช้ตะกร้าจักสาน หรือหาบจักสานของตนโพธิ์ในการจัดสำรับคาวหวานเพื่อไปทำบุญที่วัด ถึงแม้จะมีคนรุ่นใหม่ใช้ปืนโตและกล่องพลาสติกกันมากขึ้นก็ตาม

ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวดันโพธิ์ที่ยังคงสืบทอดปฏิบัติต่อมาจนทุกวันนี้ได้แก่ ประเพณีแห่พ่อบุ ซึ่ง เป็นวันที่ชาวดันโพธิ์ทั้งหมู่บ้านจะมารวมกันที่ศาลพ่อบุ บริเวณที่ติดกับวัดใหญ่ตันโพธิ์ “พ่อบุ” เป็นเทวอารักษ์ประจำท้องถิ่นที่ชาวบ้านเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่เคารพสักการะของชาวดันโพธิ์มาตั้งแต่ครั้งปู่ ย่า ตา ยาย บางที่เรียกว่า “ตาปู่” ปัจจุบันพ่อบุจึงยังคงความเคารพศรัทธา เป็นที่พึงทึ่งใจของชาวดันโพธิ์ ชาวดันโพธิ์จะจัดประเพณีแห่พ่อบุในวันสงกรานต์ ซึ่งเป็นวันที่ชาวดันโพธิ์ที่จากท้องถิ่นไปทำงานที่อื่น นอกจากจะกลับบ้านมาพบพ่อแม่พี่น้องแล้ว ยังเป็นโอกาสที่ได้กลับมาสักการะพ่อบุ โดยชาวบ้านจะพร้อมใจกันรำแห่พ่อบุกันไปรอบๆ หมู่บ้าน

ประเพณีสำคัญอีกงานหนึ่งที่ได้ชื่อว่าชาวดันโพธิ์ได้ร่วมมือร่วมใจกันสืบทอดรักษาไว้ อย่างเหนียวแน่นคือ ประเพณีแข่งเรือยาว ซึ่งจะจัดเป็นประจำทุกปีในวันที่วัดใหญ่ตันโพธิ์มีงานทอดกฐิน ประเพณีนี้เป็นประเพณีดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวดันโพธิ์ซึ่งใช้เรือเป็นพาหนะ และมีการแข่งเรือกันเล่น ๆ ในสมัยก่อน พัฒนามาเป็นการจัดการแข่งขันอย่างเป็นทางการ ปัจจุบันกำหนดวันให้ตรงกับวันอาทิตย์ทั้งงานทอดกฐินและแข่งเรือยาวเพื่อให้ชาวดันโพธิ์ที่ไปทำงานที่อื่นได้กลับมาร่วมงานด้วย ดังนั้นในวันที่มีการแข่งเรือยาว ชุมชนตันโพธิ์จึงมีคนเข้ามาชมงานและทำบุญมากมายทั้งที่เป็นชาวดันโพธิ์เอง และคนจากถิ่นอื่น รวมทั้งจากท้องถิ่นที่นำเรือมาแข่งกับชาวดันโพธิ์ด้วย เป็นงานใหญ่ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรีมักจะให้เกียรติมาเป็นประธานในการเปิดงาน บริเวณที่เป็นปราสาทจะเป็นบริเวณริมคลองตันโพธิ์ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ ตลอดช่วงชีวิตของผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังมีชีวิตอยู่ในชุมชน ได้เห็นทั้งประเพณีการแห่พ่อบุและประเพณีแข่งเรือยาวมาโดยตลอดเป็นประจำทุกปีแสดงว่าประเพณีทั้งสองอย่างนี้ได้เคยจัดมาเป็นเวลานานและยังสามารถสืบทอดมาจนทุกวันนี้

ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานพ่อบุในวันสงกรานต์ งานทอดกฐิน ตามประเพณีดั้งเดิมนั้นจะมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น มอญซ่อนผ้า แข่งวัวลาน ชนไก่ ฯลฯ ปัจจุบันการละเล่นบางอย่างยังคงอยู่ แต่จะแฝงการพนันเอาไว้ด้วยพอให้เกิดความสนุกสนาน

2.1.5 ทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน

1) ทรัพยากรบุคคล ชุมชนตันโพธิ์เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ในด้านต่าง ๆ มากมายหลายคนด้วยกัน ซึ่งบุคคลสำคัญเหล่านี้ ทางสภาวัฒนธรรมอำเภอบางแพ่ได้ทำการรวบรวมไว้ในเอกสารเรื่อง “ภูมิปัญญาไทยท้องถิ่นบางแพ่” โดยแบ่งเป็นภูมิปัญญาไทยในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะขอลำดับถึงเฉพาะชาวดันโพธิ์ที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสามารถที่จะถ่ายทอดความรู้ความสามารถของตนไปสู่เยาวชนรุ่นหลัง ๆ ได้ ดังนี้

- ด้านเครื่องจักสาน มีบุคคลในชุมชนที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการจักสานและมีมือต่ออยู่ประมาณ 10 -15 คน มีทั้งที่ได้รับการระบุชื่อในเอกสารดังกล่าวข้างต้น และผู้ที่ไม่ได้ระบุชื่อไว้ ผู้ที่มีความสามารถในด้านการจักสานนี้ส่วนใหญ่ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนที่ให้ความสนใจในเรื่องนี้

- ด้านเพลงพื้นบ้าน มีผู้ที่มีความสามารถทางด้านเพลงพื้นบ้านที่ได้รับการระบุชื่อในเอกสารดังกล่าว 4 คน ในจำนวนนี้ผู้ที่ได้รับการกล่าวถึงจากบุคคลในชุมชนมากคือ นายอ้วน สกุลตั้ง ชาวบ้านส่วนใหญ่มักเรียกว่า ปู่อ้วน เป็นผู้ที่ได้รับเกียรติบัตรจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ศูนย์สังคีตศิลป์ และธนาคารกรุงเทพ ที่ร่วมกันมอบให้ในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนและจรรโลงวัฒนธรรมพื้นบ้าน สาขาเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ปัจจุบันยังมีนิสิตนักศึกษา มาพบปู่อ้วนเพื่อศึกษาเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านอยู่เสมอ นอกจากนี้ปู่อ้วนยังเป็นผู้นำในการทำวัตร ของอุบาสก อุบาสิกา ที่มาถือศีลที่วัด และเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ แต่ปู่อ้วน อายุมากแล้วจึงไม่สะดวกต่อการเดินทาง ดังนั้นถ้าใครต้องการความรู้ในเรื่องใดแล้วมาพบที่บ้าน ปู่อ้วนยินดีที่จะถ่ายทอดให้ฟังในทุกเรื่อง

- ด้านการละเล่นพื้นบ้าน ปัจจุบันยังมีบุคคลในชุมชน 2 คนที่ยังดำรงรักษา และ เป็นผู้ส่งเสริมการจัดกิจกรรมแข่งเรือยาวของหมู่บ้าน จนสืบสานเป็นประเพณีที่ชาวตำบลโพธิ์ ได้จัดให้มีขึ้นติดต่อกันมาเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ทั้ง 2 คนนี้จะรับผิดชอบการจัดกิจกรรมแข่งเรือยาวของชุมชนตำบลโพธิ์แล้ว ยังทำการฝึกซ้อมฝีพายเพื่อนำเรือยาวไปแข่งขันยังตำบลและอำเภอ อื่นๆ ด้วย รวมทั้งมีแนวคิดที่จะอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันแข่งเรือยาวให้คงอยู่ตลอดไป

- ด้านการเกษตร ได้แก่ นายมัน สีแดง ซึ่งเป็นประธานกลุ่มเกษตรกร ตำบลตำบลโพธิ์ และได้ทำการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าของกลุ่มเกษตรกรจนได้รับรางวัลดีเด่นระดับ จังหวัด ในด้านการบริหารงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลโพธิ์ ปัจจุบันนายมันทำการเกษตรด้านการเลี้ยงปลา นายมันเป็นคนศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ และยินดีถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา

2) ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนตำบลโพธิ์มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนได้แก่ ไม้ไผ่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการทำเครื่องจักสาน และไม้ไผ่ยังมีอยู่มากและหาได้ง่ายภายในชุมชน ตามพื้นที่สาธารณะทั่วไป นอกจากนี้ธรรมชาติภายในชุมชนตำบลโพธิ์ ได้แก่ ลำคลอง โคนต่างๆ ท้องทุ่ง ฝึนนาของชาวตำบลโพธิ์ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันของชาวตำบลโพธิ์ได้เป็นอย่างดี และทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้สามารถนำเข้าสู่การเรียนการสอนในเรื่องราวที่เกี่ยวกับท้องถิ่นได้ โดยสามารถนำนักเรียนออกไปสัมผัสกับธรรมชาติเหล่านี้ได้โดยตรงเพราะหาได้ในบริเวณที่ไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก

3) **ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น** ชุมชนต้นโพธิ่มวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่สามารถศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน จากซากโบราณสถานที่บ่งบอกอายุของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ที่เป็นจุดเริ่มต้นทางการศึกษาของลูกหลานชาวต้นโพธิ์ ปัจจุบันหากต้องการเรียนรู้สัมผัสความเป็นอยู่ของชาวต้นโพธิ์ ยังสามารถเรียนรู้ได้จากปอแง บ่อปลา ผืนนาที่ยังพอมีอยู่ ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น และนำความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตมาสู่ชุมชน สถานที่เหล่านี้จึงมีส่วนสำคัญในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวต้นโพธิ์ได้เป็นอย่างดี และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งสามารถพานักเรียนออกมศึกษาและได้รับประสบการณ์ตรงนอกห้องเรียนอีกด้วย เนื่องจากสถานที่ดังกล่าวอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนเท่าใดนัก

2.1.6 ภาวะผู้นำในชุมชน

1) **ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ** ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการของชาวต้นโพธิ์ในปัจจุบันคือนายกเทศมนตรีในฐานะผู้นำท้องถิ่น และยังคงมีกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่ยังคงปฏิบัติหน้าที่อยู่จนกว่าจะหมดวาระไปตามพระราชบัญญัติเทศบาล เนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์เพิ่งได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาล และได้มีการเลือกตั้งสมาชิกเทศบาลเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2542 ทำหน้าที่บริหารงานพัฒนาชุมชน ทดแทนสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกเทศบาลที่ได้รับการเลือกตั้ง มีจำนวน 12 คน เป็นฝ่ายบริหาร 7 คน และฝ่ายตรวจสอบ 5 คน ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีคือ นายสมศักดิ์ สิงหราช ด้วยอายุเพียง 35 ปีเท่านั้น โดยวัยวุฒิแล้วบุคคลในชุมชนส่วนหนึ่งยังไม่ให้การยอมรับเท่าที่ควร โดยกล่าวว่า **“...ยังเด็ก ประสบการณ์น้อย จะทำงานผู้ใหญ่ได้ยังไง...”** ผลงานที่ปรากฏในเวลานี้ส่วนมากเป็นเรื่องการสร้างถนนภายในหมู่บ้าน และจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับแผนการดำเนินงานของเทศบาลยังมีโครงการอีกมากมายที่ยังไม่ได้ดำเนินการ สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษายังไม่ปรากฏในแผนงานอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามในส่วนตัวของนายกเทศมนตรีได้ให้ความสำคัญกับโรงเรียน โดยเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและให้เงินสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ดังที่นายกเทศมนตรีได้กล่าวกับผู้วิจัยตอนมาร่วมงานลอยกระทงของโรงเรียนว่า **“...เป็นเงินส่วนตัว เพราะเทศบาลยังไม่มีเงินจัดสรรให้ในเรื่องนี้...”** นอกจากนี้ยังเคยกล่าวกับผู้วิจัยถึงความหนักใจ ที่เด็กในชุมชนออกไปเรียนโรงเรียนเอกชนนอกชุมชน แสดงว่านายกเทศมนตรีเองใส่ใจในปัญหานี้เช่นกัน สำหรับผู้นำชุมชนที่เป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั้น จากการยกฐานะเป็นเทศบาลจะทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านหมดไปเมื่อครบวาระและจะไม่มีมีการเลือกตั้งใหม่ แต่ผู้ใหญ่บ้านหลายคนยังเป็นความภาคภูมิใจของชุมชน และยังให้ความช่วยเหลือดูแลลูกบ้านเหมือนปกติ แม้จะลดบทบาททางการบริหารลงแล้วก็ตาม ดังเช่นที่ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งกล่าวว่า **“...ให้ชาวบ้านเขาไปติดต่อเทศบาลไม่สะดวกหรอก เพราะเขาทำงานตามเวลาราชการ ถ้าเราไม่ได้บริการ 24 ชั่วโมง ตอนนี้ใครขอ**

ให้ช่วยอะไร ก็ยังช่วยเหลือกันอยู่...” นอกจากนั้นผู้ใหญ่บ้านบางคนยังคงสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนเช่นที่เคยปฏิบัติมา

2) ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ สำหรับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการนั้นเนื่องจากต้นโพธิ์เป็นชุมชนใหญ่และส่วนใหญ่เป็นคนรักท้องถิ่น จึงมีผู้มีความรู้ความสามารถและมุ่งมั่นในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่หลายคนด้วยกัน ดังที่มีบุคคลในชุมชนผู้หนึ่งกล่าวว่า **“...ชุมชนต้นโพธิ์เป็นชุมชนที่มีคนเก่ง คนมีความสามารถมาก และยังเป็นชุมชนที่มีการแข่งขันสูง จึงเกิดลักษณะผู้นำขึ้นกับหลาย ๆ คน และมีอยู่ทั่วไปในชุมชน...”** อย่างไรก็ตามบุคคลที่มีลักษณะเด่นและมีการกล่าวถึงกันมากในด้านที่เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมและการร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งเป็นที่ยอมรับศรัทธาของบุคคลในชุมชน 2 คนคือ นายมัน สีแดง และ พ.ต.ท. อัน ประเสริฐดี

นายมัน สีแดง นายมันเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของชุมชนเป็นอย่างดี เพราะมีความสนใจ และศึกษาค้นคว้ารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องของชุมชนไว้หลายด้าน รวมทั้งมีการรวบรวมไว้เป็นเอกสารที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวต้นโพธิ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นายมัน จึงเป็นผู้ที่มีความรู้ที่มากคนหนึ่งของชุมชนจึงมีผู้กล่าวว่า **“...เป็นผู้ที่มีความรู้สึกซึ่งในเรื่องของท้องถิ่น แสดงว่ามีความรัก และความผูกพันต่อท้องถิ่นมาก...”** ด้วยเหตุนี้บุคคลในชุมชนจึงรู้สึกศรัทธานายมัน เพราะเชื่อว่าการคิดจัดทำอะไรของนายมันจะทำไปเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างแท้จริง นายมันเคยเป็นคณะกรรมการสุขภาพมาก่อน และในปัจจุบันเป็นประธานกลุ่มเกษตรกรทำนาต้นโพธิ์ ริเริ่มการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าของกลุ่มชั้นบริหารงานจนได้รับรางวัลในระดับจังหวัด ต่อมามีความจำเป็นต้องเลิกกิจการร้านค้าสหกรณ์ไปด้วยข้อจำกัดหลายประการ แต่ปัจจุบันนายมัน ยังคงเป็นที่นับถือของบุคคลในชุมชน เป็นที่ปรึกษาในเรื่องต่างๆ ให้กับคนในชุมชน ดังเช่นมีบุคคลในชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า **“...เป็นคนที่มีความตั้งใจจริงในการที่จะทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้กับคนทุกกลุ่ม...”** สำหรับการรวบรวมเรื่องราวและประวัติความเป็นมาของชาวต้นโพธิ์นั้นได้จัดพิมพ์เป็นเอกสารที่มีคุณค่าต่อการศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง โดยเอกสารเล่มแรกที่จัดทำขึ้นนั้นคือ อนุสรณ์กลุ่มเกษตรกรทำนาต้นโพธิ์ อายุครบ 20 ปี เมื่อปี พ.ศ.2539 และขณะนี้นายมันกำลังรวบรวมเรื่องราวของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาล ดังนั้นกำนันผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเมื่อครบวาระจะไม่มีทางเลือกตั้งอีก กำนันผู้ใหญ่บ้านรุ่นนี้จึงเป็นรุ่นสุดท้าย การได้รวบรวมประวัติความเป็นมาไว้ จึงเป็นข้อมูลที่มีคุณค่ายิ่งที่เยาวชนรุ่นหลังๆ จะได้ใช้ประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า ได้ทราบความเป็นมาของบรรพบุรุษที่ได้ทำคุณประโยชน์ไว้กับชุมชน

พ.ต.ท. อ้น ประเสริฐดี เป็นคนที่มีความสามารถในการสร้างความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในการแก้ปัญหาของชุมชน ทำให้เกิดพลังชุมชนในการจัดทำกิจกรรมและแก้ปัญหาในชุมชนร่วมกัน ดังเช่นมีบุคคลในชุมชนกล่าวถึงด้วยความชื่นชมว่า “...สารวัตร (พ.ต.ท. อ้น) มีแต่ให้ มีแต่สร้าง...” พ.ต.ท. อ้น เป็นหัวหน้าสถานีตำรวจภูธรตำบลต้นโพธิ์ย้ายมาจากโพธารามเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2541 เพื่อเข้ามาปราบปรามยาเสพติดโดยตรง ปรากฏผลงานเป็นที่ยอมรับของประชาชนจนเป็นที่รักของคนในชุมชน เพราะนอกจากภารกิจหลักในการปราบปราม ยาเสพติดแล้ว พ.ต.ท. อ้น ยังร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการป้องกัน และให้คนในชุมชนมองเห็นพิษภัยจากยาเสพติดอย่างชัดเจน วิธีการที่พ.ต.ท. อ้น นำมาใช้ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจจากคนส่วนใหญ่ในชุมชน ในการชี้เบาะแสให้กับตำรวจเข้าจับกุมผู้ค้ายาบ้ามาตลอดคือพ.ต.ท. อ้นจะให้เกียรติบุคคลในชุมชนจัดตั้งเป็นคณะกรรมการโรงพักซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน และผู้ที่เป็นที่เคารพศรัทธาของบุคคลในชุมชน จำนวน 25 คน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน จัดให้มีการบรรยาย และดูวิดีโอในเรื่องเกี่ยวกับพิษภัยของยาเสพติดทั้งกลุ่มที่เป็นกรรมการโรงพักและกลุ่มแม่บ้าน ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ตำรวจเข้าถึงชุมชนมากขึ้น ชุมชนเข้าถึงตำรวจ ประชาชนกับตำรวจใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น เวลาที่มีการจัดกีฬาให้กับเด็ก ๆ โดยใช้บริเวณโรงพัก ผู้ปกครองจะไปคอยดูแลบางที่จัดอาหารไปเลี้ยงเด็กด้วย การพูดถึงพ.ต.ท. อ้น มักจะได้รับการกล่าวขวัญเป็นเสียงเดียวกันว่า “...ยอดมาก เป็นคนเก่ง เป็นคนทำงานจริง เป็นนักพัฒนา...” ปัจจุบันโรงพักจึงได้รับการพัฒนา และได้รับการปรับปรุงให้สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่น่าดูสำหรับผู้ใช้บริการของโรงพัก นอกจากนั้นยังมีการสร้างสนามกีฬาไว้เป็นที่สำหรับออกกำลังกาย เล่นกีฬา ช่วงปิดเทอมจะมีการจัดแข่งขันกีฬาให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน และที่เป็นความภาคภูมิใจของชาวต้นโพธิ์มากคือ การรวมพลังชุมชนจัดงานฉลอง 72 พรรษา 5 ธันวาคมหาราช ได้ยิ่งใหญ่กว่าระดับอำเภอ โดยมีพ.ต.ท. อ้น เป็นผู้นำ นอกจากนี้ยังสามารถนำเงินรายได้จากการจัดงานรวมทั้งเงินบริจาคของประชาชนมาสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติสำหรับคนเดินข้ามเป็นสะพานเหล็กที่แข็งแรงสวยงาม ซึ่งเดิมเป็นสะพานไม้ที่อยู่ในสภาพทรุดโทรมมากแล้ว สะพานเฉลิมพระเกียรติแห่งนี้จึงเป็นสะพานที่อำนวยความสะดวกให้กับคนจำนวนมากใช้เป็นทางลัดระหว่างบริเวณชุมชนหัวถนนกับโรงพัก สะพานเฉลิมพระเกียรติแห่งนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดให้เกียรติมาเป็นประธานในพิธีเปิด ในวันที่ 5 ธันวาคม 2542 นำความภาคภูมิใจมาสู่ชาวต้นโพธิ์ทุกคน ผลงานและกิจกรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นนี้ล้วนเป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะภาวะผู้นำของพ.ต.ท. อ้น ที่สามารถทำให้บุคคลในชุมชนเข้าร่วมการพัฒนาชุมชนได้ในหลาย ๆ เรื่องด้วยกัน

2.1.7 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคคลในชุมชน

ลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน ชาวตันโพธิ์มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ถ้านับญาติย้อนไปถึงบรรพบุรุษของแต่ละบ้านแล้ว จะสามารถย้อนไปถึงต้นสกุลเพียงไม่กี่นามสกุล เพราะมีบางยุคที่พี่น้องท้องเดียวกันตั้งนามสกุลใหม่คนละนามสกุล ทำให้เกิดนามสกุลแตกออกไปอย่างหลากหลายทั้งที่เป็นพี่น้องพ่อแม่เดียวกัน ถึงแม้ว่าปัจจุบันสังคมของชาวตันโพธิ์ขยายตัวมากขึ้น ความห่างเหินระหว่างหมู่บ้านมีมากขึ้น แต่สำหรับชาวตันโพธิ์ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ยังคงเกือบเป็นญาติกันทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากเมื่อมีการจัดงานขึ้นที่บ้านใดจะมีญาติพี่น้องมาช่วยงานกันเกือบทั้งหมู่บ้าน บางหมู่บ้านยังมีแนวคิดเกี่ยวกับการแต่งงานว่าจะแต่งงานกันกับคนในหมู่บ้านของตัวเองเท่านั้น จะไม่ยอมให้ลูกหลานแต่งงานข้ามหมู่บ้านจะได้ยังคงลูกหลานในหมู่บ้านเครือญาติเดียวกัน

ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคคลในชุมชนตันโพธิ์ นับว่ามีความสัมพันธ์และความร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี เนื่องจากบุคคลในชุมชนตันโพธิ์ มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ และประการสำคัญคือคนในชุมชนนี้เป็นคนรักท้องถิ่น ถึงกับมีการกล่าวกันว่า “...ถ้าชาวตันโพธิ์จากบ้านไป 10 ปีไม่กลับมา แสดงว่าตายไปแล้ว...” เพราะโดยปกติชาวตันโพธิ์ที่ต้องไปทำงานยังท้องถิ่นอื่นมักจะต้องกลับมาเยี่ยมบ้านเสมอ อย่างน้อยในช่วงงานเทศกาลต่าง ๆ บางคนไปทำงานที่อื่นไม่ได้มานานต้องกลับมาทำงานที่บ้าน ที่ท้องถิ่น เพราะรู้สึกถึงความอบอุ่นใจที่ได้กลับบ้าน ดังนั้นกิจกรรมใดที่เป็นกิจกรรมของท้องถิ่นจึงเป็นกิจกรรมที่ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี และให้ความช่วยเหลือเท่าที่กำลังความสามารถของตนจะทำได้ โดยถือได้ว่าได้ทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่นของตน กิจกรรมสำคัญที่สามารถมองเห็นความร่วมมือของบุคคลในชุมชนได้อย่างชัดเจนคือ กิจกรรมที่วัดเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ชาวตันโพธิ์ร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชนคือ ปัญหายาเสพติด

สำหรับกิจกรรมของวัดนั้น ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการบริจาคเงินทำบุญในงานต่าง ๆ เช่น งานทอดกฐิน งานสร้างสิ่งก่อสร้างของวัด หรือบริจาคของสำหรับสอยดาวในงานที่หาเงินเข้าวัดในลักษณะงานกาชาด เป็นต้น ชาวตันโพธิ์จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเพราะชาวตันโพธิ์ยังเห็นความสำคัญของการทำบุญอย่างมาก มีครูคนหนึ่งกล่าวว่า “...ถ้าวัดจะสร้างสิ่งก่อสร้างใดสักมูลค่า 50 ล้าน ในฐานะของคนตันโพธิ์แล้ว 3 ปีก็น่าจะประสบความสำเร็จ...”

สำหรับในเรื่องของความร่วมมือในด้านการป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ชุมชนตันโพธิ์มีปัญหาใหญ่ที่ทุกคนกล่าวถึงคือปัญหายาเสพติด จนมีผู้กล่าวว่า “...ชายกัน

เหมือนชายท้อพีทีเลย...” แต่ในเรื่องนี้ชาวตันโพธิ์ให้ความร่วมมือกับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ คือพ.ต.ท. ธัน ประเสริฐดี หัวหน้าสถานีตำรวจตำบลตันโพธิ์ จัดตั้งคณะกรรมการโรงพักซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนหลายๆ ฝ่ายรวมทั้งบุคคลในชุมชนที่เป็นที่เคารพ ศรัทธาของชาวบ้าน จำนวน 25 คน ประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหาดังกล่าว ดังนั้นในการแก้ปัญหา ยาเสพติดจึงเกิดขึ้นจากความร่วมมือ ร่วมใจของชาวตันโพธิ์ ที่ตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงมีความเห็นตรงกันที่จะเน้นไปที่การป้องกัน ไม่ให้เยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด โดยการส่งเสริมให้มีการเล่นกีฬา ในเรื่องนี้จึงมีการจัดการแข่งขันฟุตบอล 5 คน ในช่วงปิดเทอม ใช้สถานที่ในบริเวณโรงพัก และมีการจัดการรางวัลสำหรับทีมผู้ชนะด้วย ทั้งของรางวัล อุปกรณ์การแข่งขัน หรือแม้แต่สนามกีฬาล้วนแต่เป็นความร่วมมือ ร่วมใจจากบุคคลในชุมชนทั้งสิ้น นอกจากนี้บางวันที่มีการแข่งขันยังมีกลุ่มแม่บ้านจัดหาอาหารบ้าง ขนมบ้าง ภาชนะเด็กทั้งที่เป็นนักกีฬา และ กองเชียร์ด้วย แม่ค้าขายข้าวแกงที่โรงพักเคยชวนผู้จัดว่า **“...เย็นวันนี้มาดูเด็กเล่นบอลซิ มีคนเขาทำกระเพาะปลาเลียด้วยนะ...”** จะเห็นได้ว่า การจัดการป้องกันและแก้ปัญหา ยาเสพติดให้กับชุมชนในลักษณะนี้ มองเห็นถึงความร่วมมือของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างเด่นชัด

ความสำเร็จในการจัดกิจกรรมและความร่วมมือในการแก้ปัญหาต่างๆ นั้น เนื่องจากชาวตันโพธิ์มีลักษณะการเอาชนะกันด้วยเหตุผล ดังเช่นเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชนมีบุคคลในชุมชนมีความเห็นว่า **“...ทุกฝ่ายจะช่วยกันไกล่เกลี่ยและหาข้อสรุปเป็นข้อยุติลงด้วยเหตุผลที่ทุกฝ่ายพอใจ...”** โดยปกติชาวตันโพธิ์เป็นคนเสียงดังเวลาทะเลาะกันเหมือนจะรุนแรง แต่บุคคลในชุมชนกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า **“...ชุมชนนี้จึงไม่เคยมีกรณีพิพาทรุนแรง ไม่เคยมีกรณีล้างแค้นเป็นตระกูล ไม่เคยมีคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเพราะคนในชุมชนด้วยกันเอง...”** ความอบอุ่นและความสงบที่มีอยู่ในชุมชนนั้นมีผู้ให้เหตุผลว่า **“...ที่ตันโพธิ์นี้ไม่มีกลุ่มอิทธิพลใด ๆ สามารถครอบงำได้ คือที่นี่ไม่มีเจ้าพ่อ ไม่มีนักเลงเจ้าอื่น...”** สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความภาคภูมิใจที่อยู่ในใจของชาวตันโพธิ์เสมอมา ความภูมิใจเหล่านี้เป็นลักษณะที่ชาวตันโพธิ์เชื่อว่าหาได้ยากจากชุมชนอื่นๆ และเป็นจุดที่ทำให้ชาวตันโพธิ์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันตลอดมา รวมทั้งร่วมมือร่วมใจกันในการจัดกิจกรรมและช่วยกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2.2 ปัญหาของชุมชน

ชุมชนตันโพธิ์มีปัญหาภายในชุมชน ที่ชาวตันโพธิ์ให้ความสำคัญอยู่หลายปัญหาด้วยกัน ปัญหาที่ปรากฏเด่นชัด ได้แก่ ปัญหาสังคมที่เกี่ยวกับปัญหา ยาเสพติดและปัญหาการรูดล่าที่ดินสาธารณะ ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหาเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยมีรายละเอียดของปัญหา และการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นดังนี้

2.2.1 ปัญหาสังคม

1) **ปัญหาสุขภาพจิต** ปัญหานี้เป็นปัญหาชุมชนที่ชาวต้นโพธิ์ให้ความสำคัญมาก เพราะปัญหาสุขภาพจิตเป็นปัญหาที่กำลังแพร่ระบาดไปทั่วประเทศขณะนี้ และชุมชนต้นโพธิ์เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลพวงจากปัญหานี้ แต่ไม่ปรากฏว่ามีแหล่งผลิตหรือ แหล่งขายส่งรายใหญ่ ก่อนหน้านี้กล่าวกันว่า “...ชายถิ่นเหมือนชายทอผ้า...” เมื่อ พ.ศ.ท. อิน ประเสริฐดี ย้ายเข้ามาดูแลชุมชนนี้ได้ไม่นาน ก็สามารถปราบปรามจนลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการให้ความช่วยเหลือทางการตำรวจเป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังสามารถรู้เบาะแสได้จากการให้นักเรียนช่วยเขียนแหล่งขายใส่ซองให้กับตำรวจ ซึ่งช่วยได้มากเพราะเด็กจะรู้อะไรนี้ดี และรู้อจริงไม่ปิดบัง ตามสถิติการจับกุมผู้จำหน่ายยาเสพติดตั้งแต่เดือนมกราคม - สิงหาคม 2542 จับได้ในชุมชนต้นโพธิ์ทั้งสิ้น 101 ราย จุดที่มีการจับกุมได้มากที่สุดคือหมู่ที่ 11 (29 ราย) รองลงมาคือหมู่ที่ 2 (20 ราย) ปัจจุบันปัญหาในเรื่องของยาเสพติดลดน้อยลง แต่ยังไม่หมดไปขณะนี้พ.ศ.ท. อิน กำลังดำเนินนโยบายในด้านความปลอดภัย มีการใช้ป้ายรณรงค์ให้ระวังตัวเกี่ยวกับผู้จำหน่ายยาบ้าแบบเจาะจงตัว มีการจัดบรรยายในโรงเรียนให้นักเรียนได้ตระหนักถึงโทษและพิษภัยของยาเสพติด โดยเฉพาะกับนักเรียนในระดับประถมศึกษา นอกจากนั้นมีการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก ๆ ในช่วงปิดเทอม เช่นการแข่งขันกีฬาประเภทต่างๆ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากชุมชนเป็นอย่างดี สำหรับการป้องกันปัญหาในชุมชนมีการจัดรวมกลุ่มแม่บ้านให้มาดูวิถีทัศน์เกี่ยวกับพิษภัยของยาเสพติด ทำให้ตระหนักในความสำคัญของปัญหา จะได้ช่วยกันเป็นเบาะแสแจ้งข่าวสารให้ทางตำรวจ และยังมีโครงการที่จะส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มแม่บ้านอีกด้วย เพราะนโยบายเหล่านี้พ.ศ.ท. อิน เชื่อว่า จะสามารถเป็นเกราะป้องกันภัยที่แข็งแกร่ง ลดภาระการปราบปรามลงได้และยังทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านอื่นๆ ตามมาด้วย

2) **ปัญหาการรุกรานที่ดินสาธารณะ** ปัญหาการรุกรานที่ดินสาธารณะ หมายถึงที่ดินของราชการที่เคยเป็นที่รกร้างว่างเปล่า ซึ่งที่ดินในลักษณะนี้ยังมีอยู่มากในชุมชน และชาวบ้านได้อยู่อาศัยกันมาหลายชั่วอายุคน เพราะราชการยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อะไร เป็นปัญหาที่มีการกล่าวถึงว่าเกิดขึ้นมากในชุมชนต้นโพธิ์กันมาก โดยที่ทุกคนทราบดีว่าเป็นที่สาธารณะเพราะไม่ปรากฏว่ามีเอกสารสิทธิ์ใดที่ชาวต้นโพธิ์คนใดจะสามารถแสดงความเป็นเจ้าของได้ แต่อยู่มาจนารู้สึกหงวนแหวน และมักจะมีการสร้างสิ่งก่อสร้างเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อทางราชการต้องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวจะเกิดปัญหาฟ้องร้องกัน นอกจากนั้นยังมีวิธีการที่ทำให้ได้มาซึ่งเอกสารแสดงความเป็นเจ้าของด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งไม่อาจศึกษาได้ลึกซึ้งถึงเรื่องนี้ได้ เรื่องราวการรุกรานที่ดินสาธารณะของชาวต้นโพธิ์เป็นคติความอยู่เสมอ จนกล่าวกันว่า “...ชาวต้นโพธิ์ มีคติมั่นโรงขึ้นศาลมากที่สุดในจังหวัดราชบุรี...” คติที่เกิดขึ้นล้วนเป็นคติที่เกี่ยวกับการรุกรานที่ดินสาธารณะ

เกือบทั้งสิ้น ปัญหาในเรื่องนี้อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาล ซึ่งพยายามแก้ไขปัญหาให้ลดน้อยลง และได้พยายามชี้แจงทำความเข้าใจให้เกิดการประนีประนอมกันกับชาวบ้าน

2.2.2 ปัญหาเศรษฐกิจ

สำหรับปัญหาเศรษฐกิจภายในชุมชนนับว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่ชาวตันโพธิ์เห็นว่าเป็นเรื่องที่ยังต้องช่วยกันแก้ไข เนื่องจากบุคคลในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นหลัก โดยเฉพาะการลากกุ้งถึงแม้จะเป็นอาชีพที่มีให้ทำทุกวัน แต่ในภาวะที่ค่าครองชีพสูงขึ้นในปัจจุบัน การมีรายได้จากการลากกุ้งครั้งละ 70 บาทเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีบุคคลในชุมชนส่วนหนึ่งมีฐานะยากจนมาก และเป็นกลุ่มที่มีปัญหาการประกอบอาชีพ มีรายได้ไม่พอเพียงที่จะเลี้ยงครอบครัว เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้หันเข้าหาอาชีพที่เป็นปัญหาสังคม คือการขายยาบ้า สำหรับในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนี้ เป็นเรื่องที่หลายฝ่ายในชุมชนเห็นความสำคัญและอยู่ในระหว่างการดำเนินการร่วมกับชุมชนหาทางแก้ไขปัญหานี้โดยพยายามหาอาชีพรองรับ คือการนำความรู้ความสามารถของบุคคลในชุมชนที่เกี่ยวกับเครื่องจักสานมาพัฒนาให้เป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยใช้หวายพลาสติกแทนหวายธรรมชาติ ซึ่งในเรื่องนี้มีโรงงานที่บ้านโป่งให้การอบรมในเรื่องรูปแบบผลิตภัณฑ์ และรองรับเรื่องตลาด แต่ในการอบรมใช้เวลา 40 วันนั้น ทางชุมชนต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางเองรวมทั้งค่าอาหาร ดังนั้นทางชุมชนจึงดำเนินการหางบประมาณในเรื่องนี้ก่อน ซึ่งถ้าโครงการนี้ประสบความสำเร็จ บุคคลในชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าจะทำให้ชาวตันโพธิ์มีอาชีพรองรับมากขึ้น และเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้บุคคลในชุมชนมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิตอยู่ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน

2.3 ความต้องการของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชน ไม่ปรากฏว่าโรงเรียนเคยทำการสำรวจความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งในเรื่องนี้ชุมชนเห็นว่าหน้าที่ที่โรงเรียนจะต้องรับผิดชอบดูแล และจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ บุคคลในชุมชนส่วนใหญ่จึงไม่มีความเห็นว่าจะให้โรงเรียนสอนเรื่องอะไรและอย่างไร เพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ที่โรงเรียนจะสามารถตัดสินใจได้ดีที่สุด ดังจะเห็นได้จากที่มีผู้กล่าวว่า “...ทั้งผู้บริหารและครูเขาเรียนกันมาสูง น่าจะจัดการได้ดีกว่า...” อย่างไรก็ตาม ยังมีบุคคลในชุมชนที่มีความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน โดยส่วนใหญ่เห็นว่าโรงเรียนควรสอนนักเรียนเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม ประวัติความเป็นมาของชุมชน และเครื่องจักสานของ ชุมชนตันโพธิ์ ดังที่บุคคลในชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า “...ไม่ยากให้ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวตันโพธิ์สูญหายไป อยากให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชน

และเรื่องราวของเครื่องจักสานของชุมชน ที่มีความเป็นมาแตกต่างจากท้องถิ่นทั่วไป...” เพื่อให้เห็นๆ เข้าใจและรู้จักท้องถิ่นของตน โดยให้ผู้รู้ได้ถ่ายทอดความรู้ความสามารถในเรื่องต่างๆ เช่น การจักสาน การร้องเพลงพื้นบ้าน ไปยังรุ่นลูกหลาน ซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนต้นโพธิ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป รวมทั้งนักเรียนสามารถนำความรู้เรื่องการจักสานไปประกอบอาชีพในอนาคตได้ด้วย

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนยังต้องการให้สอนเกี่ยวกับการเกษตร เนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์เป็นชุมชนการเกษตร มีทั้งทำนา เลี้ยงสัตว์เช่น กุ้ง ปลา หมู เป็ด วัว เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับการเกษตรโดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้ง จึงเป็นการสอนเรื่องใกล้ตัวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวต้นโพธิ์ โดยให้เหตุผลว่า เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ติดตัวไปประกอบอาชีพได้ในอนาคต

2.4 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของชุมชน

จากข้อมูลความต้องการของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนนั้น เมื่อพิจารณาความพร้อมของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว ชุมชนมีความพร้อมในด้านต่างๆ ดังนี้

2.4.1 ผู้รู้ในชุมชน สำหรับในเรื่องที่เกี่ยวกับการทำเครื่องจักสาน ชุมชนมีผู้ที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเครื่องจักสานหลายคน และผู้รู้ที่ให้สัมภาษณ์ยินดีที่จะสอนการทำเครื่องจักสานให้กับนักเรียนที่ให้ความสนใจ บางคนสามารถมาสอนให้ที่โรงเรียน บางคนยินดีสอนให้หากนักเรียนสนใจไปเรียนที่บ้าน ซึ่งแล้วแต่ความสะดวกของผู้รู้แต่ละคนเพราะส่วนใหญ่อายุมากแล้ว สำหรับในเรื่องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสานของชุมชน ความเป็นมาของชุมชน และ ประเพณี วัฒนธรรม ของท้องถิ่นนั้น มีผู้รู้ที่ยังสามารถเล่าเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ได้จากประสบการณ์ในอดีต และความทรงจำที่ผ่านมา รวมทั้งนายมัน สีแดง ซึ่งเป็นผู้ที่รวบรวมเรื่องราวของชาวต้นโพธิ์ไว้มากมาย ที่ยินดีจะถ่ายทอดความรู้ที่ได้รวบรวมไว้กับนักเรียนเท่าที่ความสามารถของตนจะทำได้ สำหรับในด้านการเกษตรนั้น เกษตรกรที่ให้การสัมภาษณ์ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ของตนให้เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน

2.4.2 แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียน สำหรับการหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน เครื่องจักสาน หรือที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม ชุมชนมีวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ที่มีโบราณสถานที่ยังคงบอกอายุของชุมชน นอกจากนี้บริเวณโคกพลับซึ่งเป็นพื้นที่ที่ขุดพบโครงกระดูกมนุษย์ของชุมชนโบราณที่เคยอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ยังเป็นสถานที่ที่

สามารถเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้ ภายในชุมชนยังมีบ้านทรงไทยโบราณ ที่เป็นตัวอย่างในการสืบทอดถึงความเป็นมาของเรือนไทยอาสาในอดีตได้ และยังมีประเพณีดั้งเดิมที่ชุมชนยังคงรักษาไว้ คือประเพณีการแข่งขันเรือยาว และการแข่งวัวลาน เป็นต้น ส่วนในเรื่องที่เกี่ยวกับการเกษตรนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้โดยใช้สถานที่ที่เป็นพื้นที่เกษตรของตนในการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง

2.4.3 สื่อ / วัสดุ อุปกรณ์ สำหรับสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ในชุมชน ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องเครื่องจักสานของชุมชนนั้น ชุมชนยังคงมีไม้ไผ่อยู่มาก หาได้ทั่วไป ในท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการจักสานสามารถทำขึ้นได้เองในชุมชนเช่นกัน แหล่งศึกษาหาความรู้นอกชั้นเรียนนับเป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน และอยู่ในบริเวณที่ไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก ใช้ประโยชน์ได้ทั้งการเรียนรู้ในด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งในด้านการเกษตรด้วย

2.4.4 เงินสนับสนุน สำหรับในเรื่องเงินสนับสนุนนั้น โดยปกติชาวบ้านโพธิ์ให้ความสำคัญกับโรงเรียนสูงมาก ดังนั้นจึงมีเงินบริจาคจากชุมชนอยู่เสมอ รวมทั้งโรงเรียนยังมีมูลนิธิที่ให้การสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียน บุคคลในชุมชนส่วนใหญ่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียน และหลายคนยินดีให้การสนับสนุนโรงเรียนถ้าโรงเรียนขาดแคลนสิ่งใด ดังนั้นถ้ามีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นชุมชนจึงมีความพร้อมที่จะสนับสนุนในด้านการเงิน

ตอนที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์

3.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน

3.1.1 ที่ตั้งของโรงเรียน

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี อยู่ห่างจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางแพ เป็นระยะทาง 10 กิโลเมตร โรงเรียนมีพื้นที่ 6 ไร่ โดยบริเวณที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนมีอาณาเขตติดต่อกับสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บริเวณที่เป็นชุมชน

ทิศใต้ ติดกับ บริเวณที่เป็นชุมชน

ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ติดกับ คลองต้นโพธิ์ (คลองสายหลักของชุมชน)

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ติดกับ วัดใหญ่ต้นโพธิ์

ด้านหน้าของโรงเรียนอยู่ทางทิศตะวันออก ซึ่งมีถนนผ่านหน้าโรงเรียน ตรงข้ามโรงเรียนคือวัดใหญ่ตันโพธิ์ เนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นเขตชุมชนหนาแน่น จึงอยู่ไม่ห่างไกลจากหน่วยงานราชการอื่นๆ มากนัก เช่น สถานีตำรวจและสถานีอนามัยอยู่ห่างจากโรงเรียน ประมาณ 1 กิโลเมตร สำนักงานเทศบาลและสถานีดับเพลิง อยู่ห่างจากโรงเรียน ประมาณ 1.5 กิโลเมตร ซึ่งมีร้านค้าของบุคคลในชุมชนหลายร้านเช่น ร้านขายยา มินิมาร์ท ร้านขายของสด และร้านอาหารเป็นต้น จากบริเวณร้านค้าดังกล่าวสามารถเดินต่อไปถึงถนนใหญ่ (หัวถนน) ได้ในระยะทางไม่เกิน 100 เมตร ซึ่งเป็นต้นสายรถประจำทางระหว่างตันโพธิ์ กับโพธาราม ส่วนทิศเหนือและทิศใต้ของโรงเรียนขนาดด้วยบ้านเรือนของบุคคลในชุมชนอย่างหนาแน่น และมีร้านค้าย่อยตั้งเรียงรายอยู่พอสมควร (ดังแสดงในแผนที่)

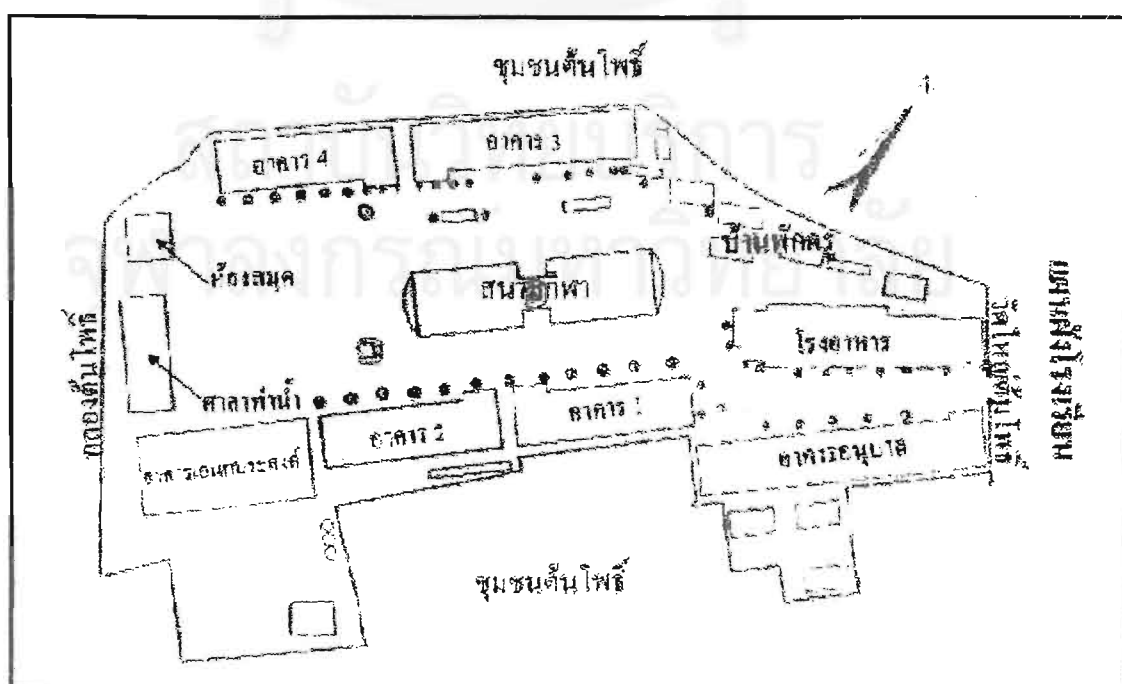
แผนภาพที่ 2 แสดงที่ตั้งของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์

3.1.2 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ เริ่มก่อตั้งโดยอยู่ในความดูแลของวัดใหญ่ตันโพธิ์มาก่อน เป็นสถานศึกษาแห่งแรกของชาวตันโพธิ์ บุคคลในชุมชนมักส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนรู้ทางด้านวิชาการกับพระสงฆ์ ลูกหลานชาวตันโพธิ์ในสมัยนั้นได้เรียนวิชาการที่เทียบเท่าการศึกษาในนครหลวง เพราะเจ้าอาวาสสมัยแรก ๆ นั้นเอาใจใส่และส่งเสริมทางด้านการศึกษาเป็นอย่างดี จนกระทั่งมีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา เมื่อปี พ.ศ.2464 กิจการของโรงเรียนจึงดำเนินการโดยบุคคลในชุมชน โดยได้จัดตั้งเป็นโรงเรียนประชาบาลขึ้นตั้งแต่วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2465 และตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาการจัดการเรียนการสอนจึงจัดอย่างถูกต้องตามระเบียบแบบแผน ซึ่งในระยะแรกยังคงใช้ศาลาการเปรียญของวัดใหญ่ตันโพธิ์เป็นสถานที่เรียนแทนการเรียนตามกฎกระทรวง ต่อมาเมื่อมีนักเรียนมากขึ้นและสถานที่เรียนไม่เพียงพอ บุคคลในชุมชนซึ่งเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงรวมตัวกันสร้างอาคารเรียนให้ตลอดมา และให้ความช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนทำให้โรงเรียนมีการพัฒนามาโดยตลอด จนถึงปีการศึกษา 2521 โรงเรียนวัดใหญ่ตันโพธิ์ ได้ยกมาตรฐานขึ้นเป็นโรงเรียนชุมชนชื่อว่า โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ มีผู้บริหารระดับผู้อำนวยการ เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ และมีจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงปีการศึกษา 2536-2538 เคยมีนักเรียนจำนวนมากถึงพันกว่าคน ต่อมาการคมนาคมสะดวกขึ้น ชาวตันโพธิ์ส่วนหนึ่งโดยเฉพาะผู้ที่มีฐานะดี นิยมที่จะส่งลูกหลานไปเรียนโรงเรียนเอกชนที่อยู่นอกชุมชน ทำให้จำนวนนักเรียนเริ่มลดลงเรื่อยๆ จนถึงปีการศึกษาปัจจุบัน (ปีการศึกษา 2542) มีนักเรียนจำนวน 811 คน

แผนภาพที่ 3 แผนผังโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์

3.1.3 ข้อมูลปัจจุบันของโรงเรียน

1) **ข้อมูลโรงเรียน** โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีพื้นที่ 6 ไร่ มีอาคารเรียน 5 หลัง จำนวน 42 ห้องเรียน มีอาคารโรงอาหาร 1 หลัง อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง อาคารห้องสมุด 1 หลัง อาคารที่อยู่ตรงข้ามกับโรงอาหารเป็นอาคารเรียนชั้นเดียวประจำชั้นอนุบาล อาคาร 1 เป็นอาคารที่มีห้องปฏิบัติการพิเศษทั้ง 3 ห้อง ห้องผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการและห้องธุรการ อาคาร 2 เป็นอาคารเรียนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 อาคาร 3 เป็นอาคารเรียนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 อาคาร 4 เป็นอาคารเรียนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 นอกจากนั้นยังมีศาลาท่าน้ำ และสนามกีฬาซึ่งเป็นสนามปูน มีบ้านพักครูจำนวน 8 หลัง (ดังแสดงในแผนผังของโรงเรียน) ซึ่งปัจจุบันไม่มีครูอยู่บ้านพัก นอกจากผู้อำนวยการและภารโรง และจากการที่โรงเรียนเข้าร่วมโครงการปฏิรูปการศึกษา เมื่อปี พ.ศ.2539 โรงเรียนจึงได้งบประมาณในการจัดห้องเรียนพิเศษตามโครงการปฏิรูปการศึกษาซึ่งโรงเรียนจัดไว้ที่อาคาร 4 ดังนี้

1. ห้องปฏิบัติการภาษา 1 ห้อง แต่อุปกรณ์ยังไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
2. ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ 1 ห้อง มีอุปกรณ์เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
3. ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ 1 ห้อง แต่อุปกรณ์ยังไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

นอกจากนี้ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนได้รับเลือกให้จัดห้องสมุดของโรงเรียนเป็นห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนในการจัดซื้อหนังสือและ Soft Ware จำนวน 80,000 บาท นอกจากนี้โรงเรียนยังปรากฏผลงานที่น่าภาคภูมิใจ ดังนี้

1. เป็นโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา
2. เป็นโรงเรียนนาร่องการนิเทศภายใน
3. เป็นโรงเรียนเครือข่ายวิทยากร สาขาภาษาไทย
4. อาจารย์สาทร คงสินธุ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนได้รับการคัดเลือกให้รับรางวัลครูสภา ปี พ.ศ. 2541 โครงการบุคลากรดีเด่นวันประถมศึกษา ระดับเขตการศึกษา 5 และได้รับเกียรติบัตรในฐานะเป็นผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่พัฒนาระบบการนิเทศภายในโรงเรียนได้ตามมาตรฐาน ปี พ.ศ.2542
5. อาจารย์อาจหาญ ดำรงเผ่า ได้รับการคัดเลือกให้รับรางวัลครูสภา ปี พ.ศ. 2541 ประเภทครูผู้สอนระดับประถมศึกษา ระดับเขตการศึกษา และรับเข็มสดุดีเชิดชูเกียรติระดับประเทศ
6. นางเมตตา ภู่อู่ ได้รับการคัดเลือกให้รับรางวัลครูสภา ปี พ.ศ. 2541 ประเภทครูผู้สอนก่อนประถมศึกษา ระดับจังหวัด

7. โรงเรียนได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานศึกษาธิการอำเภอบางแพให้ได้รับการประเมินโรงเรียนรางวัลพระราชทาน ปี พ.ศ. 2541

8. เด็กหญิงวรรณดี จันทร์ดี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานศึกษาธิการอำเภอบางแพ ให้รับรางวัลพระราชทาน ปี พ.ศ.2541

9. ครูผู้สอนในโรงเรียน 22 คน ได้รับเกียรติบัตรในฐานะครูผู้สอนที่เตรียมการสอน สอน และวัดและประเมินผลการเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในโครงการนิเทศภายในโรงเรียน ประถมศึกษา ปี พ.ศ.2542

10. เป็นโรงเรียนที่ได้รับการประเมินและพิจารณาให้ผ่านเกณฑ์ระดับเขตการศึกษา ในการคัดเลือกสถานศึกษาจากเขตการศึกษา 5 เพื่อรับรางวัลพระราชทาน ระดับประถมศึกษา ขนาดใหญ่ ประจำปีการศึกษา 2541

จากผลงานที่ปรากฏ แสดงให้เห็นจุดเด่นของโรงเรียนหลายประการ และชาว ตันโพธิ์ส่วนใหญ่ยังคงส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ ดังเช่นมีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ ดังนี้

“...เป็นสถานที่ที่ให้ความรู้กับลูกหลานของคนในชุมชนมาเป็นระยะเวลาช้านาน...”

“...ชุมชนมีศรัทธาต่อโรงเรียน เพราะครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่และมีความสัมพันธ์อันดีต่อคนในชุมชนมาโดยตลอด...”

“...โรงเรียนนี้มีครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถหลายด้าน...”

“...ครูส่วนใหญ่มีฐานะดี จึงสามารถอุทิศตัวให้กับราชการได้อย่างเต็มที่...”

นับเป็นข้อสำคัญบางประการที่ชุมชนส่วนใหญ่ยังคงให้ความไว้วางใจที่จะให้บุตรหลานได้เข้ารับการศึกษานในสถานศึกษาแห่งนี้ ด้วยความเคารพศรัทธาในตัวครูผู้สอนเป็นสำคัญ

2) ข้อมูลบุคลากร โรงเรียนมีผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารและครูผู้สอนจำนวน 32 คน เป็นชายจำนวน 12 คน และหญิงจำนวน 20 คน มีลูกจ้างประจำเป็นนักการภารโรงชาย 2 คน มีลูกจ้างรายวัน เป็นคนครัวหญิง 2 คน ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่คือ 26 คนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวน 26 คน ซึ่งในจำนวนนี้กำลังศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 3 คน และจบการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีจำนวน 6 คน สำหรับผู้จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีแบ่งตามวิชาเอกดังนี้ วิชาเอกประถมศึกษาจำนวน 8 คน คหกรรมจำนวน 5 คน พลานามัยจำนวน 5 คน ภาษาไทย สังคมศึกษาและอุตสาหกรรม วิชาเอกละ 2 คน คณิตศาสตร์และบริหาร

วิชาเอกละ 1 คน ผู้บริหารโรงเรียนมีตำแหน่งผู้อำนวยการระดับ 8 ผู้ช่วยผู้บริหารทั้ง 2 คนมีตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการระดับ 7 ครูผู้สอนส่วนใหญ่คือ 25 คนมีตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7 ส่วนอีก 4 คนมีตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 6 ครูผู้สอนทุกคนนอกจากมีงานประจำเกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับชั้นที่รับผิดชอบแล้ว ยังต้องรับผิดชอบงานพิเศษ อย่างน้อยคนละ 1 งาน (ข้อมูลเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2542) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 5

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนพบว่า บุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น มีอายุราชการอยู่ในโรงเรียนนี้มากกว่า 10 ปี และไม่คิดที่จะโยกย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนอื่น

ตารางที่ 5 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียน

เลขที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	ระดับ	คุณวุฒิ		หน้าที่รับผิดชอบ	
				วุฒิการศึกษา	วิชาเอก	งานประจำ	งานพิเศษ
1	นายสาทร คงสินธุ์	ผอ.รร.	8	ค.บ.	เกษตร	บริหาร	-
2	นายประสาน ดวงจันทร์	ผช.ผอ	7	กศ.บ	ประถม	บริหาร	-
3	นายศักดิ์ มีฤกษ์	ผช.ผอ	7	กศ.บ.	สุขศึกษา	บริหาร	-
4	นางเมตตา ภู้อยู่	อ.2	7	ค.บ.	อุตสาหกรรม	อนุบาล 1	อาหารกลางวัน
5	นางทัศนยา เมธาวลัย	อ.2	7	กศ.ม.	สุขศึกษา	อนุบาล 1	อาหารกลางวัน
6	นางรัชดา เผ่าเกาะ	อ.2	7	พ.ม.	-	อนุบาล 1	อาหารกลางวัน
7	นางระเบียบ แพรพพราย	อ.2	7	ศ.บ.	พลศึกษา	อนุบาล 2	อาหารกลางวัน
8	น.ส.สัญญา อยู่ดี	อ.2	7	พ.กศ.	-	อนุบาล 2	อาหารกลางวัน
9	นางชฎาพร นับไช	อ.2	7	ป.กศ.	-	อนุบาล 2	อาหารกลางวัน
10	นางลาวรรณ สมัยใหม่	อ.2	6	ศษ.บ.	สังคมศึกษา	ประถม 1	อาหารกลางวัน
11	นางเนรมิตร คานสา	อ.2	7	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 1	อาหารกลางวัน
12	นางอมรา ผาสุก	อ.2	7	ค.บ.	คหกรรม	ประถม 1	อาหารกลางวัน
13	นางเผชิญ สายใจ	อ.2	7	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 1	อาหารกลางวัน
14	นางสุนารี ตระกูลเดียว	อ.2	7	ค.บ.	ภาษาไทย	ประถม 2	จนท.พัสดุ
15	นางพัชรา นักค่าย	อ.2	7	ค.บ.	คหกรรม	ประถม 2	ธุรการ/การเงิน
16	นางแก้วดี ดำรงสันติ	อ.2	7	ค.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 2	วิชาการ
17	นายชาญชัย นักค่าย	อ.2	7	ศษ.บ.	อุตสาหกรรม	ประถม 2	ทน.สัมพันธ์ชุมชน
18	นางวรรณวิไล มีบุญ	อ.2	7	ค.บ.	คหกรรม	ป.2,5,6	กิจการนักเรียน
19	นายพรศักดิ์ หน้าศาลา	อ.2	7	ค.บ.	คณิตศาสตร์	ประถม 3	วัดผล
20	นายชาติ ผาสุก	อ.2	7	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 3	กค.พช เอกลักษณ์ไทย

เลขที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	ระดับ	คุณวุฒิ		หน้าที่รับผิดชอบ	
				วุฒิการศึกษา	วิชาเอก	งานประจำ	งานพิเศษ
21	นางใจแก้ว วรรณสถิต	อ.2	7	ค.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 3	วิชาการ
22	นายสรพงษ์ นิवासน์	อ.2	6	ค.บ.	บริหาร	ประถม 3	หน.บุคลากร
23	นางนารากร มีฤกษ์	อ.2	7	พ.ม.	-	ประถม 4	อนามัย
24	นายบรรหาร อางอง	อ.2	7	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 3	จนท.พัสดุ
25	นางนาดยา หน้าศาลา	อ.2	6	ค.บ.	คหกรรม	ประถม 4	อนามัย
26	นายสุริยา ถนอมใจ	อ.2	7	ค.บ.	สังคมศึกษา	ประถม 4	สิ่งแวดล้อม
27	นางสุภรณ์ ประดิษฐ์	อ.2	7	ค.บ.	คหกรรม	ประถม 5	พยาบาล
28	นางซูใจ ร่วมเจริญ	อ.2	7	ค.บ.	ภาษาไทย	ประถม 5	บรรณารักษ์
29	นายยุทธการ มั่นคง	อ.2	7	ค.บ.	พลศึกษา	ประถม 5	หน.อาคารสถานที่
30	น.ส.สำเนา ปึกษา	อ.2	7	พ.กศ.	-	ประถม 6	สหกรณ์ รร
31	นายอาจหาญ ดำรงเผ่า	อ.2	7	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 6	หน.วิชาการ
32	นายพนพงษ์ ตามดวง	อ.2	6	ปวช.	-	ประถม 6	เงินเดือน

3) ข้อมูลนักเรียน ปัจจุบันโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ มีนักเรียนจำนวน 811 คน (ปีการศึกษา 2542) เปิดสอนในระดับชั้นอนุบาล 1-2 ชั้นละ 3 ห้องเรียน รวม 6 ห้องเรียน มีนักเรียนระดับชั้นอนุบาลจำนวนทั้งสิ้น 208 คน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 6 มีระดับชั้นละ 3 ห้องเรียน ยกเว้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งมีจำนวนเพียง 2 ห้องเรียนเท่านั้น จึงมีห้องเรียนในระดับประถมศึกษารวม 17 ห้องเรียน มีนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 รวมทั้งสิ้น 603 คน โดยมีรายละเอียดรายชั้น ดังนี้

ชั้นอนุบาล 1 จำนวน 101 คน	จำนวน 3 ห้องเรียน
ชั้นอนุบาล 2 จำนวน 107 คน	จำนวน 3 ห้องเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 104 คน	จำนวน 3 ห้องเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 124 คน	จำนวน 3 ห้องเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 104 คน	จำนวน 3 ห้องเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 100 คน	จำนวน 3 ห้องเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 84 คน	จำนวน 2 ห้องเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 87 คน	จำนวน 3 ห้องเรียน

ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง และมีอาชีพรับจ้าง ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของปู่ย่าตายาย

3.1.4 หลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอน

1) การจัดการเรียนการสอน ลักษณะการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นแบบประจำชั้นโดยเฉพาะชั้นอนุบาล สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 มีครูสอนประจำชั้นยกเว้นดนตรี นาฏศิลป์ ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มีลักษณะการสอนประจำวิชา คนละ 2-3 วิชาซึ่งจะสอนนักเรียนทุกห้องของชั้นที่อยู่ในความรับผิดชอบ และเนื่องจากโรงเรียนเข้าโครงการปฏิรูปการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนจึงมีห้องปฏิบัติการพิเศษ 3 ห้อง คือห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ และห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากห้องปฏิบัติการดังกล่าวไม่เต็มที่เนื่องจากครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในการสอนในห้องปฏิบัติการดังกล่าว

ในเรื่องของวิธีการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน บุคลากรส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นเนื้อหา และยึดแบบเรียนเป็นหลักในการสอน เพราะจากการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการขณะที่ผู้วิจัยเดินตามระเบียบห้องเรียน มักจะพบว่าครูสอนอยู่แต่ในห้องเรียน ถือหนังสือแบบเรียน และยืนบรรยายหน้าชั้นเรียน บางครั้งครูผู้สอนเขียนบนกระดานดำให้นักเรียนเขียนตาม หรือครูผู้สอนอ่านหนังสือให้นักเรียนอ่านตาม ซึ่งภาพที่เห็นยังคงมีครูเป็นศูนย์กลาง และทำการสอนอยู่หน้าชั้นเรียน มีครูผู้สอนบางคนเท่านั้นที่เริ่มมีการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน และให้เด็กรู้จักคิดแก้ปัญหาด้วยตัวเองบ้าง เช่น ในการสอนวิชางานบ้าน ครูผู้สอนคนหนึ่งกำหนดให้นักเรียนจัดกลุ่มวางแผนในการทำขนม 1 อย่าง และจัดทำกันเองตามที่วางแผนไว้ ดังนั้นในวันที่มีการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะไม่ทราบว่ามีรายการขนมในวันนั้นมีอะไรบ้าง นอกจากมีนักเรียนมาปรึกษา หรือสุดท้ายเมื่อนักเรียนทำเสร็จเรียบร้อย พร้อมกับรายงานการดำเนินงาน ในกรณีนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการ และการทำงานร่วมกัน ทั้งด้านการวางแผนและการปฏิบัติจริง นอกจากนี้โรงเรียนยังมีการจัดการเรียนการสอนตามความต้องการของนักเรียน ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามของโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอนตามความต้องการของนักเรียนนั่นก็คือ การส่งนักเรียนไปเรียนดนตรีไทยที่โรงเรียนวัดกลางแดด ซึ่งเป็นโรงเรียนในเครือสหวิทยาการ ดนตรี-กีฬา และมีบุคลากรที่มีความสามารถ มีเครื่องดนตรีพร้อม และทางราชการให้งบอุดหนุนเป็นค่าพาหนะ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีเครื่องดนตรีไม่เพียงพอและไม่มีบุคลากรที่มีความสามารถ เมื่อมีนักเรียนกลุ่มสนใจที่ต้องการเรียนดนตรีไทย โรงเรียนจึงบริการรับ-ส่งนักเรียนไปเรียนที่โรงเรียนวัดกลางแดด

2) การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน สำหรับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนนั้น โรงเรียนให้การสนับสนุนครูผู้สอนเข้ารับการอบรมในเรื่องนี้กับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีซึ่งมีนโยบายสนับสนุนให้ทุกอำเภอในจังหวัดจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียน

จึงได้ส่งครูผู้สอนเข้ารับการอบรม 2 คนในปีการศึกษา 2540 คือ อาจารย์อมรา ผาสุก และ อาจารย์อาจหาญ ดำรงเผ่า และในเดือนกุมภาพันธ์ 2543 อาจารย์อมรา ผาสุก ได้เข้ารับการอบรมในเรื่องนี้ที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอีกครั้งหนึ่งพร้อมกับศึกษานิเทศก์อำเภอ ซึ่งหลังจากการอบรมดังกล่าว โรงเรียนต้องดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ **เคยดำเนินการ**
2 ลักษณะ คือการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ และการปรับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการจัดทำดังนี้

- **การจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่** ครูผู้สอนที่ได้รับการอบรมจากจังหวัดทั้งสองคนดำเนินการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ชื่อว่า “จักสานบ้านตันโพธิ์” เพื่อใช้ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 หนังสือดังกล่าวเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวตันโพธิ์ที่ผูกพันกับเครื่องจักสานโดยเฉพาะเครื่องจักสานอาสา อันเป็นลักษณะพิเศษที่มีเฉพาะในท้องถิ่นตันโพธิ์ตลอดจนความสำคัญของเครื่องจักสาน ขั้นตอนและวิธีการทำเครื่องจักสาน คุณค่าของเครื่องจักสาน และการอนุรักษ์เครื่องจักสานให้คงอยู่ ข้อมูลในหนังสือเสริมประสบการณ์เล่มนี้ได้ข้อมูลจากผู้รู้ในท้องถิ่น ทำเสร็จเมื่อเดือนสิงหาคม 2540 และส่งให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีเพื่อพิจารณาจัดพิมพ์ แต่เนื่องจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีมีงบประมาณจำกัด จึงพิจารณาจัดพิมพ์หนังสือเสริมประสบการณ์จากอำเภออื่นเพียงอำเภอเดียวเท่านั้น และจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนที่จัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์เรื่อง “จักสานบ้านตันโพธิ์” พบว่าหนังสือเสริมประสบการณ์ดังกล่าวยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนเลย

- **การปรับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ** ตามโครงการนี้ทางโรงเรียนมอบหมายให้อาจารย์อมรา ผาสุก จัดทำกำหนดการสอน และมอบหมายให้อาจารย์ชูใจ ร่วมเจริญ เป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับวิทยากรและการจัดการเรียนการสอน โดยจัดการเรียนการสอนในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ตามความสนใจของนักเรียนประมาณกลุ่มละ 20 คน การปรับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีการจักสานเท่านั้น โดยการเชิญวิทยากรท้องถิ่นเข้ามาสอนในโรงเรียน และจัดค่าตอบแทนให้ตามระเบียบราชการ ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนเรื่องวิธีการจักสานในครั้งนั้นมีวิทยากรท้องถิ่นเข้ามาช่วยสอน 2 คน คือ ป้าพา และ ป้าอืด และได้จัดลักษณะนี้มา 2 ภาคการศึกษาแล้ว ในการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน ร่วมคิด ร่วมทำในการจัดการเรียนการสอน นอกจากได้รับเชิญมาเป็นวิทยากรเท่านั้น สำหรับการสอบถามจากครูผู้สอนที่ดูแลนักเรียน เห็นว่าวิทยากรท้องถิ่นยังขาดวิธีการในการถ่ายทอดให้นักเรียนเข้าใจและ

ปฏิบัติได้ด้วยตนเองเมื่อนักเรียนมีปัญหาทำไม่ได้ วิทยากรจะทำให้เพื่อผ่านขั้นตอนที่ยากตรงนั้นไป

3.1.5 การบริหารจัดการในโรงเรียน

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ มีการบริหารจัดการภายในโรงเรียนโดยแบ่งเป็น 6 งาน โดยผู้ช่วยผู้อำนวยการประสาน ดวงจันทร์ มีหน้าที่รับผิดชอบ 3 งาน คือ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการศักดิ์ดา มีฤกษ์ รับผิดชอบอีก 3 งานคือ งานบุคลากร งานธุรการการเงินและพัสดุ และงานสัมพันธ์ชุมชน ในแต่ละงานยังมีหัวหน้าดูแลโดยตรงดังแสดงในแผนภาพที่ 4 การบริหารงานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์

แผนภาพที่ 4 การบริหารงานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์

ลักษณะงานภายในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ ทั้ง 6 งานมีดังนี้

1. งานวิชาการ เป็นงานเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร การวางแผน การวัดประเมินผล การนิเทศภายใน สื่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน ห้องปฏิบัติการ และหลักสูตรท้องถิ่น มีอาจารย์อาจหาญ ดำรงเผ่า เป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแล

2. **งานกิจการนักเรียน** เป็นงานจัดการกับนักเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษา เช่นการรับนักเรียน การจัดทำทะเบียนนักเรียน งานจัดบริการให้นักเรียน งานส่งเสริมและงานเสริมสร้างนักเรียนในด้านต่างๆ มีอาจารย์ยุทธการ มั่นคง เป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแล

3. **งานอาคารสถานที่** เป็นงานดูแลเกี่ยวกับสถานที่ของโรงเรียนทั้งในด้าน การจัด การใช้ การบำรุงรักษา การควบคุมดูแล และประเมินการใช้สถานที่ มีอาจารย์ยุทธการ มั่นคง เป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแล

4. **งานบุคลากร** เป็นงานเกี่ยวกับการจัดวางตัวบุคลากร งานทะเบียนประวัติ การรักษาวินัย การประเมินผลการปฏิบัติงาน งานสวัสดิการ และงานพัฒนาบุคลากร มีอาจารย์สรพงษ์ นิवासน์ เป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแล

5. **งานธุรการ การเงิน และพัสดุ** เป็นงานเกี่ยวกับ งานสารบรรณ งานทะเบียน และรายงาน งานรักษาความปลอดภัย งานประชาสัมพันธ์ งานการเงินต่างๆ การจัดซื้อจัดจ้าง การควบคุมพัสดุ มีอาจารย์พัชรา นักร้อง เป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแล

6. **งานสัมพันธ์ชุมชน** เป็นงานเกี่ยวกับการให้บริการชุมชน งานรับความช่วยเหลือ งานกรรมการโรงเรียน งานเสริมสร้างความเข้าใจกับชุมชน งานชมรมมูลนิธิ และงานประชาสัมพันธ์ มีอาจารย์ชาญชัย นักร้อง เป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแล

สำหรับการแบ่งความรับผิดชอบของครูผู้สอน มีการแบ่งเป็นสายชั้นโดยมีครูพิเศษที่ไม่อยู่ในสายชั้นใดจำนวน 2 คน รับผิดชอบการสอนวิชาพิเศษทั้งชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 5 และ 6 ส่วนในสายชั้นจะมีหัวหน้าสายชั้นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนภายในสายชั้น รวมทั้งการพิจารณาความดีความชอบของครูผู้สอนในสายชั้นของตนเพื่อเสนอให้ผู้บริหารพิจารณาในแต่ละปีด้วย สำหรับจำนวนครูผู้สอนที่รับผิดชอบแต่ละสายชั้น มีรายละเอียดดังนี้

จำนวนครูผู้สอนที่รับผิดชอบสายชั้นอนุบาล 1-2	จำนวน 6 คน
จำนวนครูผู้สอนที่รับผิดชอบสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	จำนวน 4 คน
จำนวนครูผู้สอนที่รับผิดชอบสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	จำนวน 3 คน
จำนวนครูผู้สอนที่รับผิดชอบสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	จำนวน 4 คน
จำนวนครูผู้สอนที่รับผิดชอบสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	จำนวน 4 คน
จำนวนครูผู้สอนที่รับผิดชอบสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	จำนวน 3 คน
จำนวนครูผู้สอนที่รับผิดชอบสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	จำนวน 3 คน

3.1.6 ภาวะผู้นำภายในโรงเรียน

1) **ผู้นำอย่างเป็นทางการ** สำหรับผู้นำอย่างเป็นทางการของโรงเรียนซึ่งหมายถึงผู้อำนวยการโรงเรียนนั้น พบว่า เป็นผู้บริหารที่กระจายอำนาจความรับผิดชอบให้กับครูภายใน

โรงเรียน ดังจะเห็นได้จากการมอบหมายให้หัวหน้าสายชั้นดูแลกันเองรวมถึงการพิจารณาความดีความชอบด้วยเพื่อแก้ปัญหาความไม่ยุติธรรมในการพิจารณา ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า “...ผอ.กระจายอำนาจให้หัวหน้าสายชั้นดูแลกันเอง มีความเป็นประชาธิปไตยและมีความคิดสร้างสรรค์...” นอกจากนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนใส่ใจแต่การพัฒนาโรงเรียนในด้านอาคารสถานที่ และมักให้การสนับสนุนนโยบายหรือโครงการของอำเภอเพื่อให้โรงเรียนได้รับการพัฒนาในด้านกายภาพ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่างๆ สำหรับในด้านการปฏิบัติตัวต่อผู้ใต้บังคับบัญชานั้น จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนในโรงเรียน พบว่าผู้บริหารไม่ได้คาดหวังในการตัดสินใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ดังเช่นการแก้ปัญหาครูมาโรงเรียนสาย ผู้บริหารแก้ปัญหาไม่ได้แต่ใช้วิธีการฝึกนักเรียนขึ้นมาทำหน้าที่แทนเมื่อครูเวรมาสาย

สำหรับในด้านการสร้างความสัมพันธ์ชุมชนซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในด้านต่างๆ จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนและบุคคลในชุมชน ส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย โดยมอบภาระด้านนี้ให้กับบุคลากรในโรงเรียนที่เป็นบุคคลในชุมชนเป็นผู้ประสานสัมพันธ์กับชุมชนแทน ดังเช่นครูผู้สอนหลายคนกล่าวว่า “...ผอ. มีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย...” หรือครูผู้สอนอีกคนหนึ่งพูดว่า “...ผอ. จะทำความรู้จักเฉพาะผู้นำชุมชนและกรรมการโรงเรียนตามหน้าที่เท่านั้น...” และยังมีบุคคลในชุมชนกล่าวว่า “...ครูในโรงเรียนบางคนยังมีความสัมพันธ์กับชุมชนมากกว่า ผอ. เสียอีก...”

2) ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ สำหรับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในโรงเรียนที่ครูผู้สอนให้ความศรัทธา คือ อาจารย์ยุคพุทธการ และอาจารย์อาจหาญ อาจารย์ยุคพุทธการ เป็นครูอาวุโสที่สามารถประสานสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานของครูผู้สอนในโรงเรียน รวมทั้งความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชน เป็นคนใจเย็น ไม่ลำเอียง มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงาน และสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ของครูในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานหรือเรื่องส่วนตัว จนเป็นที่ยอมรับนับถือของครูในโรงเรียน ดังเช่นที่ครูผู้สอนหลายคนกล่าวไว้ดังนี้

“...มีลักษณะเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ภายในโรงเรียน เป็นผู้ใหญ่ และสามารถแก้ปัญหาให้กับน้อง ๆ ได้เสมอ แม้จะเป็นเรื่องส่วนตัวก็ตาม...”

“...เป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานความขัดแย้งจากหนักให้เป็นเบา...”

“...เป็นกลาง...ถ้าเป็นผู้นำในการทำอะไรจะได้รับความร่วมมือมาก...”

“...เป็นคนใจเย็นถ้าใครไปปรึกษาและให้ความช่วยเหลือได้จะช่วยเหลือเลย...”

“...ไม่มีใครเกลียดครูยุคพุทธการ สามารถพูดแทนครูได้ทุกฝ่ายจึงสามารถเป็นตัวแทนในการเสนอเรื่องต่าง ๆ กับ ผอ...”

“...เป็นผู้สามารถประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนได้เป็นอย่างดี...”

ส่วนอาจารย์อาจหาญนั้นมีลักษณะการเป็นผู้นำทางวิชาการและเป็นผู้มีความสามารถทางด้านวิชาการสูงมาก เคยได้รับรางวัลคุรุสภา ปี พ.ศ. 2541 ประเภทครูผู้สอนระดับประถมศึกษา ระดับเขตการศึกษา และได้รับเข็มสดุดีเชิดชูเกียรติระดับประเทศ อาจารย์อาจหาญจึงเป็นครูวิชาการของโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับจากครูผู้สอนอื่นๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนที่ส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าอาจารย์อาจหาญเป็นครูที่ขยัน เสียสละ และทุ่มเทให้การเรียนการสอนมาก โดยมีการกล่าวถึงอาจารย์อาจหาญ ในลักษณะคล้าย ๆ กันคือ

“...เป็นครูดีเด่นทางด้านภาษาไทยที่ได้รางวัลมาด้วยการทำงานโดยแท้จริง...”

“...เป็นคนขยัน ขยันมาก เสียสละและทุ่มเทให้กับงานสอนอย่างจริงจัง...”

“...เป็นคนเก่ง เป็นครูดีเด่น เป็นคนมีความสามารถทางวิชาการ...”

3.1.7 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคคลในโรงเรียน

ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นและเป็นญาติกัน ดังจะเห็นได้จากเป็นสามีภรรยา 4 คู่ และเป็นญาติพี่น้องกันประมาณ 10 คน แต่ในเรื่องความสัมพันธ์ของครูผู้สอนในโรงเรียนนั้นมีความแตกแยกกันเป็นกลุ่มๆ ทั้งนี้เพราะมักมีปัญหากระทบกระทั่งในเรื่องส่วนตัวอยู่เสมอ ดังที่มีครูคนหนึ่งกล่าวว่า “...บุคลากรไม่ค่อยมีความสามัคคีกัน ไม่มีความจริงใจ...” บางคนกล่าวว่า “...อยู่มาหลายโรงเรียนไม่เคยเห็นที่ไหนมีปัญหาในเรื่องครูเหมือนกับที่นี่เลย...” อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ความสัมพันธ์ของครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความขัดแย้งและแตกแยกเป็นกลุ่มๆ แต่เวลาที่โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ครูส่วนใหญ่มักให้ความร่วมมือในการทำงานดังที่ครูคนหนึ่งกล่าวกับผู้วิจัยว่า “...ไม่ว่าโรงเรียนจะจัดกิจกรรมใด ครูจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี...” ทั้งนี้เนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่คิดว่าเป็นหน้าที่ที่ครูต้องทำและมองเห็นประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นเมื่อมีการจัดกิจกรรมใดๆ ในโรงเรียนจะได้รับความร่วมมือร่วมใจของครูผู้สอนในโรงเรียนเป็นอย่างดี ซึ่งกิจกรรมของโรงเรียนที่ทำให้มองเห็นถึงความร่วมมือของครูผู้สอนได้อย่างชัดเจนคือ การจัดงานลอยกระทง การจัดงานวันเด็ก เป็นต้น

3.2 ปัญหาของโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน การศึกษาเอกสารและการสังเกต พบว่าโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ประสบปัญหาในเรื่องต่อไปนี้

3.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน จากการสำรวจของโรงเรียนเกี่ยวกับนักเรียนที่ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ พบว่า ในจำนวนนักเรียนทั้งหมด 811 คน นักเรียนประสบปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

- 1) นักเรียนมีปัญหาความยากจนจำนวน 94 คนในจำนวนนี้ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้างทั้งสิ้น และมีรายได้ไม่เกินเดือนละ 3,000 บาท
- 2) นักเรียนที่มีปัญหาทางครอบครัวจำนวน 93 คน ส่วนใหญ่มีปัญหาการแยกทางกันของบิดามารดา บางส่วนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต ทอดทิ้งลูก ติดคุก
- 3) นักเรียนที่มีปัญหาภาวะทุพโภชนาการและปัญหาสุขภาพอื่น ๆ จำนวน 55 คน
- 4) นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 14 คน เป็นนักเรียนที่มีปัญหาทางด้านสติปัญญาจำนวน 10 คน มีความบกพร่องทางการได้ยินจำนวน 1 คน พิการทางร่างกาย จำนวน 2 คน บกพร่องทางการเรียนรู้จำนวน 1 คน

สำหรับแนวทางในการแก้ปัญหาของนักเรียนดังกล่าวข้างต้น พบว่าโรงเรียนมีการจัดสรรทุนให้สำหรับนักเรียนที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจ ตามที่โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิหรือจากการบริจาคจากชุมชน ส่วนนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจะได้รับการดูแลเป็นพิเศษจากครูผู้สอนที่ได้รับการอบรมในเรื่องนี้มาโดยเฉพาะ แต่จากสภาพปัญหาที่นักเรียนประสบอยู่ดังกล่าวทำให้มีผลกระทบต่อนักเรียนในเรื่องของความอบอุ่นในครอบครัว ดังเช่นที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่กล่าวว่า “...นักเรียนขาดความเอาใจใส่ดูแลจากครอบครัว พ่อแม่ทำงานโรงงานบ้างรับจ้างลากถังบ้าง อยู่กับลูกไม่เป็นเวลา นักเรียนส่วนหนึ่งอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งมักตามใจมากกว่าพ่อแม่ ครูจะลงโทษเด็กด้วยการตีไม่ได้...” ดังนั้นสำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนที่ขาดความอบอุ่นจากที่บ้าน จึงได้รับการแก้ไขด้วยการให้ความเอาใจใส่ดูแลจากครูผู้สอนโรงเรียนเป็นที่พึ่งพิงสำหรับนักเรียนส่วนใหญ่ที่บิดามารดาหาเข้ากินค่า เพราะโรงเรียนยังมีครูคอยดูแล ครูผู้สอนคนหนึ่งกล่าวว่า “...เด็กที่นี้ถึงจะไม่สบายก็จะมาโรงเรียนเพราะอยู่บ้านไม่มีใครดูแล มาที่นี้ยังมียากิน ถ้าเป็นมากครูพาไปหาหมอเอง...” ครูอีกคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า “...เคยมีนักเรียนคนหนึ่งเจ็บในจมูก ต้องพาไปหาหมอ อนามัยก็ช่วยไม่ได้ ไม่รู้ว่าจะไรอยู่ในจมูกพาไปโรงพยาบาลบางแพก็เครื่องมือไม่มี ต้องพาไปถึงราชบุรี ครูต้องเป็นธุระเองหมดทุกอย่าง ปรากฏว่าก้อนหินติดอยู่จนเป็นหนองแล้ว...สอบถามได้ความว่าแม่เมายาบ้าเลยเอาก้อนหินกรอกปาก แล้วหลุดเข้าไปในจมูก...” ครูผู้สอนส่วนใหญ่เอาใจใส่ ให้ความรักกับนักเรียนดูแลใกล้ชิดแม้ยามเจ็บป่วย ครูคนหนึ่งกล่าวว่า “...ครูไม่ได้สอนหนังสืออย่างเดียว เป็น

สารพัด เป็นหมอกก็ได้ เพราะงานอนามัยโรงเรียนครูก็ต้องทำ งานสำรวจอะไรหลายอย่าง ครู ประถมนี้ต้องทำได้หมด และก็ต้องสอนให้เด็กรู้จักใช้ชีวิตให้เป็นอีก เพราะปัจจุบันเด็กต้อง เสี่ยงภัยเยอะ...”

3.2.2 ปัญหาบุคลากร ปัญหาที่เกี่ยวกับบุคลากรในโรงเรียนที่เห็นได้ชัดเจนมีดังนี้

1) ปัญหาความขัดแย้ง โรงเรียนนี้ครูผู้สอนมีปัญหาขัดแย้งกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่มีมานานแล้ว ดังที่มีครูผู้สอนคนหนึ่งกล่าวว่า “...ได้ยินเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งของครูในโรงเรียนนี้ตั้งแต่ก่อนที่จะย้ายมาอยู่ที่นี่แล้ว...” และจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนพบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น มีทั้งปัญหาส่วนตัวที่มีระบบเครือข่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง และปัญหาการดำเนินงานของโรงเรียน อย่างเช่นปัญหาในกิจกรรมสหกรณ์ เคยมีความขัดแย้งจนถึงขั้นทะเลาะเบาะแว้ง รวมทั้งทำร้ายร่างกายกัน จนขึ้นศาลและมีการตัดสินทางวินัย

2) ปัญหาครูมาโรงเรียนสาย ปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่งคือการมาโรงเรียนสายของครูผู้สอน ซึ่งเป็นปัญหาที่ผู้บริหารพยายามแก้ไข และยังไม่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งมีผลทำให้ในบางห้องเรียนในช่วงเช้า ไม่มีครูเข้าสอน

3) ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชน จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนและบุคคลในชุมชน ส่วนใหญ่กล่าวกันว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย และปล่อยให้เป็นที่ของครูผู้สอนในโรงเรียนมากกว่า บุคคลในชุมชนที่ให้การสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่รู้ลึกคุ่นเคยกับผู้อำนวยการโรงเรียนคนนี้ เพราะมีโอกาสพบกับผู้อำนวยการในงานของชุมชนน้อยมาก ดังที่ครูผู้สอนคนหนึ่งกล่าวว่า “...(ผอ.) มีความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เฉพาะผู้นำชุมชน และกรรมการโรงเรียนตามหน้าที่เท่านั้น...” ซึ่งทำให้บุคคลในชุมชนเห็นว่าผู้บริหารไม่มีความผูกพันกับท้องถิ่นเพราะไม่ใช่คนในท้องถิ่น จึงไม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาโรงเรียนเท่าที่ควร ดังที่ครูอีกคนหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลในชุมชนกล่าวว่า “...ผอ. มีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนน้อยมากเพราะไม่ใช่คนในท้องถิ่น...”

3.2.3 ปัญหาการจัดการเรียนการสอน สำหรับปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนนั้น พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังจัดการเรียนการสอนแบบใช้ครูเป็นศูนย์กลาง มีการบรรยายหน้าชั้นเรียนโดยยึดแบบเรียนเป็นหลัก ให้นักเรียนจดตามบนกระดานดำ หรืออ่านหนังสือโดยให้นักเรียนอ่านตาม ไม่มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายในห้องเรียน รวมทั้งการจัดกิจกรรมเสริมนอกห้องเรียนยังมีการจัดน้อยมาก โดยมีครูผู้สอนบางคนให้เหตุผลว่า “...ต้องสอนหลายวิชา... นักเรียนก็มาก จัดกิจกรรม (การเรียนการสอนที่หลากหลายและกิจกรรมเสริม) ลำบาก...”

3.2.4 ปัญหาการจัดการภายในโรงเรียน สำหรับปัญหาการจัดการภายในโรงเรียนพบว่า โรงเรียนประสบปัญหา ดังนี้

1) **ปัญหาการจัดครูเข้าสอน** มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดครูผู้สอนไม่ตรงตามวุฒิการศึกษาและการที่ครูผู้สอนแต่ละคนต้องรับผิดชอบการสอนหลายวิชา ทำให้เกิดปัญหาในการจัดการเรียนการสอนบางวิชาที่ไม่มีความรู้เพียงพอ เพราะบางวิชาจำเป็นต้องมีความรู้ในบางเรื่องเป็นอย่างดี ครูผู้สอนคนหนึ่งยกตัวอย่างว่า “...อย่างวิชาวิทยาศาสตร์ที่ให้เข้าไปใช้ในห้องปฏิบัติการ ไม่กล้าพาเด็กไปใช้หรอก เกิดสารอะไรมันอันตรายก็กลัว ลูกเขาเป็นอะไรไป แยกเลย...” ในเรื่องนี้ทำให้มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างเต็มความสามารถ

2) **ปัญหาการประชาสัมพันธ์โรงเรียน** โรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนกับชุมชนหรือผู้ปกครองนักเรียน ทั้งในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์หรือการประชุมชี้แจง ทำให้ขาดการสื่อสารทำความเข้าใจกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน รวมถึงการแจ้งข่าวสารการดำเนินงานของโรงเรียนให้ชุมชนหรือผู้ปกครองได้รับรู้ถึงการพัฒนาของโรงเรียนในด้านต่างๆ ทำให้ชุมชนไม่มีโอกาสรับรู้เรื่องราวในโรงเรียนจึงเป็นการยากที่จะสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ดังจะเห็นได้จากการที่โรงเรียนได้รับรางวัลในหลายด้านแต่ชุมชนไม่ทราบเรื่องเหล่านี้ เรื่องที่ครูผู้สอนในโรงเรียนส่วนใหญ่ส่งลูกเข้าโรงเรียนเอกชนนอกชุมชน ยังคงเป็นปัญหาข้อใจของชุมชนมาตลอด

3.3 ความต้องการของบุคคลในโรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนในเรื่องความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนนั้น ครูผู้สอนทุกคนมีความสนใจในการจัดให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน แต่ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้มากนัก สำหรับหลักสูตรที่ต้องการให้จัดนั้นครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่าควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเครื่องจักสานมากที่สุด รองลงมาคือเรื่องการเกษตร เช่น การเลี้ยงเป็ดและการผสมเทียมเป็ด ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวตันโพธิ์ การเลี้ยงกุ้ง ซึ่งเป็นอาชีพปัจจุบันของชาวตันโพธิ์ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ในการประกอบอาชีพดังกล่าวได้ในอนาคต

สำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวกับหลักสูตรเครื่องจักสานนั้น ครูผู้สอนมีความเห็นสอดคล้องกันว่าต้องการให้นักเรียนเรียนเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสานที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวตันโพธิ์ ทำให้มีการเชื่อมโยงไปถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งประเพณีและวัฒนธรรมที่น่าสนใจหลายอย่างด้วยกัน เพราะเรื่องราวของเครื่องจักสานของชุมชนนั้นไม่ได้มีจุด

เด่นเฉพาะวิธีการจักสานที่มีความละเอียดของทวยและวิธีการแตกต่างจากที่อื่นเท่านั้น แต่เรื่องราวของเครื่องจักสานของชุมชนคือ จุดที่ดึงดูดความสนใจในการจัดทำเครื่องจักสาน และยังเป็น การเพิ่มคุณค่าให้กับเครื่องจักสานของชุมชนมากขึ้น สำหรับครูผู้สอนที่มีความเห็นในเรื่องการ เกษตรที่เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง หรือการเลี้ยงเป็ด ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ในการเลี้ยงกุ้ง การ เลี้ยงเป็ดและการผสมเทียมเป็ด เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพต่อไป

ในเรื่องความต้องการของนักเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากการ สอบถามนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 78 คน และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 79 คน รวมทั้งสิ้น 157 คน โดยให้นักเรียนตอบแบบสอบถาม พบว่า เรื่องที่นักเรียนส่วนใหญ่ ต้องการและ/หรือสนใจที่จะเรียนเพิ่มเติม คือเรื่องงานประดิษฐ์คิดเป็นร้อยละ 66.24 รองลงมา คือ เรื่องอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 10.83 เรื่องงานประเพณีท้องถิ่น เช่น แข่ง เรือยาว วัลลาน ชนไก่ คิดเป็นร้อยละ 8.92 เรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาชุมชน คิดเป็นร้อยละ 7.01 เรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 3.82 ในเรื่องงานประเพณีนั้นนักเรียน ส่วนใหญ่ต้องการที่จะเรียนเพิ่มเติม เรื่องเครื่องจักสาน คิดเป็นร้อยละ 75.96 รองลงมาคือ เรื่อง แกะสลัก คิดเป็นร้อยละ 8.65 เรื่องงานดอกไม้ คิดเป็นร้อยละ 5.77 เรื่องการทำอาหาร และ เรื่องศิลปหัตถกรรม คิดเป็นร้อยละ 4.81 เท่ากัน ส่วนเรื่องอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่นนั้น นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการที่จะเรียนเพิ่มเติม เรื่องการเกษตรทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 47.06 รองลงมาคือ เรื่องการเลี้ยงกุ้ง คิดเป็นร้อยละ 35.30 เรื่องการเลี้ยงปลา คิดเป็นร้อยละ 11.76 และเรื่องการเลี้ยงเป็ด คิดเป็นร้อยละ 5.88 ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ความต้องการของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนเรื่องในท้องถิ่น

เรื่องของท้องถิ่นที่นักเรียนต้องการเรียน	จำนวน	ร้อยละ
	N=157	
1. งานประดิษฐ์	104	66.24
- เครื่องจักสาน	79	75.96
- แกะสลัก	9	8.65
- งานดอกไม้	6	5.77
- การทำอาหาร	5	4.81
- ศิลปหัตถกรรม	5	4.81

ตารางที่ 6 ความต้องการของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนเรื่องในท้องถิ่น (ต่อ)

เรื่องของท้องถิ่นที่นักเรียนต้องการเรียน	จำนวน N=157	ร้อยละ
2. อาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น	17	10.83
- การเกษตรทั่วไป	8	47.06
- การเลี้ยงกุ้ง	6	35.30
- การเลี้ยงปลา	2	11.76
- การเลี้ยงเป็ด	1	5.88
3. งานประเพณีท้องถิ่น เช่น แข่งเรือยาว วัลลาน ชนไก่	14	8.92
4. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาชุมชน	11	7.01
5. ประวัติความเป็นมาของชุมชน	6	3.82
6. อื่นๆ(ว่ายน้ำ ทำวิทยุภาค ธรรมะ ยาเสพติด ดนตรี)	5	3.18

สรุปในภาพรวม ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น โดยตรง ของบุคคลในโรงเรียนส่วนใหญ่ คือเรื่องงานประดิษฐ์โดยเฉพาะเรื่องเครื่องจักสาน และอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น

3.4 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน และการสังเกตสภาพภายในโรงเรียน พบว่าโรงเรียนมีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเครื่องจักสาน และอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น ดังนี้

3.4.1 ด้านบุคลากร สำหรับในด้านวิธีการจักสานยังไม่มีบุคลากรในโรงเรียนที่สามารถทำการสอนได้ แต่มีครูผู้สอนบางคนคือ อาจารย์ชูใจและอาจารย์อาจหาญกำลังเรียนรู้เรื่องวิธีการจักสานกับผู้รู้ในท้องถิ่น สำหรับบุคลากรในโรงเรียนที่มีความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่น เพราะรู้เรื่องราวของท้องถิ่นเป็นอย่างดี คือ อาจารย์ชาติ อาจารย์ยุทธการ อาจารย์อมรา และอาจารย์อาจหาญ

ส่วนในเรื่องการเกษตรนั้น มีครูที่ให้ความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับการผสมเทียมเป็ด และเคยจัดทำเอกสารความรู้ในเรื่องนี้คือ อาจารย์สรพงษ์

ในเรื่องวิธีการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น โรงเรียนมีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 2 คนคือ อาจารย์อมราและอาจารย์อาจหาญ และยังเคยได้นำความรู้ในเรื่องดังกล่าวมาจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ที่เกี่ยวกับเรื่องราวในท้องถิ่น บุคลากรดังกล่าวมีความพร้อมที่จะช่วยกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน

3.4.2 ด้านอาคารสถานที่ ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องเครื่องจักสาน โรงเรียนมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ กล่าวคือโรงเรียนมีห้องที่บริเวณชั้น 2 ของอาคารห้องสมุด ซึ่งสามารถจัดการเรียนการสอนได้ อีกทั้งยังเป็นห้องที่แสดงผลงานเครื่องจักสานของท้องถิ่นอยู่แล้ว หากจะเพิ่มเติมเอกสารเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนไว้สำหรับค้นคว้า และเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าไปใช้จะเป็นประโยชน์มาก

ในเรื่องอาชีพเกษตรในท้องถิ่น ถ้าต้องใช้สถานที่ในโรงเรียนคงมีปัญหาพอสมควร เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ของโรงเรียนเป็นอาคารเรียน และสนามกีฬาที่เป็นสนามปูน ซึ่งไม่เอื้อต่อการให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ แต่นักเรียนสามารถศึกษาและฝึกปฏิบัติได้กับชุมชน

3.4.3 แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียน ในเรื่องของแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียนนั้น ชุมชนมีทั้งทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นและอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน สามารถเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้ ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับเครื่องจักสานของชุมชน และในเรื่องที่เกี่ยวกับการเกษตรต่างๆที่จะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง

3.4.4 ด้านสื่อ /วัสดุและอุปกรณ์ ในเรื่องเครื่องจักสานนั้นมีหนังสือเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องเครื่องจักสานของชุมชนซึ่งจัดทำโดยครูผู้สอนในโรงเรียน และสามารถให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเองหรือใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนได้ ส่วนวัสดุอุปกรณ์สำหรับทำเครื่องจักสาน เช่น มีดจักตอก ที่เหลาหวาย ฯลฯ โรงเรียนมีอยู่แล้วหลายชุดซึ่งสามารถนำมาใช้สอนวิธีการจักสานในโรงเรียนได้เช่นกัน

สำหรับในด้านอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่นนั้น โรงเรียนยังขาดความพร้อมด้านสื่อ/วัสดุ อุปกรณ์ เนื่องจากโรงเรียนยังไม่เคยจัดการเรียนการสอนในเรื่องดังกล่าวมาก่อน

3.4.5 งบประมาณ ในด้านงบประมาณนั้นโรงเรียนมีความพร้อม เพราะนอกจากเงินงบประมาณที่โรงเรียนได้รับจากราชการแล้ว ชุมชนยังให้การสนับสนุนโรงเรียนจากการร่วมกิจกรรมต่างๆ และยังมีเงินจากมูลนิธิของวัดให้การสนับสนุนทางด้านการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการเขียนโครงการเพื่อขอใช้งบประมาณในโครงการพิเศษต่างๆ โรงเรียนจะได้รับการสนับสนุนจากทางอำเภออยู่เสมอ

ตอนที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับชุมชนต้นโพธิ์

จากการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับบุคคลในชุมชน พบว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีและมีความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี เพราะโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่ได้รับการก่อตั้งมาจากความร่วมมือร่วมใจกันของบุคคลในชุมชน โรงเรียนและชุมชนจึงมีความผูกพันกัน อีกทั้งครูผู้สอนในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นบุคคลในท้องถิ่น รวมทั้งบุคคลในชุมชนส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนี้มา ซึ่งทำให้มีความสัมพันธ์เหนียวแน่นมากยิ่งขึ้น ศิษย์เก่าคนใดมีฐานะความเป็นอยู่ดี จะไม่เคยลืมโรงเรียน และให้ความช่วยเหลือโรงเรียนเสมอเมื่อโรงเรียนต้องการ ตัวอย่างเช่น นายสำราญ เลื่องลือ ได้บริจาคเงินให้โรงเรียนนำไปซื้อเครื่องสแกนเนอร์ให้กับโรงเรียนทันทีเมื่อครูในโรงเรียนออกปากขอความช่วยเหลือ ในเรื่องนี้เคยถามอาจารย์เกษมถึงเหตุผลที่ช่วยเหลือโรงเรียน นายสำราญตอบว่า “...ถ้าครูมาบอกว่าขาดอะไร และเห็นว่ามิประโยชน์กับนักเรียนจะช่วยทันที...” ปัจจุบันบุคคลในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงเห็นความสำคัญของสถานศึกษาแห่งนี้ตลอดมา เมื่อโรงเรียนจัดกิจกรรมใดๆ ชุมชนจะเข้าร่วมสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ที่เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น งานลอยกระทง ซึ่งโรงเรียนจะจัดเป็นประจำทุกปี ในงานจะมีบุคคลในชุมชนเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก การจัดงานลอยกระทงมีลักษณะเป็นการระดมทุนจากชุมชนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาทางด้านการศึกษาของโรงเรียนในลักษณะเงินนอกระบบ ซึ่งชุมชนจะให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งสนับสนุนโดยการซื้อบัตรที่โรงเรียนจำหน่ายในราคาใบละ 30 บาท บัตรนี้สามารถนำมาแลกกระทงที่นักเรียนทำเองสำหรับใช้ลอยในวันนี้ และส่วนหนึ่งของบัตรยังมีโอกาสนำไปจับรางวัลด้วย บุคคลในชุมชนอีกส่วนหนึ่งสนับสนุนโดยการซื้อพวงมาลัยที่โรงเรียนขายพวงละ 10 บาท เพื่อให้กับนักเรียนที่แสดงบนเวทีเพราะนักเรียนที่ได้พวงมาลัยสูงสุดในการแสดงแต่ละชุดจะได้รับโล่รางวัล ผู้ปกครองจึงทุ่มเทซื้อพวงมาลัยให้กับลูกหลาน เป็นทั้งความภาคภูมิใจของนักเรียนและผู้ปกครอง และยังทำให้โรงเรียนมีรายได้จากงานลอยกระทงปีๆ หนึ่งจำนวนมาก กิจกรรมของโรงเรียนอีกงานหนึ่งที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม คือการจัดกิจกรรมงานวันเด็ก ซึ่งโรงเรียนจะจัดขึ้นในวันศุกร์ก่อนงาน วันเด็กแห่งชาติหนึ่งวัน ก่อนการจัดงานวันเด็กของโรงเรียน ชุมชนจะปรึกษากัน เพื่อจัดอาหารมาเลี้ยงเด็ก โดยมีการจัดแบ่งเป็นอาหารคาวหวาน และมอบหมายให้แต่ละคนจัดมาไม่ให้ซ้ำซ้อนกันและเพียงพอกับจำนวนของเด็ก ตัวอย่างที่ชัดเจนอีกประการหนึ่งคือเมื่อบุคคลในชุมชนจัดงานศพ จะมีคนนำเงินมาทำบุญช่วยงาน เจ้าภาพงานศพจะบริจาคเงินให้กับโรงเรียนเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ซึ่งปฏิบัติกันมาเป็นเวลาหลายปีมาแล้ว กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนกับโรงเรียน เพราะทุกงานจะเห็นว่าชุมชนยินดีที่จะให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือทั้งกำลังทรัพย์และกำลังกาย รวมทั้งสละเวลามาร่วมงาน

นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมของชุมชน บุคคลในโรงเรียนจะให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น จึงทำเพื่อท้องถิ่นของตน รวมทั้งครูผู้สอนที่ไม่ใช่คนท้องถิ่นบางคนที่อยู่โรงเรียนนี้มาเป็นเวลานานจนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น จึงมีคำกล่าวของครูคนหนึ่งว่า “...รู้สึกว่าคุณสมบัติ อบอุน ให้ความเคารพศรัทธาในตัวครู ไม่อยากย้ายไปไหน...” กิจกรรมของชุมชนที่โรงเรียนมีส่วนร่วม เช่น งานประเพณีแข่งเรือยาว ชุมชนจะจัดเป็นประจำทุกปีในวันที่มีการทอดกฐินที่วัดใหญ่ต้นโพธิ์ และใช้บริเวณริมคลองต้นโพธิ์ของโรงเรียน เป็นบริเวณที่ทำพิธีเปิดและปล่อยเรือ เรื่องนี้ทางโรงเรียนทราบดีเป็นการล่วงหน้าแล้ว และจะมีการวางแผน แต่งตั้งเป็นคณะกรรมการเพื่อมอบหมายหน้าที่ต่างๆ โดยทำงานร่วมกับชุมชนตลอดงาน อีกงานหนึ่งคืองานเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ริเริ่มการจัดงานคือสารวัตร แต่เป็นงานของชุมชนที่ต้องการระดมบุคคลในชุมชนให้มาจุดเทียนชัยโดยพร้อมเพรียงกัน งานนี้จัดในบริเวณโรงพัก โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีการแสดงของนักเรียนบนเวที ครูผู้สอนบางคนช่วยดูแลเกี่ยวกับการจัดสถานที่ บางคนเป็นพิธีกรบนเวที นอกจากการที่คณะครูเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้ว ยังมีครูผู้สอนคนหนึ่งได้ชื่อว่า “เป็นขวัญใจของคนในชุมชน” เพราะถ้าชุมชนหรือบุคคลในชุมชนมีการจัดงาน เช่น งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น ครูผู้สอนคนนี้จะไปช่วยจัดดอกไม้ให้ โดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆ ทำไปด้วยความเสียสละอย่างแท้จริง ดังนั้นจากตัวอย่างดังกล่าวยิ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่าง โรงเรียนและชุมชนได้อย่างชัดเจน โดยมีครูผู้สอนที่เป็นบุคคลในชุมชนประสานสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนและชุมชนอยู่เสมอ

ตอนที่ 5 แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

จากการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนต้นโพธิ์ ส่วนใหญ่เห็นว่า ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนควรมีหน้าที่และรับผิดชอบในเรื่องนี้โดยตรง และสามารถจะจัดการเรื่องนี้ได้ดีกว่าชุมชน แต่ถ้าต้องการให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมเนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์มีผู้รู้ในท้องถิ่นหลายคน ก็สามารถทำได้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้รู้เหล่านั้นเข้ามาสอนหรือถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียน ดังเช่นที่บุคคลในชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า “...เปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่น ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น โดยมีการจัดค่าตอบแทนให้บ้าง...” หรือบุคคลในชุมชนอีกคนหนึ่งเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “...ความจริงเรื่องบางเรื่องโรงเรียนรู้ บางเรื่องชุมชนรู้มากกว่า น่าจะเอามารวมกันได้ (คือช่วยกันสอนในเรื่องที่โรงเรียนหรือชุมชนรู้) ก็จะเป็นประโยชน์กับนักเรียน...”

อีกประการหนึ่ง หากต้องการให้บุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนควรเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับบุคคลในชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะกรรมการโรงเรียน เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาคณะกรรมการโรงเรียนจะมีบทบาทในการเข้าไปประชุมเพื่อรับทราบโครงการที่โรงเรียนต้องจัดทำมากกว่าจะร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผนในเรื่องต่างๆ อย่างเช่นที่เคยมีคณะกรรมการคนหนึ่งกล่าวว่า **“...เคยมาประชุมแล้ว ไม่เห็นว่าได้ประโยชน์อะไร ตอนหลังเลยไม่รู้จะทำอะไร...”** หรือบุคคลในชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า **“...ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนในการแสดงความคิดเห็น และการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้นำไปปฏิบัติ...”** หรือจากคำกล่าวที่ว่า **“...ให้โอกาสกับคณะกรรมการโรงเรียนในการร่วมคิด ร่วมทำ และให้เกียรติในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ...”**

ภาวะผู้นำและการให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือจากชุมชนในการเข้ามาช่วยกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน เพราะหากผู้บริหารมีภาวะผู้นำดี และเป็นที่ศรัทธาของชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ย่อมทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยเหลือโรงเรียนในทุกเรื่อง และผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็น ไม่ใช่มุ่งเน้นความช่วยเหลือเรื่องเงินสนับสนุนจากบุคคลในชุมชนเท่านั้น ดังที่บุคคลในชุมชนพูดว่า **“...ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยเป็นผู้นำที่ดีให้ชุมชนเห็น...”** หรือที่บุคคลในชุมชนอีกคนหนึ่งให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยว่า **“...ผอ.โรงเรียนไม่ควรมุ่งหาแต่ปัจจัย จนลืมขอความคิดเห็น(จากบุคคลในชุมชน)...”**

นอกจากนี้ ผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจให้กับบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ดังคำกล่าวที่ว่า **“...ผู้นำท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการแนะนำบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา...”**

จากการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน พบว่าในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนของบุคคลในชุมชน ควรมีการทำให้บุคคลในชุมชนเข้าใจบทบาทของตนเองต่อการศึกษา และเห็นความสำคัญของการศึกษา อย่างเช่นที่ครูผู้สอนคนหนึ่งกล่าวว่า **“...ควรมีกระบวนการชี้แนะให้บุคลากรในชุมชนเข้าใจในบทบาทของตนเอง และเห็นความสำคัญของการศึกษา...”**

นอกจากนี้ บุคลากรภายในโรงเรียนโดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนควรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และได้รับการยอมรับจากชุมชนเพื่อชุมชนจะได้ให้ความร่วมมืออย่างเต็มใจและเต็มที่ ดังที่ครูผู้สอนคนหนึ่งกล่าวว่า “...ถ้าผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างดี เชื่อว่าชุมชนจะเข้ามาให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเมื่อโรงเรียนต้องการ...” และยังมีครูผู้สอนอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “...สำคัญที่บุคลากรในโรงเรียนต้องให้การยอมรับคนในชุมชนให้ได้เสียก่อน จึงจะสามารถยอมรับฟังความคิดเห็นจากเขาได้...”

กล่าวโดยสรุปแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน ตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลในชุมชนมีดังนี้

1. โรงเรียนควรเป็นผู้นำในการยกระดับการศึกษาของบุคคลในชุมชน เพื่อให้มีความเข้าใจในบทบาทของตนเอง และสร้างผลงานของโรงเรียนให้เป็นที่ประจักษ์ต่อชุมชน จนเกิดความน่าเชื่อถือ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน
2. โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียน ในการแสดงความคิดเห็นและการมอบหมายหน้าที่ให้ไปปฏิบัติ รวมทั้งให้โอกาสในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมวางแผน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
3. โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่น ได้เข้ามาถ่ายทอดวิชาความรู้ในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น โดยควรจัดค่าตอบแทนให้
4. ผู้นำท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญ ในการให้คำแนะนำกับบุคคลในชุมชน ให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน
5. ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน จนชุมชนให้ความศรัทธา เพื่อจะได้เป็นผู้นำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน ด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็นและให้เกียรติบุคคลในชุมชน ไม่ใช่มุ่งแต่ในเรื่องการขอเงินสนับสนุน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: กรณีศึกษา โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ และชุมชนตันโพธิ์ที่เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์และชุมชนตันโพธิ์ และแนวทางในการให้ชุมชนดังกล่าวเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือบุคคลในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ ซึ่งได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน จำนวน 26 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 157 คน และบุคคลในชุมชนตันโพธิ์ซึ่งได้แก่ ผู้นำชุมชน บุคลากรจากหน่วยงานในท้องถิ่น กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้รู้ในชุมชน และเจ้าอาวาสวัดใหญ่ตันโพธิ์ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 24 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยใช้ข้อคำถามเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ 2 ฉบับ คือแบบสัมภาษณ์สำหรับบุคคลในโรงเรียน และแบบสัมภาษณ์สำหรับบุคคลในชุมชน และใช้แบบสอบถามสำหรับสอบถามนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และเนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย นอกจากนั้นผู้วิจัยยังใช้สมุดบันทึกข้อมูลภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป เป็นเครื่องมือช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน และบุคคลในชุมชนโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการสำหรับข้อมูลสภาพและปัญหาของชุมชนและโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการและความพร้อมของชุมชนของและโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ใช้วิธีการศึกษาเอกสารสำหรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและโรงเรียน ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและโรงเรียน และการทำงานของชุมชนและโรงเรียน ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนและความสัมพันธ์ของบุคลากรในโรงเรียน ความร่วมมือในการจัด

กิจกรรมของชุมชนและโรงเรียน และใช้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากวิธีอื่น และใช้แบบสอบถามกับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เพื่อสำรวจความต้องการของนักเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ในด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง การตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน หรือการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) และนอกจากนั้นยังใช้วิธีการตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยนำข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของโรงเรียนและชุมชนอ่าน ส่วนในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ในการวิเคราะห์เอกสารโดยวิเคราะห์เฉพาะเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารและสรุปใจความในเอกสารตามประเด็นที่ศึกษา ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร และการสังเกต ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Inductive) ใช้สถิติเบื้องต้นวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเชิงปริมาณจากแบบสอบถามนักเรียนและข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล โดยใช้วิธีแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้ช่วยผู้อำนวยการ 2 คน ทั้ง 3 คนเป็นเพศชาย และมีอายุระหว่าง 42-49 ปี มีอายุราชการที่โรงเรียนนี้ 5-18 ปี ทั้ง 3 คนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นคนในชุมชน 1 คน ไม่ใช่คนในชุมชน 2 คน และคิดว่าจะย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น 1 คน ไม่คิดจะโยกย้าย 2 คน

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูผู้สอนในโรงเรียนจำนวน 29 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง 36-40 ปี และอายุระหว่าง 46-50 ปีเท่ากัน มีอายุราชการที่อยู่ในโรงเรียนนี้ 16-20 ปี มีตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นคนในชุมชนและไม่คิดจะโยกย้าย

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 157 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อาศัยอยู่กับบิดามารดา บิดามารดามีอาชีพรับจ้าง และบิดามารดาอยู่ด้วยกัน

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นคนในชุมชน จำนวน 24 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 31-40 ปี และ 51-60 ปีเท่ากัน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพหลักคือเกษตรกร

2. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนต้นโพธิ์

2.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนต้นโพธิ์อยู่ใน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ชาวต้นโพธิ์ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวรในบริเวณที่เป็นตำบลต้นโพธิ์ปัจจุบันนี้ประมาณ 300 ปี ที่ตั้งปัจจุบันของชุมชนต้นโพธิ์อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 80 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มที่มีความสมบูรณ์และปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ เป็นคนเชื้อชาติไทยไม่มีชนชาติอื่นนอกจากชาวจีนที่เข้ามาค้าขายตั้งแต่บรรพบุรุษ ชาวต้นโพธิ์ดั้งเดิมมีอาชีพหลักในการทำนา และปัจจุบันส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างลากุ้งตามบ่อเลี้ยงกุ้งก้ามกราม รองลงมาคือรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณใกล้เคียงชุมชนและทำนา ฐานะของคนในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวต้นโพธิ์นั้น ปัจจุบันมีลักษณะครอบครัวแบบครอบครัวขยาย ยังคงวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีการแข่งขันเรือยาวในวันทอดกฐินของวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ประเพณีการแห่พ้อบูในวันสงกรานต์ และการละเล่นบางอย่างในช่วงเทศกาล เป็นต้น ชาวต้นโพธิ์มีสำเนียงภาษาที่เป็นภาษาท้องถิ่นของตนเองและมีพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยที่ชาวต้นโพธิ์ จะร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมใด ๆ ที่นี้วัดเป็นผู้ริเริ่มได้เป็นอย่างดี ชาวต้นโพธิ์มีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นมาก

ในด้านทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนนั้น ชุมชนต้นโพธิ์เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ในด้านต่าง ๆ หลายคนด้วยกัน ทั้งด้านเครื่องจักสาน เพลงพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน และด้านการเกษตร ซึ่งบุคคลสำคัญเหล่านี้ ล้วนเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านการศึกษาพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ความสามารถของตนไปสู่เยาวชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ชุมชนต้นโพธิ์ยังมีทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน

สำหรับความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชนนั้น เนื่องจากคนในชุมชนต้นโพธิ์ มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ จึงทำให้เกิดความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และประการสำคัญคือคนในชุมชนนี้เป็นคนรักท้องถิ่นดังนั้นกิจกรรมใดที่เป็นกิจกรรมของท้องถิ่นจึงเป็นกิจกรรมที่ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

สำหรับลักษณะภาวะผู้นำในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการนั้น เนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์เพิ่งได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาล จึงได้มีการเลือกตั้งสมาชิกเทศบาลเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2542 เพื่อบริหารงานพัฒนาชุมชน จึงยังมีผลงานไม่มากนัก และยังมี

ไม่เด่นชัดว่ามีนโยบายในลักษณะใด นายกเทศมนตรีอายุน้อยและการให้การยอมรับของคนในชุมชนยังไม่เด่นชัด เพราะยังมีระยะเวลาในการทำงานน้อย สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งในส่วนที่ดำเนินการแล้ว และในส่วนที่วางแผนไว้ ยังไม่เด่นชัดนัก ส่วนก้านั้น ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ และยังคงให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเท่าที่ทำได้ สำหรับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ที่มีผู้กล่าวถึงมาก 2 คนคือนายมัน สีแดง และ พ.ต.ท.ธัน ประเสริฐดี ทั้งสองคนเป็นที่ยอมรับ ศรัทธาจากคนในชุมชน เนื่องจากเป็นผู้เสียสละเวลาให้กับการพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างจริงจัง พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือ ร่วมใจในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างดีเสมอมา และหากเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมใดจะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี

2.2 ปัญหาของชุมชน

ปัญหาในชุมชนต้นโพธิ์ที่พบคือ ปัญหายาเสพติด ซึ่งในเรื่องนี้เมื่อ พ.ต.ท.ธัน ประเสริฐดี ย้ายเข้ามาดูแลชุมชนนี้ได้ไม่นาน ก็สามารถปราบปรามจนลดลง และยังร่วมมือกับชุมชนในการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยใช้วิธีป้องกัน เช่น การส่งเสริมกีฬาให้กับเยาวชน การรณรงค์ต่อต้าน และมีโครงการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ปัญหาอีกประการหนึ่งที่มีการกล่าวถึงว่าเกิดขึ้นมากในชุมชนต้นโพธิ์คือ ปัญหาการรุกป่าที่ดินสาธารณะคือเป็นที่ดินของราชการ ซึ่งที่ดินในลักษณะนี้ยังมีอยู่มากมายในชุมชน และอยู่อาศัยกันมาเนิ่นนานจนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นเรื่องที่อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลซึ่งพยายามแก้ไขปัญหาให้ลดน้อยลงและสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนในเรื่องนี้ให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ชุมชนยังประสบปัญหาเศรษฐกิจ เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง รายได้ไม่เพียงพอและอยู่ในระหว่างดำเนินการหาอาชีพมารองรับ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน

2.3 ความต้องการของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในเรื่องที่เกี่ยวกับความต้องการของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ปรากฏว่าโรงเรียนไม่เคยทำการสำรวจความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งในเรื่องนี้ชุมชนเห็นว่าเป็นหน้าที่ที่โรงเรียนจะทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุดในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามยังมีบุคลากรในชุมชนที่มีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ส่วนใหญ่เห็นว่า โรงเรียนควรสอนเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ประวัติความเป็นมาของชุมชน และเครื่องจักสานของชุมชน เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้อยู่กับชาวต้นโพธิ์ตลอดไป รวมทั้งยังสามารถนำความรู้เรื่องเครื่องจักสานไปประกอบอาชีพได้ด้วย นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนต้องการให้สอนเกี่ยวกับการเกษตรทั้งด้านการทำนา และเลี้ยงสัตว์ เช่น กุ้ง ปลา หมู เป็ด วัว

เป็นต้น เพราะเป็นสิ่งใกล้ตัวและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวต้นโพธิ์ในปัจจุบัน และยังมีความรู้ติดตัวไปประกอบอาชีพได้ด้วย

2.4 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของชุมชน

สำหรับหลักสูตรที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรม พื้นบ้านของชุมชน เครื่องจักสานของชุมชน ความเป็นมาของเครื่องจักสาน และการเกษตรนั้น ชุมชนมีความพร้อมทั้งในด้านผู้ที่มีความสามารถถ่ายทอดความรู้ในเรื่องดังกล่าว มีสถานที่การเกษตรในชุมชนที่สามารถศึกษาเกี่ยวกับการเกษตรจากสถานที่จริง มีแหล่งศึกษาในชุมชนที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมทั้งเรื่องราวของเครื่องจักสาน และชุมชนยินดีให้เงินสนับสนุนกับโรงเรียนสำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว

3. ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์

3.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี เดิมอยู่ในความดูแลของวัดและชุมชน ซึ่งชุมชนสมัยแรก ๆ เห็นความสำคัญของการศึกษามากจึงทำให้โรงเรียนมีการพัฒนามาโดยตลอด ปัจจุบันโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ มีนักเรียน 811 คน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ลักษณะการจัดการเรียนการสอนเป็นแบบสอนประจำชั้นและมีอาจารย์พิเศษบางวิชาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 และจัดการเรียนการสอนแบบประจำวิชา ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 บุคลากรในโรงเรียนมีจำนวน 32 คน เป็นชาย 12 คน เป็นหญิง 20 คน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40 - 50 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวน 26 คน (ในจำนวนนี้กำลังศึกษาระดับปริญญาโท 3 คน) วุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี 6 คน ส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น และอยู่ที่โรงเรียนนี้มากกว่า 10 ปีและส่วนใหญ่ไม่คิดจะโยกย้าย ผู้บริหารมีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการ มีผู้ช่วยผู้อำนวยการ 2 คน มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลคนละ 3 งาน โดยคนหนึ่งดูแลงานวิชาการ งานกิจการนักเรียนและงานอาคารสถานที่ อีกคนหนึ่งดูแลงานบุคลากร งานธุรการ และงานสัมพันธ์ชุมชน

สำหรับวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ใช้อยู่ในโรงเรียนนั้นบุคลากรส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นเนื้อหา มีครูผู้สอนบางคนเท่านั้นที่เริ่มมีการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน และให้นักเรียนรู้จักคิดแก้ปัญหาด้วยตัวเองบ้าง นอกจากนี้โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนตามความต้องการของนักเรียนคือ บริการรับ-ส่งนักเรียนไปเรียนดนตรีไทยที่โรงเรียนวัดกลางแดด ซึ่งเป็นโรงเรียนในกลุ่มที่อยู่ในเครือข่ายวิทยากร ดนตรี-กีฬา เพราะโรงเรียนมีเครื่องดนตรีไม่เพียงพอ

บุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น มีครูผู้สอนที่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น 2 คน โรงเรียนเคยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 2 ลักษณะคือ การจัดทำสื่อขึ้นมาใหม่ โดยการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ เรื่องเครื่องจักสานของชุมชน และการปรับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเชิญวิทยากรท้องถิ่นเข้ามาสอนวิธีการจักสาน ให้กับนักเรียนกลุ่มสนใจในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ

ลักษณะภาวะผู้นำภายในโรงเรียนสำหรับผู้เป็นอย่างเป็นทางการคือผู้อำนวยการโรงเรียนซึ่งอยู่โรงเรียนนี้มาเป็นเวลา 5 ปีแล้ว และสนใจการพัฒนาโรงเรียนในด้านอาคารสถานที่ มีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมาก สำหรับผู้อย่างไม่เป็นทางการคือ อาจารย์ยุทธการ มั่นคง เป็นครูอาวุโสที่ได้รับการยอมรับว่า มีลักษณะเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ภายในโรงเรียน เป็นผู้ใหญ่ และสามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับเพื่อนครูได้เสมอ ไม่จะเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องงานก็ตาม และอาจารย์อาจหาญ ดำรงเผ่า ซึ่งมีลักษณะเป็นผู้นำทางด้านวิชาการ เป็นผู้มีความเสียสละและทุ่มเทให้กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และชยันตมาก

สำหรับในเรื่องของความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียนนั้น แม้จะปรากฏมีปัญหาขัดแย้งกันอยู่เสมอ ทั้งในเรื่องส่วนตัว และในเรื่องการดำเนินงานของโรงเรียน แต่เมื่อมีการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนบุคลากรจะให้ความร่วมมือกันทำงานเป็นอย่างดี

3.2 ปัญหาของโรงเรียน

ปัญหาของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนประสบปัญหา คือ ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนได้แก่ผู้ปกครองมีฐานะยากจนซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ปัญหาทางครอบครัว และปัญหาสุขภาพนักเรียน ในเรื่องนี้โรงเรียนจัดสรรทุนช่วยเหลือนักเรียนที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจและช่วยเหลือในเรื่องอาหารกลางวัน ปัญหาที่ตามมาอีกปัญหาหนึ่งจากนักเรียนที่ประสบปัญหาดังกล่าวคือความอบอุ่นภายในครอบครัว ในเรื่องนี้ครูผู้สอนส่วนใหญ่ให้การดูแลเอาใจใส่ให้นักเรียนเป็นอย่างดี

สำหรับปัญหาบุคลากรในโรงเรียนคือ ปัญหาความขัดแย้งของบุคลากรภายในโรงเรียน ปัญหาครูมาโรงเรียนสาย และปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชน ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่ครูส่วนใหญ่ยังใช้ครูเป็นศูนย์กลาง สำหรับปัญหาการจัดการภายในโรงเรียน ได้แก่ ปัญหาการจัดครูเข้าสอนไม่ตรงตามวุฒิ และปัญหาโรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์

3.3 ความต้องการของบุคคลในโรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในภาพรวม ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง ของครูผู้สอนและนักเรียนส่วนใหญ่ คือเครื่องจักสานและอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น เช่น การเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงเป็ด เป็นต้น โดยให้เหตุผลว่านักเรียนจะได้มีความรู้ติดตัวไปประกอบอาชีพได้ ส่วนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับเครื่องจักสานนั้น ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า นักเรียนจะได้เรียนรู้เรื่องราวของเครื่องจักสานของชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ และยังได้เรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวตำบลโพธิ์ที่เกี่ยวข้องพันอยู่กับเครื่องจักสานของชุมชนด้วย

3.4 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของโรงเรียน

ในด้านบุคลากรนั้น โรงเรียนมีบุคลากรในโรงเรียนที่เป็นคนท้องถิ่น และมีความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นมีอยู่หลายคน ส่วนในเรื่องวิธีการจักสานมีบุคลากรของโรงเรียนที่อยู่ในระหว่างการเรียนรู้จากผู้รู้ในชุมชน ในด้านอาคารสถานที่สำหรับการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนมีความพร้อมในเรื่องเหล่านี้ คือมีสถานที่ที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนเรื่องเครื่องจักสานที่บริเวณชั้น 2 ของห้องสมุดโรงเรียน ส่วนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์สำหรับจัดทำเครื่องจักสานมีอยู่หลายชุด ส่วนในเรื่องอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่นนั้น มีครูผู้สอนที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการผสมเทียมเป็ด แต่สถานที่ของโรงเรียน และสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ของโรงเรียนนั้นไม่พร้อมที่จะจัดการเรียนการสอนในเรื่องการเกษตร แต่สำหรับงบประมาณไม่มีปัญหาไม่ว่าจะพัฒนาหลักสูตรใด เพราะโรงเรียนมีทั้งเงินงบประมาณและเงินสนับสนุนจากชุมชน

4. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตำบลโพธิ์และชุมชนตำบลโพธิ์

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนนั้น นับว่ามีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีเพราะการจัดกิจกรรมต่าง ๆ มักจะเห็นถึงความร่วมมือกันเสมอ ส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะครูในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน ภาพกิจกรรมของชุมชนที่เป็นตัวอย่างชัดเจนในความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนคือ งานประเพณีแข่งเรือยาวในวันทอดกฐิน ซึ่งจะใช้บริเวณโรงเรียนเป็นส่วนของพิธีการต่าง ๆ และงานวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือ

วันที่ 5 ธันวาคม ซึ่งเป็นการจัดงานใหญ่ของชุมชน โรงเรียนจะส่งบุคลากรมาช่วยดูแล และส่งการแสดงของนักเรียนมาร่วมแสดงด้วย ส่วนภาพกิจกรรมของโรงเรียนที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนได้อย่างชัดเจน คือ กิจกรรมงานวันลอยกระทง และกิจกรรมงานวันเด็ก ทั้งสองงานนี้ชุมชนจะให้ความร่วมมือในการจัดงาน และเข้าร่วมงาน รวมทั้งให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ตัวอย่างดังกล่าวจึงแสดงถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน

5. แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน จากความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนพอสรุปได้ดังนี้

1. โรงเรียนควรเป็นผู้นำในการยกระดับการศึกษาของคนในชุมชน เพื่อให้มีความเข้าใจในบทบาทของตนเอง และสร้างผลงานของโรงเรียนให้เป็นที่ประจักษ์ต่อชุมชน จนเกิดความน่าเชื่อถือในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน
2. โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียน ในการแสดงความคิดเห็น และการมอบหมายหน้าที่ให้ไปปฏิบัติ รวมทั้งให้โอกาสในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
3. โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่น ได้เข้ามาถ่ายทอดวิชาความรู้ในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน โดยควรจัดคำตอบแทนให้
4. ผู้นำท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำกับคนในชุมชน ให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน
5. ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน จนชุมชนให้ความศรัทธาเพื่อจะได้เป็นผู้นำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน ด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็นและให้เกียรติคนในชุมชน ไม่ใช่มุ่งแต่ในเรื่องขอเงินสนับสนุนเท่านั้น

อภิปรายผลการวิจัย

ในส่วนของการอภิปรายผล มีผลการวิจัยที่ควรอภิปรายดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

จากข้อค้นพบของการวิจัยเกี่ยวกับผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชน พบว่า ผู้นำท้องถิ่นคือนายกเทศมนตรีที่ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิกเทศบาล ซึ่งเป็นเทศบาลชุดแรกที่จะเข้ามาบริหารงานชุมชน โดยได้รับการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2542 ที่ผ่านมา ผลงานที่มีการดำเนินการไปแล้วยังไม่เด่นชัดนัก และเป็นงานที่เกี่ยวกับการสร้างถนนเป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่าสมาชิกเทศบาลมุ่งพัฒนางานที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมสูง เพราะจะทำให้คนในชุมชนมองเห็นผลงานได้อย่างชัดเจน ในส่วนของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษานั้น ทั้งในส่วนที่ดำเนินการแล้ว และในส่วนที่วางแผนไว้ มีน้อยมาก อาจเป็นเพราะงานพัฒนาทางการศึกษามีลักษณะเป็นนามธรรม ใช้ระยะเวลายาวนานที่จะปรากฏผลงานที่ชัดเจน นอกจากนี้จากข้อค้นพบที่ชุมชนเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ เป็นหน้าที่ที่โรงเรียนต้องรับผิดชอบดูแลโดยตรง และโรงเรียนเป็นผู้ที่ตัดสินใจได้ดีที่สุด คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงไม่มีความเห็นว่าจะให้โรงเรียนสอนเรื่องอะไรและอย่างไร ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้นำท้องถิ่นจึงควรมีบทบาทร่วมกับโรงเรียน ในการชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่เพิ่งประกาศใช้ ให้คนในชุมชนเข้าใจในบทบาทเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าวอย่างชัดเจน

2. ความต้องการของชุมชนและโรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากข้อค้นพบของการวิจัยพบว่า ทั้งชุมชนและโรงเรียนส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับ เครื่องจักรกลของชุมชน โดยที่นอกเหนือจากการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการจักรกลแล้ว ยังต้องการให้เรียนรู้ถึงประวัติความเป็นมาของเครื่องจักรกลที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชุมชนอันเป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนแห่งนี้ แสดงถึงความรักและความผูกพันที่มีต่อท้องถิ่นของคนในชุมชน และยังสามารถเป็นวิชาความรู้ที่นำไปประกอบอาชีพได้ แต่การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนที่ผ่านมา ได้เชิญวิทยากรท้องถิ่นมาสอนวิธีการจักรกลให้กับนักเรียนในโรงเรียน แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในความคิดของคนในชุมชนและครูผู้สอน ยังคำนึงถึงเรื่องของอาชีพเป็นหลัก ทั้งนี้เป็นเพราะจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระยะแรกนั้น มักจะเป็นการสร้างหลักสูตรวิชาชีพในท้องถิ่น (สงัด อุทรานันท์, 2528) จึงทำให้แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ยังคงยึดติดกับเรื่องอาชีพเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักสูตร เครื่องจักรกลของชุมชน ในเรื่องของ

ประวัติความเป็นมา สามารถสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตได้โดยมีการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ซึ่งสามารถทำการสำรวจเกี่ยวกับเนื้อหาที่ต้องการให้นักเรียนเรียนรู้จากชุมชนได้ (กรมวิชาการ, 2540) ถือได้ว่าเป็นการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ที่ต้องการให้สถานศึกษาและชุมชนร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) นอกจากนี้ชาวตันโพธิ์มีความผูกพันกับเครื่องจักสานอาสา ทำให้คนในชุมชนมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของเครื่องจักสานของชุมชนจึงต้องการอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไป

3. ความพร้อมของชุมชนและโรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากข้อค้นพบของการวิจัยพบว่า ทั้งชุมชนและโรงเรียนมีความต้องการที่จะให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเครื่องจักสานของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ รองลงมา คือเรื่องอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น ได้แก่ การเลี้ยงกุ้ง การเลี้ยงปลา และการเลี้ยงเป็ด ซึ่งหากพิจารณาถึงความพร้อมของชุมชนและโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าโรงเรียนควรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง เครื่องจักสานของชุมชน ทั้งนี้เพราะทั้งโรงเรียนและชุมชนมีความพร้อมในด้านบุคลากรคือมีบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนที่เป็นผู้รู้ที่มีความสามารถในการสอนวิธีการจักสาน และรู้ประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสาน ในด้านอาคารสถานที่ในโรงเรียนมีความพร้อม และยังมีวัสดุ อุปกรณ์ในการจัดทำเครื่องจักสานพร้อม ในชุมชนมีแหล่งที่นักเรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โรงเรียนไม่มีปัญหาในเรื่องงบประมาณดำเนินการและชุมชนยินดีให้การสนับสนุน นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้คงอยู่ และยังทำให้นักเรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ในอนาคตอีกด้วย

4. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์กับชุมชนตันโพธิ์

จากข้อค้นพบของการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่เข้าไปศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันตลอดมา ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นกิจกรรมของโรงเรียน และกิจกรรมของชุมชนจะเห็นถึงความร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่ชุมชนกับโรงเรียนมีต่อกัน เพราะโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่ก่อตั้งโดยชุมชน และได้รับการพัฒนาจากความร่วมมือของชุมชนมาโดยตลอด ชุมชนจึงยังมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุพิชญา ธีระกุล (2521) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการที่ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนจะนำมาซึ่งความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ และความสัมพันธ์อันดี จึงเสนอแนะกิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดทำเพื่อให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของโรงเรียนอยู่เสมอ ซึ่งโรงเรียนนี้มีกิจกรรมในลักษณะนี้อยู่เสมอ

แต่จากข้อค้นพบของการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียน พบว่า ผู้อำนวยการมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย ความสัมพันธ์อันดีที่มีมาตลอดเกิดขึ้นจากครูผู้สอน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นมากกว่า นับเป็นจุดอ่อนที่มีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน และการพัฒนาโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคต เพราะโรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเป็นผู้นำในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังที่ สุวัฒน์ มุทเมธา (2524) ได้กล่าวไว้ในเรื่องของความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนว่า เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่นักเรียนได้รับจากโรงเรียนไปสู่ชุมชน สร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรของชุมชน ร่วมกันจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน และใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาให้มากที่สุด ซึ่งจะเกิดการดำเนินการเช่นนี้ได้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์เป็นไปด้วยดีมาโดยตลอด เห็นได้จากความร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นกิจกรรมของโรงเรียนและกิจกรรมของชุมชน บุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนจะให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี แสดงว่าการที่ผู้อำนวยการโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยไม่ได้ทำให้มีปัญหาต่อความร่วมมือของคนในชุมชนขณะนี้ แต่เนื่องจากตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับคนในชุมชน และองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ในชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ จึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารโรงเรียนควรพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชนให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป็นหลักในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

จากข้อค้นพบของการวิจัยพบว่า ทั้งในส่วนที่เป็นความคิดเห็นของโรงเรียนและชุมชนนั้นมองเห็นความเป็นไปได้ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในเรื่องดังกล่าว โดยในส่วนของชุมชนได้เสนอแนวทางที่เป็นไปได้ว่าหลักสูตรอยู่ที่โรงเรียนจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชน เข้ามามีส่วนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ไม่ใช่ให้เข้ามาเพียงแค่วิธี แต่ไม่ให้ความสำคัญ แสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนไม่ค่อยมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น หรือร่วมคิด ร่วมทำในโครงการที่เป็นกิจกรรมของโรงเรียน การประชุมคณะกรรมการโรงเรียนเป็นเพียงการแจ้งให้ทราบว่าจะโรงเรียนกำลังจะทำอะไร มากกว่าการร่วมกันวางแผนงานที่จะทำร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ

กรมวิชาการ (2542) ที่ศึกษาแนวคิดของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนว่า การจัดการเรียนการสอนให้สนองความต้องการของท้องถิ่นควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม นับตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม และการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้ และประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับสอดคล้องกับชีวิตจริง

สำหรับข้อค้นพบในการวิจัยในส่วนของความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนนั้น ยังขาดความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความห่างเหินระหว่างโรงเรียนและชุมชนในระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ที่ผ่านการจัดการจากส่วนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อุทัย ดุสยเกษม (2542) ที่กล่าวถึงระบบการจัดการศึกษาปัจจุบันที่ใช้มืออาชีพ ซึ่งไม่ใช่บุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมบริหารโรงเรียน แต่สิ่งที่เกิดตามมาคือโรงเรียนห่างเหินจากชุมชนและชาวบ้าน อีกทั้งโรงเรียนยังเชื่อมั่นในความเป็นมืออาชีพของตนเองจนไม่สามารถยอมรับความร่วมมือจากชาวบ้านได้ นอกจากนี้โรงเรียนจะยอมรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในเรื่องของการบริจาคเงิน และสื่อวัสดุอุปกรณ์เป็นส่วนใหญ่ โดยมีความคิดเห็นว่า ชุมชนจะไม่เข้าใจบทบาทของตนเองในการเข้ามามีส่วนร่วม ชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาห่างแต่เรื่องทำมาหากิน แสดงว่าโรงเรียนยังมองไม่เห็นประโยชน์ของชุมชนในด้านอื่น ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ชูชาติ พวงสมจิตร์ (2540) ที่พบว่าสาเหตุที่โรงเรียนขอสนับสนุนจากชุมชนในด้านทรัพยากรเท่านั้น เนื่องมาจากผู้บริหารและครู มองว่าชาวบ้านมีความรู้น้อย และวางตัวอยู่คนละระดับกับชาวบ้าน ไม่เห็นความสำคัญของการทำความคุ้นเคยกับชาวบ้าน จนไม่ทราบว่าคุณสมบัติศักยภาพในเรื่องใด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

- 1) โรงเรียนควรมีการสำรวจความต้องการของชุมชน เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น
- 2) ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างโรงเรียนและชุมชนให้มากกว่านี้ จะเกิดความร่วมมือจากชุมชนมากขึ้น
- 3) โรงเรียนควรเป็นหลักสำคัญในการนำความร่วมมือของชุมชนเข้ามาสู่โรงเรียน เพื่อร่วมกันพัฒนาการศึกษา
- 4) โรงเรียนควรให้เกียรติและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียน ทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น และร่วมวางแผนในการดำเนินงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ

5) โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

6) ผู้นำท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับชุมชน ในส่วนที่ให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และแนวทางในการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน และผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

3) หลังจากมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นไปตามข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชนแล้ว ควรศึกษาผลของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามที่ดำเนินการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

- กิตติพิศ ศิริสูตร. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามหลักสูตร
ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการ
ใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การทดลองนำร่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, 2540.
- คณะกรรมการการศึกษาระดับชาติ, สำนักงาน. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการ
ศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (ม.ป.ป.)
- คณะกรรมการการศึกษาระดับชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.
2540-2544) กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (ม.ป.ป.)
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)อัดสำเนา, 2540.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. การพัฒนาหลักสูตร:หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: อลิอัน
เพรส, 2539.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. ทฤษฎีและการวิจัยทางการนิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร.
ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อัดสำเนา, 2540.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม
ของชุมชนที่โรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุขศึกษบัณฑิต. ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร:สามเจริญ
พาณิชย์, 2535.
- บุญมี เณรยอด. หลักการพัฒนาหลักสูตร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.อัดสำเนา, (ม.ป.ป.)
- บุญเรียง ขจรศิลป์. เอกสารสรุปความก้าวหน้าของโครงการวิจัยเรื่องกระบวนการพัฒนาหลัก
สูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาโคมนม: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี. อัดสำเนา, 2541.
- บุญเรียง ขจรศิลป์และคณะ. โครงการ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนา
โคมนม : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี. ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, 2543.
- ประเวศ วะสี. การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. ไนเสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ).
ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1, หน้า 17-33. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2536.

- พนม พงษ์ไพบูลย์. การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลและสังคม.สารพัฒนาหลักสูตร 117(เมษายน-มิถุนายน 2537):3-6
- พะยอม แก้วกำเนิด. หลักการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, 2533.
- พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. โรงเรียนและชุมชน. ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพมหานคร, 2532.
- พิสิฐ นาครำไพ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น:การพัฒนาส่วนย่อยเพื่อแก้ปัญหาส่วนใหญ่.สารพัฒนาหลักสูตร 117(เมษายน-มิถุนายน 2537):27-33
- ยนต์ ชุ่มจิต. สังคมวิทยาการศึกษา .กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2528.
- มณฑิชา ชนะสิทธิ์. การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- รสริน เลปวิทย์. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 9. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539.
- รัชนีวัลย์ จุลบาท. การศึกษาการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539.
- ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2538.
- ลัดดาวัลย์ โพธิ์สุวรรณ. สภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้ที่อยู่ในโรงเรียนและชุมชนในการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนมของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.
- วิจิตร ไชยศิลป์. การสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. การพัฒนาหลักสูตรและการสอนภาคปฏิบัติ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.

- วิชาการ, กรม. คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2540.
- วิชาการ, กรม. ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2539.
- วิชาการ, กรม. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2539.
- วิชาการ, กรม. สรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2539.
- วิชาการ, กรม. สรุปผลการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2540.
- วิชาการ, กรม. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2542.
- สังัด อุทรานันท์. พื้นฐานและการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: มิตรสยาม, 2532.
- สุพิชญา ธีระกุล. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2521.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ . คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ในอุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ) คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. หน้า 89 - 116 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.
- สุมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, 2523.
- สุวัฒน์ มุทเมธา. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2524.
- หวน พันธุ์พันธ์. การบริหารโรงเรียนด้านความสัมพันธ์ชุมชน. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางเขน. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต, 2529.
- อมรา พงศาพิชญ์. ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ ใน อุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ) คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา. หน้า 11 - 28 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.
- อังคูล สมคะเนย์. สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- อุทัย ดุลยเกษม. โรงเรียนกับความเป็นสาธารณะ นิตยสารไลฟ์ แอนด์ แฟมิลี 40 (กรกฎาคม 2542: 50-51)

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบบันทึกข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์
เพื่อการวิจัยเรื่อง
การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น:กรณีศึกษา
ชุมชนต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....เวลา.....
 สถานที่.....

1.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
 2.ตำแหน่ง.....
 3.เพศ   หญิง   ชาย
 4.อายุ.....ปี   อายุราชการ .....ปี
 5.วุฒิการศึกษาสูงสุด   ประถมศึกษา   มัธยมศึกษาตอนต้น
     มัธยมศึกษาตอนปลาย   ป.ว.ช.
     ป.ว.ส.   อนุปริญญา
     ปริญญาตรี   ปริญญาโท
     ปริญญาเอก
 6.อาชีพหลัก.....รายได้ประมาณ.....ต่อเดือน
 7.อาชีพรอง.....รายได้ประมาณ.....ต่อเดือน

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.สมาชิกในครอบครัวที่เรียนอยู่ในโรงเรียนนี้
- 2.ประสบการณ์ในการทำงาน
- 3.บทบาทหน้าที่ในชุมชน/ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
- 4.บทบาทหน้าที่ในโรงเรียน/ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน
- 5.ความสามารถหรือความสนใจพิเศษ
- 6.ข้อมูลเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดและเหตุผลในการย้ายถิ่น/ไม่ย้ายถิ่น

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเรื่อง
การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น:
กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์
อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี
(สำหรับบุคคลในชุมชน)

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาของชุมชน

1. ทันทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือไม่ มีความเป็นมาอย่างไร
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นอย่างไร มีอาชีพหลัก อาชีพรองเกี่ยวกับอะไร
 ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน เป็นอย่างไร (จน ปานกลาง ร่ำรวย)
3. ลักษณะทางสังคมของชุมชนมีลักษณะเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้อย่างไรบ้าง
  - ลักษณะครอบครัว (ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย แต่งงานแล้วอยู่กับพ่อแม่ หรือแยกกันอยู่)
  - ลักษณะเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี
  - ลักษณะความสัมพันธ์ภายในชุมชน (เครือญาติ ต่างคนต่างอยู่)
  - ลักษณะการใช้เวลาว่างของคนในชุมชน
4. ลักษณะเด่นของชุมชนได้แก่อะไรบ้าง
5. ผู้รู้ คนเก่งที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนมีบ้างไหม เป็นใคร และเป็นที่ยอมรับในเรื่องใดเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน หรือไม่ อย่างไร
6. ทรัพยากรในชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ได้แก่อะไรบ้าง
7. ปัญหาในการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนมีหรือไม่ อย่างไร
8. ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ได้แก่ใครบ้าง มีลักษณะอย่างไร เป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือไม่ และมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาหรือไม่ อย่างไร
9. ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ มีหรือไม่ ได้แก่ใครบ้าง มีลักษณะอย่างไร เป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือไม่ และมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาอย่างไร
10. ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้แก่อะไรบ้าง และควรจัดลำดับความสำคัญของปัญหาอย่างไร
11. บุคคลในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม การป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
12. ชุมชนประสบปัญหาความร่วมมือในการจัดกิจกรรมภายในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
13. บุคลากรในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม การป้องกันและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร
14. ชุมชนประสบปัญหาความร่วมมือในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชน

1. การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นไปตามความต้องการของชุมชนหรือไม่ อย่างไร
2. ท่านต้องการให้มีการสอนเพิ่มเติมจากที่นักเรียนเรียนอยู่แล้วในโรงเรียนหรือไม่ ถ้าต้องการต้องการให้สอนเรื่องอะไร และเรื่องนั้นมีรายละเอียดเกี่ยวกับอะไรบ้าง (เนื้อหา) ทำไมจึงต้องการให้สอนเรื่องดังกล่าว (วัตถุประสงค์) โรงเรียนควรสอนอย่างไร ให้ใครเป็นผู้สอน ทำไม ใช้เวลาสอนเท่าไร ทำไม ใช้สถานที่ที่ไหน ทำไม ต้องใช้วัสดุ อุปกรณ์การสอนอะไรบ้าง (กิจกรรมการเรียนการสอน) จะทราบได้อย่างไรว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ใครเป็นผู้บอกใช้วิธีอะไรในการตรวจสอบความรู้ของนักเรียน (การวัดผลประเมินผล)

ข้อมูลเกี่ยวกับความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของชุมชน

1. ชุมชนของท่านมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามที่ต้องการหรือไม่ คือใคร อย่างไร
2. ท่านคิดว่าบุคลากรดังกล่าวจะให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร
3. ชุมชนของท่านมีแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียน ที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ต้องการหรือไม่
  - 3.1 ถ้ามีได้แก่ที่ใดบ้าง
  - 3.2 ถ้าไม่มี ท่านคิดว่าจะมีวิธีดำเนินการอย่างไรเพื่อให้นักเรียนมีแหล่งศึกษา
4. ท่านสามารถให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ต้องการในด้านใดได้บ้างหรือไม่ โดยวิธีใด
5. ท่านคิดว่าบุคลากรในชุมชนของท่านคนใดที่สามารถให้การสนับสนุนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวได้ และให้การสนับสนุนอย่างไร (ตามเพื่อตามบุคคลดังกล่าวต่อไป)

ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียน

1. เมื่อมีกิจกรรมของชุมชน โรงเรียนเข้ามามีบทบาท ให้ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชนหรือไม่ อย่างไร
2. เมื่อมีกิจกรรมของโรงเรียน ชุมชนเข้ามามีบทบาท ให้ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ท่านคิดว่าชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนได้หรือไม่ อย่างไร
2. ถ้าโรงเรียนต้องการความร่วมมือจากชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ท่านคิดว่ามีวิธีการอย่างไร

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเรื่อง
การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น:
กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์
อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
(สำหรับบุคคลในโรงเรียน)

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาของชุมชน

1. ท่านทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือไม่ มีความเป็นมาอย่างไร
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นอย่างไร มีอาชีพหลัก อาชีพรองเกี่ยวกับอะไร
ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน เป็นอย่างไร (จน ปานกลาง ร่ำรวย)
3. ลักษณะทางสังคมของชุมชนมีลักษณะเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้อย่างไรบ้าง
  - ลักษณะครอบครัว (ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย แต่งงานแล้วอยู่กับพ่อแม่ หรือแยกกันอยู่
  - ลักษณะเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี
  - ลักษณะความสัมพันธ์ภายในชุมชน (เครือญาติ ต่างคนต่างอยู่)
  - ลักษณะการใช้เวลาว่างของคนในชุมชน
4. ลักษณะเด่นของชุมชนได้แก่อะไรบ้าง
5. ผู้รู้ คนเก่งที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนมีบ้างไหม เป็นใคร และเป็นที่ยอมรับในเรื่องใดเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน หรือไม่ อย่างไร
6. ทรัพยากรในชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ได้แก่อะไรบ้าง
7. ปัญหาในการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนมีหรือไม่ อย่างไร
8. ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ได้แก่ใครบ้าง มีลักษณะอย่างไร เป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือไม่ และมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาหรือไม่ อย่างไร
9. ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ มีหรือไม่ ได้แก่ใครบ้าง มีลักษณะอย่างไร เป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือไม่ และมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาอย่างไร
10. ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนได้แก่อะไรบ้าง และควรจัดลำดับความสำคัญของปัญหาอย่างไร
11. บุคคลในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม การป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
12. ชุมชนประสบปัญหาความร่วมมือในการจัดกิจกรรมภายในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
13. บุคลากรในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม การป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร
14. ชุมชนประสบปัญหาความร่วมมือในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาของโรงเรียน

1. ท่านทราบประวัติความเป็นมาของโรงเรียนหรือไม่ มีความเป็นมาอย่างไร
2. โรงเรียนมีจุดเด่น จุดด้อยอะไรบ้าง ในสายตาของคนในชุมชน
3. ท่านยึดหลักการในการบริหารโรงเรียนอย่างไร (ถามเฉพาะผู้บริหารโรงเรียน)
4. โรงเรียนมีการบริหารในด้านวิชาการ บุคลากร กิจกรรมนักเรียน การเงิน อาคารสถานที่ และความสัมพันธ์ชุมชนอย่างไร แบ่งความรับผิดชอบกันอย่างไร (ถามเฉพาะผู้บริหารโรงเรียน)
5. ท่านประสบปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงานในด้านต่างๆ หรือไม่ อย่างไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร (ถามเฉพาะผู้บริหารโรงเรียน)
6. ท่านคิดว่าบุคลากรในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างไร
7. บุคลากรในโรงเรียนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมในโรงเรียนอย่างไร
8. โรงเรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรหรือไม่ อย่างไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร
9. ท่านมีวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอย่างไร(ถามเฉพาะครู)
10. ท่านประสบปัญหาในการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร (ถามเฉพาะครู)
11. โรงเรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับตัวนักเรียนหรือไม่ อย่างไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร
12. ท่านคิดว่าผู้บริหารโรงเรียนมีลักษณะภาวะผู้นำหรือไม่ อย่างไร (ถามเฉพาะครู)
13. ในโรงเรียนมีบุคลากรที่มีลักษณะผู้นำอย่างไรไม่เป็นทางการหรือไม่ คือใคร มีลักษณะที่แสดงว่ามีภาวะผู้นำอย่างไร
14. ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนปัญหาใดที่ควรได้รับการแก้ไขตามลำดับความสำคัญของปัญหา

ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

1. ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยได้รับความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหรือไม่ ได้รับความรู้จากที่ใด
2. โรงเรียนเคยมีการจัดการเรียนการสอนที่เป็นหลักสูตรท้องถิ่นหรือไม่ ถ้าเคยถามคำถามต่อไปนี้
  - 2.1 มีกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างไร
    - 2.1.1 จัดทำในเรื่องใด วิชาใด ในระดับชั้นใด
    - 2.1.2 มีการสำรวจความต้องการของท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร
    - 2.1.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือไม่ (ร่วมคิดวางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล)
  - 2.2 หลักสูตรท้องถิ่นที่จัดทำประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร มีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ/ไม่สำเร็จอะไรบ้าง

3. ท่านต้องการให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนหรือไม่ ถ้าต้องการถามต่อ

3.1 ต้องการให้สอนเรื่องใด ในวิชาใด มีรายละเอียดอะไรบ้าง (เนื้อหา)

3.2 ต้องการให้สอนในระดับชั้นใด

3.3 ทำไมจึงต้องการให้สอนในเรื่องดังกล่าว(วัตถุประสงค์)

3.4 ควรสอนอย่างไร ใครเป็นผู้สอน ทำไม ใช้เวลาเท่าไร ทำไม ใช้สถานที่ไหน
ทำไม ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนอะไรบ้าง (กิจกรรมการเรียนการสอน)

3.5 ทราบได้อย่างไรว่านักเรียนเป็นอย่างไรที่เราต้องการในเรื่องนั้นหรือเกิดการ
เรียนรู้ใครเป็นผู้บอก ใช้วิธีการใดในการตรวจสอบความรู้ของนักเรียน(การวัดผลประเมินผล)

ข้อมูลเกี่ยวกับความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของโรงเรียน

1. ท่านคิดว่าโรงเรียนมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นตาม
ที่ต้องการหรือไม่

2. ท่านจะให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร

3. โรงเรียนมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ และแหล่งศึกษาหาความรู้ที่เอื้อต่อการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร หากไม่มีท่านจะมีวิธีการแก้ปัญหาด้านนี้
อย่างไร

4. โรงเรียนมีงบประมาณในการสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามที่ต้องการหรือ
ไม่ อย่างไร หากไม่มีจะมีวิธีการแก้ปัญหาด้านนี้อย่างไร

5. โรงเรียนมีวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามที่ต้องการหรือไม่
อย่างไร หากไม่มีจะมีวิธีการแก้ปัญหาด้านนี้อย่างไร

ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียน

1. เมื่อมีกิจกรรมของชุมชน โรงเรียนเข้ามามีบทบาท ให้ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรม
ของชุมชนหรือไม่ อย่างไร

2. เมื่อมีกิจกรรมของโรงเรียน ชุมชนเข้ามามีบทบาท ให้ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรม
ของโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ท่านคิดว่าชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนได้
หรือไม่ อย่างไร

2. ถ้าโรงเรียนต้องการความร่วมมือจากชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ท่านคิดว่ามี
วิธีการอย่างไร

แบบสอบถามนักเรียน

เพื่อการวิจัยเรื่อง

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

: กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป

1. เพศ   () ชาย   () หญิง
2. ระดับชั้นที่กำลังศึกษา.....
3. ปัจจุบันอาศัยอยู่กับ   () บิดา-มารดา   () บิดา
  () มารดา   () ญาติ
  () อื่น ๆ (ระบุ).....
4. บิดา ประกอบอาชีพ.....
5. มารดา ประกอบอาชีพ.....
6. ปัจจุบันบิดากับมารดา   () อยู่ด้วยกัน   () หย่า
  () บิดาเสียชีวิต   () มารดาเสียชีวิต

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. นักเรียนคิดว่าเรื่องในท้องถิ่นของนักเรียน   ที่น่าสนใจได้แก่เรื่องอะไรบ้าง
  - 1.1.....
  - 1.2.....
2. ถ้านักเรียนเลือกได้นักเรียนคิดว่าเรื่องในท้องถิ่นที่นักเรียนอยากนำมาเรียนเพิ่มเติมในโรงเรียนมากที่สุดคือเรื่องอะไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจพิจารณาเครื่องมือ

1. รองศาสตราจารย์ ดร. บุญเรียง ขจรศิลป์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณีย์ โพธิสุข มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นางยุวดี กิ่งตาล เกิดวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2501 ที่อำเภอปากน้ำโพ จังหวัด นครสวรรค์ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี ศึกษาศาสตร์บัณฑิต วิชาเอกการสอนสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในปีการศึกษา 2522 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตร ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2540 ปัจจุบันรับราชการที่ กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย